

5

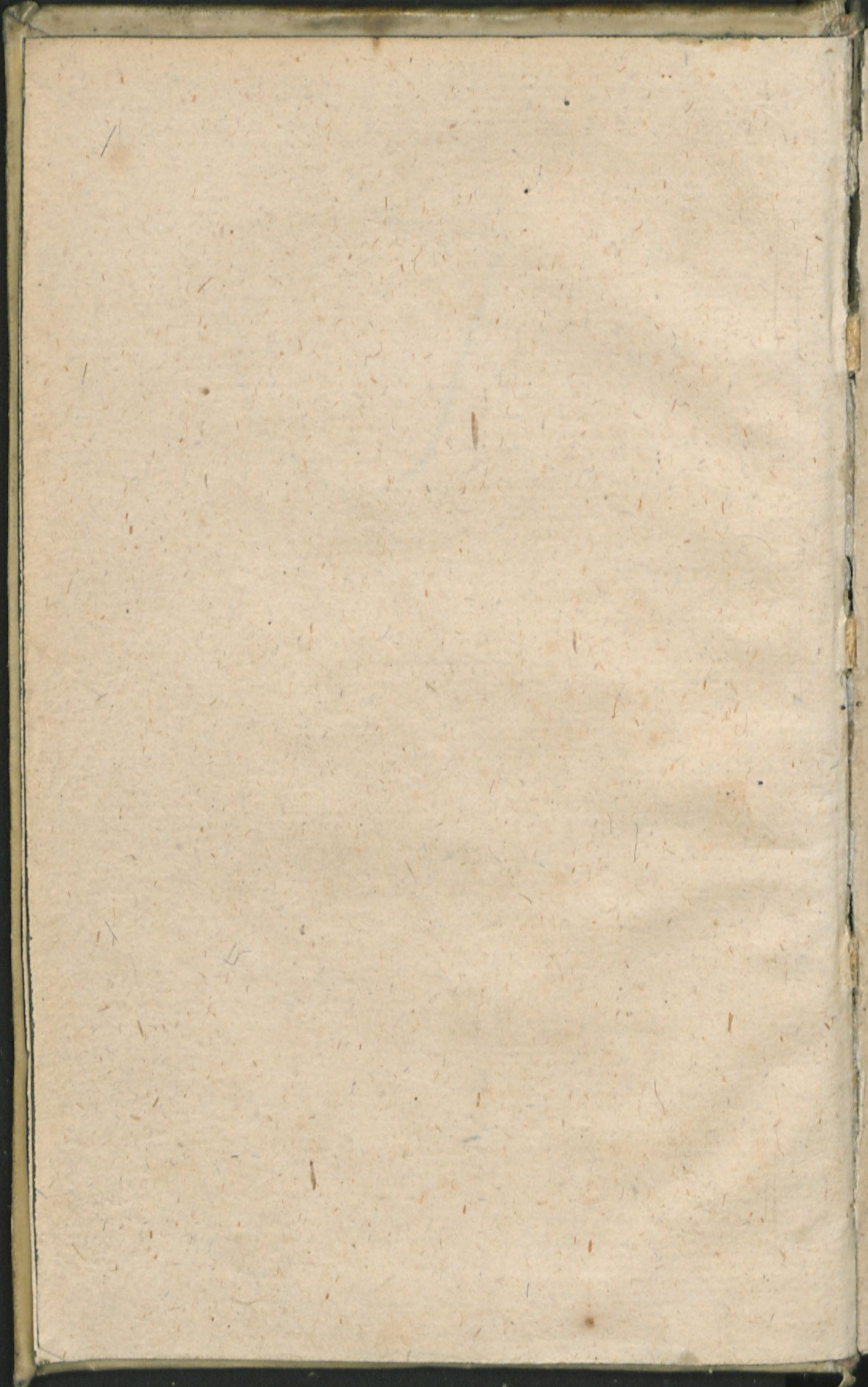
SL - Band

11er

60 kv

7

RATIO SEV

METHODVS COMPEN-

dio perueniendi ad uerā Theolo-

giam, per Erasmū Roteroda-

mum, ad Albertum princi-

pem, Cardinalem &

Archiepiscopū

Mogunti-

nēsem.

APVD AVREAM

MOGUNTIAM.

1519.

ALBERTVS ARCHIEP
piscopus Moguntinē. & Maigdeburgenē.
primas Germaniæ, princeps elector, ac
Marchio Brandenburgensis &c.

NOBIS DILECTO DES
siderio Erasmo Roterodamo salu
tem in Christo. Nuper in uoluminum
abs te editorum lectionē incidētes Eras
me doctissime, cum diuinum hoc tuum
ingenium, omnigenā eruditionem, &
supra captum pene huius seculi, ac pa
triæ eloquentiam admirati essemus, ces
pit nos ingens quoddam te uidendi de
siderium, Quippenihil magis ex digni
tate nostra arbitrati sumus, quā cum nos
dei OPT. MAX. benignitate, in princi
pem episcoporum locū euecti simus, eum
uirum, qui nō per Germaniā modo, sed
uniuersam propē Europā, in literis prin
cipatū obtineat, cōplecti ac fouere. Pró
inde tantū defuisse fortunæ nostræ, si te
nō uiso ab hac uita migrare contingeret,
arbitraremur, quantū nobis felicitatē ad
scribimus, qd eo tēpore nati sumus, quo
tu tantus uir, his literis, hac industria, cō
munē Germaniā à foeda barbariei appel
latiōe uindicas, Imò quo tu diuinā The
ologiam,

ologiam, ab illa antiqua ac germana, in
nouam quādam & impurā aliquot iam
seculis deformatā suo splendori reddis,
ac priscum in nitorē restituis, Quid em̄
desiderari magis ætate nostra potuit, q̄
ut emendatiora essent noui instrumenti
exemplaria? At te interprete omnes abs-
terfæ maculæ, om̄is addit⁹ nitor. Quid
dolendum magis fuit, quàm illum sic ab
se immutatū, sic mutilum ac conscissum
Hieronymū in manibus haberi? At per
te in lucem est reductus, & quasi à morte
in uitam reuocatus. Mac̄te uirtute decus
Germaniæ amabilissime Erasme. Sic i-
tur ad astra. Sed tu ne grauare sic de te sen-
tientem, sic erga te affectū, si quando hac
iter facies inuisere. Et ò felicem illum (si
quis nobis illucescet) diem, quo in tuam
faciē hos oculos defigemus, quo ad sua-
uissimū tuum eloquiū has aures arrige-
mus, quo abs tuo penitus ore pendebi-
mus. Nihil em̄ inter nos, & illos Titi Li-
uij admiratores interesse censebimus.
Quod faxit Christus seruator, ut quem
absentem ex libris admiramur, eius corā
alloquio frui liceat, Sic enim futurū spera-
mus, ut q̄d iam quærimus, aliq̄t diuorū
2 uitæ,

uitæ, elegantiori & quali tu polles stilo
illustrentur. Vale doctissime Erasme, ac
te nobis serua & ostende. Iterum uale ex
oppido nostro Steynheym Idib. septēb.
manu nostra propria. Anno post nata-
lem Christi. M. D. XVIII.

ERASMVVS ROTERODA
mus reuerendissimo domino D. Alberto
Archiepiscopo & Cardinali Mogun
tinenfi. Salutem dicit.

LIBERALIS QUIDAM
& ingenuus ingenij tui candor in
causa fuit opinor, reuerēdissime præsul,
et idem princeps illustrissime, ut ex meis
libellis, lōge quàm p̄ meritis maiorē opi
nionē de me cōceperis. Et tamē istum a-
nimū tuum, si minus mihi, certe literis ac
uirtuti gratulor, gratulor ijs, q̄ uere sunt
id, q̄d me credis esse. Siq̄dem ut haçten⁹
errat tua celsitudo, q̄d tantū laudis tribu⁹
it Erasmo, nō errat tamē in hoc, q̄d egre-
giam uirtutē cum eruditiōe parī copula
tam, in quocūq̄ comperiat homine, sum
morum principum studio fouendam or
nandamq̄ censet. Quanquā autem non
dubitabā, qn ex congressu nonnullā opi
nionis meæ iacturā facturū essem apud
te, tamen apprime gestiēbam in tam exi-
mij princi-

mij principis amplexus accurrere, ac ne
prorsus αδωπος uenirem, Pauli ad Ro-
manos epistolæ paraphrasin tuo nomi-
ni destinaram. Hunc animū meum, lite-
ris significarā iuueni, nō minus eruditōe
quā imaginibus claro Vdalrico Hutte-
no, sed hoc unice nobili, qđ tua dignitas
illum inter præcipuos, ac interiores offi-
ciarios cōplectit. Sed ea mox mutata est
sententia, qđ magis cōuenire uideret, ut
qđ Romanis scriptū esset, iisdem rescri-
beretur. Interea nec per fortunā tuo con-
spectu frui datum est, nec p̄ studioꝝ im-
modicos labores licuit apparare, qđ tua
celsitudine dignū haberet. Eteñ cum p̄-
xime Basileam repeterē, in diuersam di-
tionis tuæ partē procul te cōtuleras, rur-
sum ubi me reciperem in patriā iam apđ
Cæsare agebas Augustæ. Quod quidē
iter cum mihi uel eunti, uel redeunti mul-
tis nominibus infaustum fuerit, nullo ta-
men infelicius quā qđ tui nō contigit
copia. Porro dum posthabitis curis omi-
bus, pro uiribus adnitor, ut nouum testa-
mentum, Leone decimo, cui dicatū erat
dignum efficiam, ac p̄ inde iterꝝ atq; iterꝝ
nouo, mihi penē ueternū collegi, dū hoc

3 à senio

à senio uindico, mihi senium contraxi,
dūq̄ illud, uti scribis, pristino nitore re-
stiti tuo, mihi squalorē, ac situm cōciliaui.
Nā laboris, ut uoluptatis, & gloriæ quā
minimū habet, ita tedij molestiæq̄ plu-
rimū. Ac penē duplicabat molestiā, qd
cōplures experirer ingratiſsimos, quorū
utilitati potissimū, tantum laboris desu-
dabatur. Tandē & à laboribus, qbus di-
stringebar, & à morbis, qui me p̄pemo-
dum extinxerāt, utcūq̄ mihi restitutus,
officij mei meminisse cœpi, atq̄ hisce li-
teris, quādo adhuc secus nō licet, ampli-
tudinē tuam saluto, simulq̄ gratulor, tot
ornamētis tuis Cardinalitiæ dignitatis
fastigiū accessisse, unde tibi hoc etiā plus
decoris adiunctū est, qd à Pontifice inte-
gerrimo, nec emptum, nec ambitū obti-
git, & adeo non ambitū, ut nisi Maximī
liani Cæsar̄is autoritate motus, obstina-
te fueris recusaturus. Adiūximus episto-
læ libellū de ratione studiij Theologicī,
nō ut hoc tuo nomini dedicato, fidē meā
liberē, uerū ut hoc uelut arrabone dato,
magis ac magis astringā. Optabat R. T.
D. ut diuorū uitas illustrarē meo stilo.
At ego conatus sum, ut ipsi diuorū prin-
cipi

cipi mea qualicunq; industria lucis non
hil adderem. Nam gaudet ille, totius glo
ria fons, etiam pijs suor; studijs utcuq; no
bilitari. Caeter; sermone uix psequi que
am, quato pere de amem indole istam tu
am, cui iuueni, inter tot ditionis admini
strandæ necessarias magis, quam sacras
sollicitudines, illd uel in primis cordi est,
ut diuorũ uitæ, quæ partim habent fabu
lis anilibus simillimæ, partim eo pditæ
stilo, ut nemo doctus, aut grauis, absque
nausea possit legere, primũ maiore dele
ctu, maiorẽq; fide, dein sermone si nõ fa
cundo, certe mudo, castoq; tradant. Per
spicit nimirũ tua prudentia, id qd uerissi
mum est, nõ mediocritẽ ad Christianæ re
ligionis ornamentũ facere, ne qd omino
canatur, aut legatur in tẽplis, qd non gra
uissimo, doctissimoq; cuiq; placere que
at, hoc est, qd non ex diuinis libris hau
stum sit, aut certe à uiris eximijs pfectũ.
Nunc Siculis, qd aiunt, gerris uaniora,
nũc cuiuslibet deliri senis, aut etiã anicu
læ, somnia hũc irrepserunt, & indies ma
gis ac magis irrepunt. Ver; hac in re præ
stare qd desyderat celsitudo tua, magis
opto, quam possum. Ego præter cona
tum se

tum sedulum nihil polliceor. Nō defunt
autem, uel apud Germanos, qui mea sen-
tentia cumulate ualeant tuis sanctissimis
uotis satisfacere. Vel Huttenū habes do-
mī, linguæ Latinæ delitiū. Interea mi-
hi magis libet tibi mentē istam Episcopo
dignā, quā fortunā quālibet amplam
gratulari. O felicē Christi populū, si pas-
sim cōtingat tales esse præfules, quibus
Christi gloria nihil sit antiquus, qui gem-
marum lucem, qui auri fulgorē, qui ar-
genti nitorem, qui byssi candorem, qui
cocci ignem, breuiter qui totū Aaronis or-
natum moribus ac uita referant, quibus
etiam si pallium, ac pedum detrahas, ta-
men episcopos agnoscas. In te fortuna,
quam antiquitas cæcam faciebat, oculata
uidetur. Generis tui lōge clarissima stē-
mata, morum tuorum ornamētis illustras.
Archiepiscopi dignitatē uitæ integrita-
te conduplicas. Cardinalitio galero, ne-
scio quid maiestatis additū uidetur, postea
quā tu non recusasti. Quid superest, nisi ut
Chrm OPT. MAX. cōprecemur, ut istā
mentē tibi, te nobis seruet incolumē. Lo-
uanij, XI. Calen. Ian. An. M. D. XVIII.

PRÆRATIO

SEU COMPENDIUM VERÆ
Theologiæ per Erasinum
Roterodamum.

CUM PRIMVM NOVVM
testamētum, à nobis recognitum,
essem æditurus, flagitantibus id a-
micis quibusdam, methodum quandam
ac rationem Theologici studiij curauerã
adijciendam, breuem quidem illam, sed
quæ tum mihi uisa est satis copiosa in o-
peris præfatiōe, ueritus, ne nō præfatio,
sed aliud opus operi additum uideretur.
Quod si hæc ratio me nihil mouisset, ta-
men operis celeritas, iam ad metam de-
currentis, breuitatem flagitabat. Nunc
idem agemus aliquanto copiosius, & ita
rem temperabimus, ut si libeat, præfatio
nis uice possit addi, sin minus, separatim
legi, nimirũ conuiuatores frugaliter splē-
didos, & magnifice sordidos imitati, qui
pridianorum obsoniorũ frustula recentibus
admixta, communi tegunt conditu-
ra. Atq; utinam præstare queam, quod
flagitor. Magnum quidem, ad Theolo-
a giæ

Opus res-
textum.

Exhorta-
tio.

COMPEND. THEOLO.

Method⁹

Υμῶν

Compen
dium.

Prouerbi
um.

giae studium animos hominum inflam-
mare, sed absolutioris artificis est, huius-
sce caelestis studij uiam ac methodum tra-
dere, non dicam ut dignum est (quid em̄
potest humana industria, quod rebus di-
uinis ulla ex parte respōdeat?) sed sic, ut
labor hic noster mediocrem adferat utili-
tatem, sacrosanctae Theologiae candida-
tis. Non minima negotij pars est adeun-
di negotij uia nosse, & satis festinat, qui
nusquam aberrat à uia. Sæpe & sumptū
duplicat & laborem, qui crebris errori-
bus, ac longis ambagibus tādē eò per-
uenit, quò destinarat, si tamen peruenire
cōtingat. Porro qui cōpendiariam quo-
que uiam indicat, is gemino beneficio iu-
uat studiosum. Primū ut maturius quò
tendit, ptingat, deinde ut minore labore,
sumptūq; qd sequit̄, assequat̄. Sed subuere
or, ne, cui mea tenuitas nota sit, protinus
hic reclamet. Tūn' uia indicabis, quam
ipse nunquā ingressus es? Aut certe infeli-
citer ingressus es? nō minus ridicule factu-
rus, quā si cæcus cæco dux esse postulet,
iuxta puerbiū Euangelicū. Equidem ma-
iorē in modū optarim, ut istuc uere que-
am

am inficiari, sed tamen quid uetat imita-
 ri nautas quosdam, qui cum ipsi, nauis ad Scopulum elisa, nudi uix enatarint, nihi-
 lo secius alijs soluentibus solent recte cō-
 sulere, commonstratis periculis. Aut cer-
 te mercuriales illas statuas πολυκεφα-
 λουσ, quæ quondam in compitis poni
 solitæ, suo nonnunquam iudicio uiato-
 rem eò puehant, quo nunquã ipsæ sint
 peruenturæ, & ut nonnihil ex poëtis at-
 tingam, fungi uice cotis, acutū Redde-
 re quæ ferrum ualet, exors ipsa secandi. Simile ex
Horatio.
 Postremo cæcus uti si monstret iter, ta-
 men aspice. Tamen si diuus Aurelius Au-
 gustinus, accurate simul & copiose, quat-
 tuor libris, quibus titulum fecit de doctri-
 na Christiana, super hoc propemodum
 argumēto differit. Et ante hunc, opinor,
 Dionysius quidam in opere, quod inscri-
 psit de diuinis nominibus, quo magis
 nos idem agemus, non modo contracti-
 us, uerumetiam crassius, & pinguiore,
 quod aiunt, Minerua, quippe qui nequa-
 quam excellentibus uiris ista paramus,
 sed rudibus ac plebeis, uenæq; inferioris
 ingenijs, nostra qualicunq; industria ni-
 a ij timur

4 COMPEND. THEOLO.

Primum
præceptū

Animus
theologia
dignus

Hippo-
crates.

Iulius Fir-
micus .

βέβηλοι

timur subuenire. Itaque quod primo lo-
co præcipiendum erat, id sane perquam
facile, & ut isti loquuntur, numero dici po-
test. Cæterū quod ad usum attinet, omni-
um est longe primum ac maximum. Et
ut in præcipiēdo minimum est negotij,
ita est in præstando plurimum. Nimirū
ut ad hanc philosophiam, non Platonī-
cam, aut Stoicam, aut Peripateticam, sed
planè cælestem, animum adferamus ea
dignum, non tantum purū ab omnibus,
quoad fieri potest, uitiorum inquinamē-
tis, uerum etiam ab omni cupiditatum tu-
multū tranquillū, ac requietum, quo ex-
pressius in nobis, uelut in amne placido,
aut speculo leui & exterso, reluceat æter-
næ illius ueritatis imago. Nam si Hippo-
crates, à suis discipulis exigit mores san-
ctos, & integros, Si Iulius Firmicus in ar-
te superstitiosa, non admittit ingenium lu-
cri gloriæ uē morbo corruptum, Si prisci
dæmonū cultores non recipiebant quen-
quam ad sua prophana mysteria, nisi pri-
us multis obseruationibus repurgatum,
quanto magis æquum est, nos ad huius
diuinæ sapientiæ scholam, seu templum
uerius,

PER ERASMV M ROT: 5

uerius, purgatissimis animis accedere.
 Paulus enarrationem arcanæ scripturæ,
 non philosophiam, sed prophetiam uo-
 cat. Prophetia uero, spiritus illius æter-
 ni donum est. Huic igitur pectus tuum
 præpares oportet, ut tu quoque uerbo pro-
 phetico θεοδίδακτος uocari merearis.
 Adsit oculus fidei simplex & columbi-
 nus, qui nō cernit nisi cælestia. Accedat
 summus ardor discendi. Non dignatur
 hoc incomparabile margaritū, uel ama-
 ri uulgariter, uel cum alijs diligi. Siten-
 tem requirit animum, & nihil aliud sitiē-
 tem. Iam hoc sacrum limen adituris, pro-
 cul absit omnis fastus, procul absit omne
 supercilium. Ab huiusmodi protinus re-
 silit ille spiritus, qui mansuetis, minime-
 que ferocibus gaudet animis. Augustū
 est huius reginæ palatium, si penetraris
 in penetralia, sed uehementer humili o-
 stio patet aditus, ceruicē submittas o-
 portet, si uelis admitti. Procul absit illa ueri-
 nocentissima pestis, gloriæ fames, quæ
 ferocia solet ingenia comitari. Absit ri-
 xarum parens pertinacia, multo magis
 cæca temeritas. Quod Pythagoræ nume

Theolo-
 gia. Pro-
 phetia.

Fides.

Ardor.

Mansue-
 tudo.

κενοδο-
 ξία.
 Contētio

a iij ros

6 COMPEND. THEOLO.

ros quosdam magicos docenti, præstiterunt auditores, tu multo magis præstes spiritui doctori. Tuo iudicio diffusus, illi te fingendum, formandumque permittas. Cum loca subis religione ueneranda, exoscularis omnia, adoras omnia, & quasi nusquam non adsit numen aliquod, ita nihil non reuereris. Id tibi multo religiosius faciendum memineris, cum hæc diuini spiritus, adyta subiturus es. Quod datur uideri, pronus exosculare, quod non datur, tamen opertum quicquid est ad ora simplici fide, proculque uenerare. Absit impia curiositas. Quædam mysteria, uel ob hoc ipsum uideri mereberis, quod te metipsum ab illorum conspectu reuenter submoueris. Cæteras disciplinas caute, ac sobrie uult Augustinus attingi, libros humanos uult cum iudicio delectumque legi. Hic si quid occurrit, quod parum congruat in naturam diuinam, aut quod cum Christi doctrina pugnare uideatur, caue calumnieris, quod scriptum est, sed te potius crede non assequi quod legis, aut subesse tropum in uerbis, aut codicem esse deprauatum. Veluti cum legis deum irasci,

Quo legē
di sacri li-
bri.

Tropi.

irasci, aut pœnitentia tangi, cum id habe
 at certum Christiana fides, deum ab affe
 ctibus huiusmodi prorsus immunē esse.
 Aut cum legis à Christo præcipi aposto
 lis, ut diuenditis tunicis emant sibi gladi
 os, cum idem antea uetuisset, ne malo re
 sisterent. Inter humanas disciplinas, aliæ
 alium habent scopum. Apud rhetorem
 hoc spectas, ut copiose, splendideque di
 cas, apud dialecticū, ut argute colligas,
 & aduersarium illaquees. Hic primus & Scopus
studiij the
ologici.
 unicus tibi sit scopus, hoc uotū, hoc unū
 age, ut miteris, ut rapiaris, ut affleris, ut
 transformeris in ea quæ discis. Animi ci
 bus est, ita demum utilis, non si in memo
 ria ceu stomacho subsidat, sed si in ipsos Profectus
argumen
tum.
 affectus, & in ipsa mentis uiscera traici
 tur. Ita demū tibi uideare profecisse, non
 si disputes acrius, sed si te senseris paula
 tim alterum fieri, minus elatum, minus
 iracundum, minus pecuniarum, aut uo
 luptatum, aut uitæ cupidum, si cotidie ui
 tijs decedat aliquid, aliquid accrescat pie
 tati. In disputādo seruāda sobrietas, sum Disputa
tio & les
ctio quas
les.
 máque animi moderatio, ut collatio, nō
 conflictatio uideatur, lectionem subin

8 COMPEND. THEOLOG.

Theologia moribus exprimenda.

Iacobi tertio.

de interrumpat precatio, aut gratiarum actio, quarum altera sacri spiritus imploret opem, altera beneficium agnoscat, sicut ubi te senseris profecisse. Quorundam enim mores faciunt, ut hoc sanctissimum studium apud quosdam male audiat, cum apicem ac fastigium huius professionis affecti, ferociiores sint idiotis, ambitiosiores, magis irritabiles, lingua uirulentiores, ac prorsus ad omnem uitae consuetudinem incommodiores, non modo quam sint imperiti, sed quam ipsi soleant esse, ut tales ab ipsa theologia redditi quibusdam uideantur. Sanctus Iacobus admonet, ut qui ueram sapientiam sit affectus, eam praestet ac declaret, non supercilio, aut disputandi pertinacia, sed probitate morum ac mansuetudine. Porro scientiam, quae subamarulentam habet aemulationem, quae pertinacem contentionem, negat esse supernis proficisci, sed terrenam, sed animalem, ac daemonicam uocat. Nam sapientia uere theologica, primum, inquit, pudica est, deinde modesta, pacifica, tractabilis, plena misericordia, & fructibus bonis, nescia dijudicationis, nescia simu
lati

lationis. Iam quod ad eas attinet literas, quarum adminiculo commodius ad haec pertingimus, citra controuersiam prima cura dabitur perdiscendis tribus linguis. Latinae, Graecae, & Hebraicae, quod constat, omnem scripturam mysticam, hisce proditam esse. Quarum cum Augustinus latinam duntaxat calleret, Graecam leuiter attigisset, Hebraicam nec sciret, nec speraret, tamen libro de doctrina Christiana II. non dubitat harum cognitionem ad sacros codices, uel intelligendos, uel recte tuendos necessariam pronuntiare. Quod, quemadmodum incognitis elementorum figuris nemo legit quod scriptum est, Ita sine cognitione linguarum nullus intelligit quod legit. Neque uero mihi protinus hic resiliat amice lector, negotij difficultate, ceu claua repulsus. Si non desit animus, si non desit praceptor idoneus, minore poene negotio tres haec linguae discuntur, quam hodie discitur unius semilinguae miseranda balbuties, nimirum ob praceptorum, tum inscitiam, tum inopiam. Atque hoc sane nomine, par est, ut clarissimi uiri Hieronymi Bullidij, quondam pra-

Disciplinae ad theologiā necessariae.

Tres linguae.

Augustinum

a / positi Hieronymus Bullidius,

10 COMPEND. THEOLO.

positi Ariensis memoria sacrosancta sit, cum omnibus honestarum disciplinarum studiosis, tum praecipue Theologiae candidatis, qui fraudatis etiam haeredibus, ingentem pecuniarum uim in hunc usum legato reliquit, ut honesto salario pararentur, qui Louanij tres linguas profiterentur, cuius laudis non minima portio debetur & huius germano, Aegidio Bullidius, q sic fauet fratris testamento, immo sic literis, ipse literatissimus, ut malit eam pecuniam iuuandis studiosis omnium, quam suis scrinijs augendis dicatam. Exemplum hoc pulcherrimum gnauiter aemulatur uir omnium saeculorum memoria dignus, Stephanus Poncherius, episcopus Parisiensis, undique praemijs amplissimis euocans, qui linguas doceant. Neq; flagitat Aurelius Augustinus, ut in Hebraeis, Graecisq; literis usq; ad eloquentiae miraculum proueharis, quod admodum paucis contingit, & in Romano sermone, satis est, si ad mundiciem & elegantiam, hoc est, mediocritate aliquam progrediare, quod sufficiat ad iudicandum. Nam (ut omneis caeteras humanas disciplinas

Aegidius
Bullidius.

Stephanus
Poncherius.

Medio-
cris peris-
tia lingua-
rum.

plinas negligamus) nulla ratione fieri potest, ut intelligas quod scriptum est, si sermonis, quo scriptum est, fueris ignarus, nisi forte malumus otiosi, quicquid hoc est muneris, cum apostolis e caelis expectare. Neque enim audiendos arbitror istos quosdam, qui cum in sophisticis tricus, & illiteratis literis usque ad decrepita aetatem computrescant, dicere solent. Mihi satis est Hieronymi translatio. Sic enim potissimum respondent hi, qui ne latine quidem scire curant, ut his etiam frustra uerterit Hieronymus. Caeterum ut ne dicam interim, plurimis modis referre, e suis haurias fontibus aliquid, an e qualibuscumque lacunis. Quid quod quaedam ob sermonum idiomata, ne possunt quidem ita transfundi in alienam linguam, ut eandem lucem, ut nativam gratiam, ut parem obtineant emphasin? Quid quod quaedam minutiora sunt, quam ut omnino reddi possint? id quod passim queritur, clamitatque diuus Hieronymus. Quid quod multa ab Hieronymo restituta, temporum iniuria interciderunt, uelut Euangelia ad Graecam ueritatem emendata,

Obiectio

Rationes quare necessariae linguae.

Idiomata sermonum

12 COMPEND. THEOLO.

Depraua
tio codicū

data, uelut obelorum, & asteriscorum nota,
ueluti prophetæ, commatis, colis
& periodis distincti? Quid quod scripto-
rum uel errore, uel temeritate sacri codi-
ces, tum olim uitiati sunt, tum hodie pas-
sim uitiant? Quid quod Hieronymus unus
om̄ia, nec restituit, nec potuit restituere?
Quid si idem quædam perperã uel emen-
dauit, uel trãstulit? Aufer mihi hic illa tra-
gica, ò cælum, ò terra. Liceat uera loqui,
quamlibet uir pius, quamlibet eruditus,
homo erat, & falli potuit, & fallere. Mul-
ta, ut opinor, illum fugerunt, multa fefel-
lerunt. Postremo, quid quod nec ea com-
mētaria, quibus Hieronymus ea restituit,
fatis intelligunt, si linguas, quæ testimo-
nijs nititur, prorsus ignores? Quod si se-
mel sufficiebat Hieronymiana trãslatio,
quorsum tandem attinebat, caueri ponti-
ficum decretis, ut ueteris instrumenti ue-
ritas ab Hebræis uoluminibus, noui fi-
des à Græcorum fontibus peteretur? Qd̄
ipsum nō uno in loco præcipit Augusti-
nus. Denic̄ si hæc qua uulgo utimur, sa-
tis erat, quod postea factum est, ut tot manife-
starijs ac pudēdis erratis lapsi sint primi
nominis

nominis Theologi? Id quod aptius est,
quã ut uel negari, uel dissimulari possit.
In quibus est & Augustinus inter antiq̃s
præcipuus, & ipse neotericorũ oĩm, mea
sententia, diligentissimus Thomas Aquinas,
quem mihi parum propitiũ esse uelim,
si aut mentior, aut contumeliæ causa
hæc dico. Ne quid interim loquar de
cæteris, cum hoc haud quaquam confe-
rendis, meo quidem iudicio. Quod si cuius
ætatis iam ad hoc præterijt, is, quod est
uir prudentis, suam sortem boni consu-
lat, & quantum potest, aliena fulciatur in-
dustria, modo ne bonæ spei iuuenibus,
quibus hæc potissimum scribuntur ob-
strepant. Quanquam ego profecto, ne se-
nibus quidem fuerim autor desperandi,
quando quidem quattuor nominatim re-
censere possim, mihi familiariter notos,
uiros iam libris etiã editis celebres, quo-
rum unus duodequingenta natus an-
nos, nemo non maior XL. prima Græ-
ci sermonis elementa sit aggressus. Por-
rò quò profecerint, ipsi suis testantur mo-
nimētis. Quod si Catonis exēplum leui-
ter nos mouet, ipse diuus Augustinus iã
episco-

Thomas
Aquinas
laudatus.

Nec senibus des-
perandæ li-
guæ.

Cato se-
nex Græ-
cæ didici-

Augusti-
nus.

Rodol-
phusagri-
cola.

Hilarij &
Augusti-
ni opinio

episcopus, iam senescens, ad græcas literas puero degustatas quidem, sed fastiditas, reuersus est. Rodolphus Agricola, unicum Germaniæ nostræ lumen, & ornamentum, annū egressus XL. Hebræas literas discere nec erubuit, uir in re literaria tantus, nec desperauit homo natus tam grandis. Nam Græcas adolescens imbiberat. Ipse iam LIII. ingressus annum, ad Hebraicas literas olim utcumq; degustatas, cum licet recurro. Nihil est enim quod non efficiat humanus animus, modo sibi imperarit, modo impense uelit. Et ad hoc, ut dixi, negotiū, qualiscumq; mediocritas satis est, dū ea sanè absit à temeritate, quæ ferè solet hoc audacius pronūtiare, quo minus exacte dijudicat. Felicius quidem hac in parte iuuentus, at interim non desperandi sunt senes. Illa plus spei de se præbet, at huic nonnunquam ardor animi præstat, quod alijs nõ præstat ætatis uigor. Porro sententiam Hilarij, & Augustini, qui putant in ueteris instrumenti libris nihil requirendum ultra septuaginta translationem, satis in epistolis, ac præfationibus ipse refellit Hieronymus

nymus, & si non refellisset ille, satis refel-
 lebat insignis ille lapsus Hilarij, in dicti-
 one Osanna, diuo quoque Ambrosio
 ad eundem impingente lapidem. Sed mo-
 re hominum fit, ut tantum quisque pro-
 bet, quantum se assequi posse confidat.
 Ad interpretationem septuaginta uetus
 testamentum contulit Augustinus, mul-
 to magis idem facturum ad Hebraicam ue-
 ritate, si literas eas tenuisset. Porro si ra-
 ra quaedam felicitas, & alba, quod di-
 ci solet, indoles, insignem Theologum
 polliceri uidebitur, haud mihi displicet,
 quod in libris de doctrina Christiana pla-
 cuit Augustino, ut cautim, ac moderate
 degustatis elegantiis disciplinis per-
 aetatem, instituatur ac praeparatur, nem-
 pe dialectica, rhetorica, arithmetica,
 musica, cum primis autem rerum natu-
 ralium cognitione, uelut syderum, ani-
 mantium, arborum, gemmarum, ad haec lo-
 corum, praesertim eorum, quos diuinae literae
 commemorant. Fit enim ut agnitis ex Cos-
 mographia regionibus, cogitatione se-
 quamur narrationem obambulantem,
 & omnino non sine uoluptate, uelut una
 circum-

Post lin-
 guas quae
 discendae

Dialecti-
 ca.
 Rhetori-
 ca.
 Arithme-
 tica.
 Musica.
 Physica.
 Cosmo-
 graphia.

circu-

circūferamur, ut rem spectare uideamur,
 non legere. Simulq̄ non paulo tenacius
 hærent, quæ sic legeris. Neque uero raro
 locorū uocabula suis libris, ceu lumina
 quæpiam, interijciunt Prophetæ, quorū
 allegoriam si quis tractare conetur, nec
 tuto, nec feliciter id fecerit, si locorum si-
 tum ignoret. Iam si gentium, apud quas
 res gesta narratur, siue ad quas scribunt
 apostoli, non situ modo, uerū etiam ori-
 ginem, mores, instituta, cultū, ingeniū
 ex historicorum literis didicerimus, di-
 ctu mirum quantum lucis, & ut ita dicā,
 uitæ sit accessurum lectioni, quæ prorsus
 oscitabunda, mortuāque sit oportet, quo-
 ties non hæc tantum, sed & omnium pœ-
 nē rerum ignorantur uocabula, adeo ut
 nonnunquā uel impudenter addiuinan-
 tes, uel sordidissimos consulentes dictio-
 narios, ex arbore faciant quadrupedem,
 e gemma piscem, e citharedo fluuium, ex
 oppido fruticem, e sydere auem, ex bras-
 sica bracā. Abūde doctum uidetur istis,
 si tantum adiecerint, Est nomē gemmæ,
 aut est species arboris, aut est genus ani-
 mantis, aut si quid aliud mauiis. At qui
 non

Historia.

Υελοίουμ

non raro ex ipsa rei proprietate pēdet in-
 tellectus mysterij. Quod euidentius decla-
 rat Augustinus libro de doctrina Christi-
 ana secundo, capite decimosexto, exem-
 plis aliquot in eam rem arguendam ad-
 ductis. Porro quidā sola dialectica freti,
 satis instructos sese putāt, ut quauis de re
 differant. Et probat quidem Augustinus
 si quis cōnexionum rationes teneat, mo-
 do absit peculiaris huic arti morbus per-
 tinax contētio, ac libido rixandi. Sed ob-
 secro te, quid diuides aut finies, aut quid
 colliges, si rerū, de quibus differitur uim
 ac naturam ignores? Quid profuerit tibi
 cōcinnasse syllogismum in Celarent aut
 Baroco, de crocodilo disputans, si nesci-
 as quod arboris aut animantis genus sit
 crocodilus? Neq; uero hæc tā discunt ex
 octo libris naturalium Aristotelis, qui so-
 li nunc traduntur in scholis, quàm ex eru-
 ditissimis eiusdem commentarijs de ani-
 mantibus, ex libris meteorologicis,
 ex problematis, ex Theophrasti libris de
 plantis, uentis, ac gemmīs, ex Plinio, ex
 Macrobio & Athenæo, ex Dioscoride,
 ex Senecæ naturalibus, alijsq; hoc genus

Dialecticis
 ea sola nō
 sufficit ad
 disputan-
 dum.

Vnde di-
 scitur phy-
 sice

b scri-

Poetæ

Oppianus.

Nicander

Malas etiam artes
conuenit
non ignorare.

Eusebius

scriptoribus, etiam si non mediocriter ad hanc eruditionis partem conducunt Poëtæ, apud quos frequens huiusmodi rerū descriptio, uelut apud Lucanum, quanta descriptio uenenorū? Oppianus uero etiam ex professo de piscium, ac ferarum naturis prodidit. Nicāder de noxiis bestiis. Sunt quædam artes, quas Augustinus inter superstitiosas & improbatas recenset, e quarum ritibus quædā narrationes ducuntur in sacris literis. Profuerit igitur & harum superstitiosas obseruationes non ignorare, quam ad rem potissimum conferet lectio Poëtarum, subinde magicas ineptias depingētium. Conferrent & Seneca libri de superstitioso deorum cultu, si modo extarent, quos Augustinus se legisse testatur. Et sunt quidā, aut fuere potius, qui sua industria Christianorū otio consuluerunt in hac parte, explicatis uocabulis, ac naturis earum rerū duntaxat, quarum in diuinis libris habetur mētio, quorum de numero fuit Eusebius Cæsariensis Episcopus. Et extant hodie quoque in hoc genere nonnulla monumēta, partim Hieronymi titulo, sed, ut apparet cōfusa

fusa mutiláq̃. Tametsi nec ista legimus plerique, sed si qua uox ignotæ, seu peregrinæ linguæ inciderit, tripodis uice nobis est Ebrardus Græcista, aut confusissimus ille libellus de nomibus Hebraicis, quibusdam ad omnia satis est unus Catholicon, aut hoc eruditior Isidorus. Nec illud, opinor, inutile fuerit, si Theologiæ destinatus adolescens, diligenter exerceatur in schematis, ac tropis grāmaticorū rhetorumq̃, quæ nō magno negotio ediscuntur, etiam præludat in fabulis ad allegoriam explicandis, præsertim ijs, quæ ad mores bonos ptinēt. Veluti si Tantali fabulā accōmodes ad diuitē incubātem & inhiantē opibus suis, nec tamen fruētē, Si Phaëtōtis, ad periculofam temeritatē suscipiētis magistratum, qui magistratui gerendo non sit idoneus. Idem fiat in apologis, in similibus, de quibus à nobis nō nihil est proditum. Tum in his præcipue partibus rhetorices, quæ tractant de statibus, deppositōibus, de pbatōibus, de amplificatōibus, de quibus accuratissime tractat Fabius, deq̃ gemis affectibus, alteris q̃s ἡθῆ uocāt, mitiorib⁹, alteris acriorib⁹,

b ij quos

Catholis
con.
Isidorus.

Figuræ
grāma
ticæ.
Progym
nasmata
Theolo
gi futuri.

quos πᾶθῃ dicunt, de quibus nemo diligenti-
 us scripsit Aristotele, quod harū re-
 rum peritiā maiorē in modū faciāt ad iu-
 diciū, quæres in omī studiorum gene-
 re ualeat plurimū. Et quoniam professio
 Theologica magis cōstat affectibus, quā
 argutijs, quas in Ethnicis quoq; Philoso-
 phis ipsi rident Ethnicī, Paulus in Chri-
 stiano detestatur, idq; non uno in loco,
 conueniet non segniter per ætatē in hoc
 genere exerceri, quo postea dexterius in
 Theologicis allegorijs, locisq; commu-
 nibus tractādis uersari possit. In illis feli-
 cissimus est Origenes, ī his creberrimus
 est Chrysostrōmus. Hoc ni fallor, uidebat
 Augustinus, cum Licentium suum ad su-
 as musas, à quibus iam parabat desciscere,
 reuertī iubet, quod eiusmodi studia,
 ad cæteras item literas seriasq; disciplinas
 reddant ingenium uegetius ac succulen-
 tius. Alioqui si quis tantum infantibus il-
 lis, & anxijis, ieiunijsque præceptiunculis
 imbuatur, puta dialectices, aut uerius, ut
 nūc fere traditur, sophistices, quā ipsā
 tamen cotidie nouis & commentitijs dif-
 ficultatibus, aliam atq; aliam reddūt, sit,
 ut

Licentius
 Augusti-
 ni.

ut ad cōtentionem quidem inuictus eua-
dat. Cæterum in tractandis diuinis lite-
ris, in sacris concionibus, deum immor-
talem, quàm uidemus istos iacere, frige-
re, immo quàm nō uiuere, quorum præ-

In præci-
puo Theo-
logiæ mu-
nere fri-
gent.

cipuae partes erāt, animos inflammare.
Cuius rei si quis exemplum requirat, le-
gat Origenis homiliam, de Abrahā ius-
so filiū immolare, in quo typus & exem-
plar ob oculos ponitur, fidei robur, omi-
bus humanis affectibus esse potentius.

Abraam
tentatus
apud Ori-
genem

At operæ pretium sit, singulis pensitatis
spectare, quibus & quot machinis tenta-
tio, patris animum impetat, ac repetat,
Tolle, inquit, filium tuum. Cuius paren-
tis animum non labefactaret filij nomē?
Sed ut ualidior esset hic aries, addit, cha-
rissimum. Nec hoc cōtentus, adiecit, quē
diligis. Satis hæc uideri poterāt, ad quod
libet humanum pectus expugnandum.
Additum dulcissimum paternis affecti-
bus filij uocabulum, Isaac, in quo refrica-
tur & promissi diuini memoria, à quo au-
dierat, In Isaac uocabitur tibi semen, & in
Isaac erunt tibi repromissiones. Optabat
posteritatem uir optimus, nec erat huius

b iij ulla

ulla spes reliqua occiso eo, per quem unū
 uentura erat posteritas. Et tamen hunc
 non simpliciter iubet occidi, sed imperat
 immolari, ut inter apparandū identidem
 cruciet senis animū affectus pietatis. Mul-
 ta grauiāq; tentationis pondera. Super
 hec omnia iubetur mōtem excelsum con-
 scendere, ad quem tertio demum die per-
 uentum est, ut diu uariis cogitationibus
 parentis animus quateretur, hinc sollici-
 tante affectu humano, hinc urgente iussu
 diuino. Iam cū inter eundem puer lignis,
 quibus exurendus putabatur, onustus,
 parentem, ignem gestantem & gladium,
 appellās dicit, Pater mi. Atq; is respōdet,
 Quid uis fili? Quanto ariete charitatis ar-
 bitramur pulsatū senis animū? Cui uero
 non commoueat miserationis affectum,
 pueri patri obsequentis simplicitas, cum
 ait, En ignis & ligna, sed ubi uictima?
 Tot modis sollicitata fides Abrahæ, iam
 mihi uide, quo robore, quāq; constantia
 iussa peragit. Non responsat deo, non ex-
 postulat de fide promissi, nō deplorat or-
 bitatem suam apud amicos & cognatos,
 quibus rebus utcūq; leniri solet dolor. Lo-
 co procul

co procul conspecto iubet residere famulos, ne quis iussa peragēti obsisteret, filiū onerat lignis, ipse struē in altari collocat, ipse filiū alligat, & lignis mactādum atq; adolendum imponit, reducto brachio uibrat ensē, filium unicum omnē posteritatis adamatæ spem, iugulaturus, nī subito uox angelica senis dextrā inhibuisset. Hæc copiosius, & elegantius ab Origene differuntur, haud scio maiore ne uoluptate lectoris, an fructu, cum tātum interim in historico sensu uersetur, nec aliud agat in diuinis libris, quā Donatus egit in comediis Terentianis, dum poetæ consiliū aperit. An eadem uisurus erat, qui politiores literas nunquā attigisset? Qui uix degustatis grāmaticæ præceptis, idq; ex autoribus male grammaticis, mox ad spinosas argutias, & ieiunas quæstionum anxietates raptus, in his consenuit? Possem exemplis innumeris declarare, quā frigide, ne dicam ridicule, ineptiant quidam, quoties est encomio celebrādus diuus aliquis, aut hymno, alioue scripti genere utēdū, quod splēdorē, & affectū desiderat. Huiusmōi Theologis debemus

b iij hymnos

hymnos quosdam, & cantica, quas uul-
 gus sequentias appellat, quæ nemo do-
 ctus uel absq; risu, uel absq; nausea legat.
 Verum in præsentia, non hoc nobis agi-
 tur, ut cuiusquã inscitiam traducamus,
 sed ut ad optimam studij rationem inui-
 temus adolescētes. Tantum illud dicam
 in genere, si quis huius rei promptū ali-
 quod argumētum requirat, ueteres illos
 Theologos, Originem, Basilium, Chry-
 sostomum, Hieronymum, cum hisce re-
 centioribus componat, conferatque, ui-
 debit illic aureum quoddam ire flumen,
 hic tenues quosdã riuulos, eosq; nec pu-
 ros admodū, nec suo fonti respondentes.
 Illic uelut in felicissimis hortis affatim, tū
 oblectaberis, tū expleberis, dū hic inter
 spineta sterilia dilaceraris, ac torqueris.
 Illic maiestatis plena omnia, hic adeo ni-
 hil splēdidum, ut pleraq; sordida, parūq;
 digna dignitate Theologica. Quod si di-
 utius immorādum sit prophanis literis,
 equidem id fieri malim, in ijs, quæ ppius
 affines sunt arcanis libris. Neq; uero me-
 clām est, quanto supercilio quidam con-
 temnant poētice, ceu rem plusquã pue-
 rilem

Veteres
 Theolo-
 gi cū recē-
 tioribus
 collati.

rilem, quanto rhetoricen, quanto bonas,
 ut uocant, & sunt, literas omneis. Atta-
 men hæ qualibet istis fastiditæ literæ, in-
 signes illos dedere Theologos, quos nunc
 procliuus est negligere, quam uel intel-
 ligere, uel imitari. Cuius rei si quis sibi fi-
 dem fieri postulet, dispiciat quam multis
 hoc quicquid est poëticæ seu grāmaticæ,
 ut aiunt, facultatis æmulari conatis, non
 successerit. A nominibus tēpero, ne quē
 offendam. Poëticiis figuris, ac tropis sca-
 tent undique prophetarū literæ, Parabo-
 lis omnia pœnē conuestiuit Christus, id
 quod poëtis est peculiare. Neq; puerilis
 operæ putauit Augustinus, i prophetis
 ac Paulinis literis, schemata rhetoræ, & or-
 ratiōis cesuras ac circuitus indicare, in li-
 bris de doctrina Chriana, à grāmaticis, p-
 nūtiatōis, & syntaxeos differentiā petere
 Nō referā hic, qd immortalitate digni uiri,
 Gregorius Nazianzenus, Damasus, Pau-
 linus, Iuuenus Christi mysteria poëticiis
 carminibus tractarint. Ipse Paulus Apo-
 stolus non semel abutitur poëtarum testi-
 monijs. Vbi tandem in his literis, quod
 Aristotelem, qualibet argutū, aut erudi-
 tum,

Bonæ lra

Pauci po-
 eticen aff-
 quuntur

General
 edition

61111111

b s tum,

tum, quod impiū Auerroën referat? Vbi
 primarum & secundarum intentionum,
 Vbi formarum syllogisticarum, ubi for-
 malitatum, aut quidditatū, aut etiam ec-
 ceitatum ulla mentio, quibus apud istos
 differta sunt omnia? An ideo parū argu-
 te differunt, quod non in conclusiones &
 corollaria dissecent omnia? quod nō pri-
 us dicant, quid dicturi sint, quā dicāt?
 ac rursus admoneāt sibi dictū esse, quod
 aliquoties dictū non est? quod nō sermo-
 nem omnē uerbatim pene cōcisum, cons-
 truncant? Hæc pars diuiditur in tres. Pri-
 ma rursus in quattuor, atq; harū singulæ
 in ternas. Prima ibi. Secūda ibi. Hæc de-
 mū nobis erudita uidentur, quæ sunt fris-
 gidissima, & his à pueris assueti, nihil in-
 telligimus, nisi quod ad eum modum sit
 frustulatim discerptum. In cæteris, p̄fessio-
 nibus pulcherrimū, ut est, habetur, si su-
 os quisque principes & autores referat,
 Vergilius expressit Homerum, Theocri-
 tum, & Hesiodum. Horatius Pindarū,
 & Anacreontem. Auicenna, Galenum.
 Cicerō Demosthenē. Platonem Xenopho-
 nis. Aristoteles, q̄ nihil nō tractauit, p̄
 diuersis

Imitatio
 autorum

diuersis argumētis, diuersos. Aristotelē
 Theophrastus, Themistius & Auerroës
 Cur soli nos ausi sumus à nostræ Philo-
 sophiæ principibus tota differendí ratio-
 ne desciscere? Quid enim tam dispar, ac
 discrepans à stilo prophetarum, Christi,
 & Apostolorum, quā hoc, quo qui Tho-
 mam ac Scotū sequuntur, nunc de rebus
 diuinis disputant? Augustinus sibi gratu-
 latur, quod quū uariis erroribus adhuc cir-
 cumferretur, in Platonem potissimū inci-
 derit, quod huius dogmata propius acce-
 dāt ad Christi doctrinā. Et à finitimis, cos-
 gnatisq; procliuior est trāsitus. Neq; uer-
 ro hæc eō dixerim, quod damnē ea studi-
 a, quæ nūc ferè uidemus in publicis scho-
 lis solēnia, modo sobrie casteq; tractētur
 neq; sola tamē. Cuiusmōi uero, citra phi-
 losophiā Aristotelicā nō audere Theolo-
 gū pfiteri, sine grāmatica, sine rhetorica,
 sine oīs antiquæ ac politioris eruditiōis
 cognitōe, uel antesignanū ordinis Theo-
 logicipfiteri? Proinde cōplectant et illa,
 si uideēt, pauci, q̄s æquus amauit Iuppit̄,
 ut uerbis utar Vergiliāis, et q̄bus uacata
 liquā ætatis partē pdere. Nos plebeiū &
 pro-

Simile.

properātem instituimus Theologiæ tyronē. Tametsi ut ingenue, quod sentio, dicam, mihi parum tutum uidetur, ad Theologiā destinato, in prophanis studijs, præsertim alienioribus cōsenescere. Fit enim ut qui palatum ac linguā multo absynthio habent infectam, ijs quicquid deinde biberint aut ederint, absynthium sapiat, & qui diutius in sole uersati sunt, iis deinde quicquid uiderint, eo sese offerat colore, quē ipsi secum in oculis glaucamate uitiatis, circumferunt. Ita qui bonam uitæ partē in Bartholis ac Baldis, in Auerroibus & Durandis, in sophisticis cauillationibus posuerunt, iis diuinæ literæ non sapiunt, id quod sunt, sed quod illi secum adferūt. Etenim ut elegans est fortassis in tractatione diuinarum litterarum, non nihil uelut ab exoticis illis opibus obiter aspergere, ita uehementer absurdum uidetur, cum rem tractes ab omni sapientia mundana longe diuersissimā, nihil crepare, nisi Pythagoram, Platonē, Aristotelem, Auerroen, & his prophaniores autores ad horū opiniones, uelut ad oracula obstupescere. An nō istud est
Christi

Christi cælestem philosophiã, non con-
 dire, sed prorsus aliam reddere? Taxatur
 Chrysippus qđ totas Tragoedias in eius
 cõmentariis, quos de logicis conscripsit,
 reperire licuerit. Quo iustius nos taxaue-
 rit aliquis, si uideat plus quàm totũ Ari-
 stotelem in Theologorum cõmentariis
 inueniri? Quod si quis clamabit, absq̃ ex-
 acta horum cognitione nõ esse Theolo-
 gum, equidem consolabor me ipsum tot
 insignium uirorũ exẽplis, Chrysofomi,
 Cypriani, Hieronymi, Ambrosij, Augu-
 stini, Clemētis, cum quibus rhetorculus
 esse malim, quã cum quibusdam, qui sibi
 plusquã homines uidentur, Theologus.
 Deniq̃ cõsolabor me ipsum exẽplo Petri
 ac Pauli, qui ista nõ solum non calluerũt,
 uerum etiam damnant aliquoties. Certe
 constat nusquam usos esse. Quædam di-
 dicisse oportet, non discere, ut inquit Se-
 neca. At quale spectaculũ est octogena-
 rium Theologũ nihil aliud, quã in scho-
 lis dialecticã, ac philosophicã, uel docere,
 uel decertare palestram? Hic sine fine gar-
 rere, ad prædicandum Christi euangeliũ
 elinguem? Et ad extremũ usq̃ uitæ, nihil
 aliud

Chrysi-
 pus nota-
 tus.

Veteres
 Theologi
 ferè rheto-
 res erant.

Præcipu-
us Theo-
logorum
scopus

Summa
doctrinæ
Chri-
stianæ

aliud quàm disputare? Qui se rei bellicæ parant, iis potissimū exercentur, quæ ad uictoriã certissime conducunt. Aliptæ futurum athletã, iam tū à puero delectū, fingunt ac formant in futura certamina, & ad scopū suū omnia destināt. At præcipuus Theologorū scopus est, sapienter enarrare diuinas literas, de fide, non de friuolis quæstionibus rationē reddere, de pietate grauius atq; efficaciter differere, lacrymas excutere, ad cælestia inflāmare animos. Ad hæc iam inde, à studiorū initio præludat futurus Theologus, potius quàm in alienis literis consenescat. Illud mea sententiã magis ad rem pertinuerit, ut tyrunculo nostro dogmata tradantur, in summã, ac compendium redacta, idq; potissimū ex Euangelicis fontibus, mox Apostolorū literis, ut ubiq; certos habeat scopos, ad quos ea quæ legit conferat, uelut illa, ut exempli causa pauca notē. Christum cælestem doctorē, nouū quēdam populum in terris instituisse, qui totus è cælo penderet, & omībus huius mūdi præsidis diffusus, alio quodam modo diues esset, alio sapiens, alio nobilis, alio potens,

potens, alio felix, quique contēptu rerū
 omnium, quas uulgus admiratur, felicitatem
 cōsequeretur, qui nesciret liuorē,
 aut inuidiam, nimirum oculo simplici,
 qui nesciret spurcam libidinem, utpote
 te sponte sua castratus, angelorū uitam
 in carne meditans, qui nesciret diuortiū,
 quippe nihil non malorū uel ferens, uel
 emendans, qui nesciret iusiurandum, ut
 q nec diffideret cuiquā, nec falleret quen
 quā, nesciret pecuniæ studium, ut cuius
 thesaurus in cælis esset repositus, non ti
 tillaretur inani gloria, ut q ad unius Chri
 sti gloriam referret omnia, nesciret ambi
 tionē, utpote q quo maior esset, hoc ma
 gis sese ppter Christum submitteret omi
 bus. Qui nesciret, ne lacesitus quidē, uel
 irasci, uel maledicere, nedū ulcisci, qppe
 qui & de male merētibus benemereri stu
 deret, Qui ea morū esset innocētia, ut uel
 ab Ethnicis cōprobarent, q ad infātorū
 puritatē, ac simplicitatē, ueluti renatus
 esset, q uolucrū ac lilioꝝ ritu in diē uiue
 ret, Inter q̄s sūma esset cōcordia, nec alia
 prorsus, quā mēbroꝝ corporis int̄ ipsa,
 int̄ q̄s mutua charitas omnia faceret cōia,
 ut siue

Ex contē
 ptu felicitas.

Liuor.

Pudicitia

Iusiuran
 dum.

Auaritia:

Cenodox
 xia,

Ambitio

Vltio:

Innocētia
 Sīplicitas

Concor
 dia.

Charitas

Charitas ut siue quid esset boni, succurreretur cui
 deesset, siue mali quippiã, aut tolleretur,
Exemplū aut certe leniretur officio. Qui doctore
 uitæ. spiritu cælesti sic saperet, qui ad exēplū
 Christi sic uiueret, ut sal, ut lux esset orbis
 ut ciuitas esset in edito sita, omnibusque
 undique conspicua, Qui quicquid pos-
Mortē cō set, id omnibus iuuandis posset, Cui ui-
 temptus. ta hæc uilis esset, mors optanda, immor-
 talitatis desyderio, qui nec tyrānidem ti-
 meret, nec mortem, nec ipsum deniq; fata
 nam, unius Christi præsidio fretus, qui
 modis omnibus sic ageret, ut ad extremū
 illum diem semper esset uelut accictus ac
Infirmi paratus. Hunc esse scopum à Christo pro-
 fouendi, positum, quo omnia Christianorum sint
 non alie- referenda, licet interim tolerandi, fouen-
 nandi. dique sint imbecilles, donec proficiant.
 Hæc sunt autoris nostri dogmata noua,
 quæ nulla philosophorum familia tradi-
 dit, hoc erat uinū nouū, nō cōmittendū,
 nisi nouis utribus. Hæc sunt per quæ re-
 nascimur e supernis, unde & Paulus no-
 uam creaturā appellat, quisquis in Chri-
 sto est. Peripatetici tenent Aristotelis pla-
 cita, Platonici Platonis decreta. Epicurei
 tenēt

tenēt Epicuri scita, multo magis cōuenit nos tantī autoris tenere dogmata. Sed in his pro rerū, & hominum uarietate nonnulla differētia est. Quædā planē uetat, Apte uetita à Chro quod genus sunt illa, ne sint inter nos diuortia, ne sit liuor, ne sit ambitio, ne studium pecuniæ, ne uindicta, ne suspicio, ne obtrectatio, quos omneis affectus, quāto studio, quātoq; consilio eximendos curarēt ex animis suorum discipulorū, mōx aliquāto copiosius indicabimus. Quædam planē præcipit omnibus, quod genus est, de mutua charitate, de condonandis fratrum erratis, de tollenda sua cuiq; cruce, quod si recuses, non agnoscit Christus discipulum, de mansuetudine, cum ait Matthæi cap. xi. Discite a me, qđ mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris, De fide, quam ubiq; requirit, de beneficentia in omnes, aliisq; his consimilibus. Quædā ita commendat, ut tamen nō exigat, præmio sollicitans, qui possint assequi, non pœnam cōminans, si nequeāt. Siquidē Matthæi capite decimonono, beatos pronuntiat eunuchos, qui seipsosexecuerūt, & eui-
Præcepta
Non exalta.

c rarunt

rarunt propter regnum dei. Nō dicit infelices, qui legitimū matrimoniū caste pureq; colūt. Fortassis huc ptinet, quod iuueni dicit, Si uis perfectus esse, uade uende omnia quæ possides, & ueni sequere me. Nam mihi potius uidetur, ad uniuersos Christianos ptinere, quorū nemo nō debet esse hoc animo, ut si qd eiusmodi postularit Christi gloria, cuncta libenter sit p derelictis habiturus. Nam perfecti nomine Christianū designat. Erat ille probus Iudæus, supererat, ut Christi discipulus factus, perfecta iam sequeretur. Nihil in rebus humanis uere pfectum, uerum in suo cuiq; statu perfectionis studium adesse debet. Quædam cōtemnit Christus ac uelut indigna se reijcit, ueluti cum Luce cap. xij. inuitatus ad diuidendam hæreditatē, Homo, inquit, quis me constituit iudicē aut diuisorem sup uos? Quædam ueluti dissimulat, tanquā ad se non ptineant, aut tanquā ad ea sit indifferēs, quod genus, cū apud Matthæū cap. xviij. Petrū interrogat, utri deberent tributū regibus, filiū, an alienigenæ, uelut earum rerū imperitus ac rudis, ut quæ ad huius

Contem-
pta.

Dissimu-
lata.

De tribu-
tis.

huius mūdi fordes ptinerēt. Ac perinde locutus quasi nō debeat, tamē dari iubet didrachmū, haud p omibus tamen, sed p se dūtaxat, ac Petro. Huius generis & illud, qd apud Matthæū cap. xxij. insidio- De censu- se rogatus, num oporteret tributū pēdere Cæsari, lubet exhiberi numisma uelut ignotū, eo uiso, rogat cuius esset imago, & cuius inscriptio, tanquā id quoq; nesciret. Ac de tributo Cæsari reddendo, respondet nō sine ambiguitate, Date Cæsari quæ sunt Cæsaris, Si qd illi debet, soluite. Sed illud ad me magis ptinet admonere, ut detis deo, quæ dei sunt. Ad confi supplicia milem modum adulterā in adulterio deprehensam, apud Ioannem euangelistā, nec damnat, nec tamen palām absoluit, sed admonet, ne iteret cōmissum, nolens hominum necessarijs legibus suum ius adimere, & tamen damnatiōis autor esse nolebat, qui uenerat seruandis omibus, quod quidem in ipso fuit. Rursus apud Lucam, renuntiantibus quibusdam, de Galilæis horrendo nouoq; affectis supplicio, quorū sanguinē Pilatus miscuerat cum ipsorum sacrificijs, nec probat,

c ii nec im-

Circūstā
tiæ faciūt
ad intelle
ctum.

nec improbat legum seueritatem, sed ex-
emplo ad occasionem admonitionis ab-
utitur. Putatis, inquit, qđ hi Galilæi præ
omnibus Galilæis peccauerint, quia talia
passi sunt? Non, dico uobis, sed nisi resi-
pueritis, omnes similiter peribitis, sicut
illi decem & octo, in quos incidit turris
in Siloë, & occidit eos. Accedit hinc qđ
lucis nō nihil ad intelligēdum scripturæ
sensum, si perpendamus, nō modo quid
dicatur, uerum etiam à quo dicatur, cui
dicatur, quibus uerbis dicatur, quo tem-
pore, qua occasiōe, quid præcedat, quid
cōsequatur. Siquidem alius sermo decet
Ioannē Baptistam, alius Christū. Aliud
præcipitur rudi populo, aliud apostolis.
Rursus aliud præcipitur apostolis adhuc
rudibus, aliud formatis iam & institutis.
Aliter respondetur insidiose interrogan-
tibus, aliter simplici animo sciscitātibus.
Denique series ipsa narrationis altius re-
petita, sentētiā aperit, aliās obscuram.
Sæpenumero locorū collatio nodum ex-
plicat difficultatis, dū quod alibi dictum
est tectius, alibi dilucidius refert. Et quo-
niā totus fermē Christi sermo figuris ac
tropis

tropis obliquus est, diligēter odorabitur
 Theologiæ candidatus, quam sustineat
 personam is qui loquitur, capitis an mē-
 brorū, pastoris an gregis. Siquidē Chri-
 stus cum, in cruce patrem in clamās, ait,
 Deus meus, deus meus, quur deseruisti
 me? Longe à salute mea uerba delictorū
 meorum, non capitis, sed membrorū suo
 rum uoce loquitur, autore diuo Augusti-
 no. Item dum mœret, dum angitur, dum
 poculum deprecatur, uidetur membro-
 rum affectum in se trāstulisse. Rursus dū
 imminētibus satellitibus, ait, Si me quæ-
 ritis, sinite hos abire, pastoris & episco-
 pi psonam agit, Apostoli gregis. Nam
 pastoris officium est, si quando ingruat
 persecutionis procella, pro gregis inco-
 lumitate suum caput obijcere periculis.
 Porro discipuli, dum metu territi diffugi-
 unt, Petrus dum abiurat dominū, dum
 percutit gladio, gregis adhuc infirmi, &
 in spem meliorum cōfouendi personam
 sustinet. At dum flagellis concinnatis ne-
 gotiatorum turbam profligat e templo,
 summi pastoris agit parteis. Nōnunquā
 ex alieno loquitur affectu, ueluti cum Ca-

Persona
loquētis.

Mēbrorū

Pastoris.

Gregis in
firmi.

Sūmi pō-
tificis.

nanææ improbius interpellanti, respon-
 Iudæorū. det. Non est bonum, sumere panem filio-
 rum, & obijcere canibus, Iudæorum uo-
 celoquitur, qui se solos hominū sanctos
 esse ducebant, Cananæos, Samaritanos,
 ac reliquas prophanas nationes pro im-
 puris & canibus habebant, cū apud Chri-
 stum non fuerit ullum gentis discrimen,
 nisi pro temporis dispēfatione. Nouerat
 eius mulieris animū, Iudæorū fidei præ-
 ferendum esse, uerum id uoluit infigere
 suæ gentis animis, regni cælorū fore par-
 ticipes, qui quacuncq; origine per fidem
 in hoc irrupissent. Rursum cum suos in-
 terrogat, Vos quem me esse dicitis? Capi-
 titis. tis personam agit, Petrus totius populi
 Christiani uoce & uice respondet, Tu es
 Christus filius dei uiui. Nullus em̄ est in
 Corporis totius. corpore Chri, à quo nō exigat̄ ista cōfes-
 sio, Tu es Chrs filius dei uiui. Consimili-
 ter qd Petro dicitur, Tu es Petrus, & sup
 hanc petrā ædificabo ecclesiā meā, & tibi
 dabo clauēs regni cælorū, ad uniuersum
 populi Christiani corpus ptinet. Ediuer-
 so cū Petro ter amorē pfesso, dicit, Pasce
 agnos meos, Chrs sūmi pastoris, hoc est,
 capitis

capit' uices sustinet, Petrus cuiusuis epi- Episcopi.
 scopi typū gerit, cui non cōmittit' grex,
 p̄ q̄ mortuus est Chrs, nisi uehemēter a-
 manti Chrm, nec usquā spectanti, nisi ad
 hui' gloriā. Neq; uero dictū est, rege, aut
 subige oues, sed pasce, neq; dictum est os
 ues tuas, sed, meas. Alieni gregis pastor
 es, non dominus, uide ut oues bona fide
 annūeres, tibi creditas. Itidem Paulus in
 epistolæ ad Romanos cap. vii. cum mul-
 ta questus de carne sua spiritui rebellan-
 te, tandē exclamat, Infelix ego homo, q̄s Peccato-
 me liberabit de corpore mortis hui' nō ris.
 sua uoce loq̄tur, ut opinor, sed alterius cu-
 iuspiā adhuc imbecillis, & q̄ cupiditati-
 bus suis etiānum impar esset. Quanquā
 aut p̄sonarū obseruata ratio plurimū ha-
 bet momētī in ueteris instrumētī literis,
 uelut in p̄phetis, in psalmis, in cātico cāti-
 corū, tamē frequent' & in nouo testamē-
 to locū habet, præsertī in Paulinis eplīs.
 Quædā autē ita p̄ponūtur, ut ad omneis Gradus.
 quidē ptineant, at nō citra discrimen, q̄d
 genus est, q̄d cū Apostolis loquēs dicit,
 Vos estis sal terræ, uos estis lux mūdi, sic
 ad omes Chri religionē p̄fitentes ptinet,
 c̄ iij ut præ-

ut præcipue tamen ad episcopos, ac magistratus. Item cum ait, Estote perfecti, sicut & pater uester cælestis perfectus est, omnibus suis ostendit, quo sit enitendū, quanquā id maxime præstādum ihs, qui præfunt ecclesiæ Christi. Vt psonarum igitur, sic & temporū obseruata uarietas, obscuritatem discutit in arcanis literis.

Tempo
rū ratio.

Necq̄ enim quicquid Iudæis, uel imperatum est, uel interdictum, uel permissum, ad Christianorum uitam est accōmodandum. Non quod in ueteris instrumēti libris quicquā sit, quod ad nos nō pertineat, sed quod pleraq̄ pro tēpore tradita, ad typum, & adumbrationem futurorū, p̄niciosa sint, nisi trahantur ad allegoriā, ueluti circuncisio, sabbata, delectus ciborum, uictimæ, odium inimici, bella, turba uxorū, aliaq̄ his cōsimilia, quæ tanquam umbræ, ad coruscantem Euangelij lucem prorsus euanuerunt. Verū quis in hisce uel simpliciter ad nostros mores accōmodandis, uel p̄ allegoriā explicandis, habendus sit delectus, quoniā Augustinus fatiscopiose differit in libris de doctrina Christiana, non est consilium hic p̄sequi.

persequi. Primum igitur tempus esto, si ^{Tempus}
 uideat, quod Christi præcessit ætatem. Proxi ^{Primum}
 mum, cum nondum quidem exorta, sed ^{Secundum}
 tamen aduentante iam & imminente e-
 uāgelij luce, superioris legis tenebræ res-
 rescerent, ueluti cum nondū exorto sole,
 sed ad exortum properante, cælū sensim
 albescit. Tum satis adhuc erat, Ioānis ba-
 ptismo tingi, ad superioris uitæ pœniten-
 tiam inuitari. Satis erat admonitos esse
 publicanos, ne quid exigerent, præter id
 quod illis constitutum esset. Satis erat ad-
 monitos esse milites, ne cui uim facerent,
 ne quem deprædarentur, sed contenti es-
 sent suis stipēdijs. Non, quod ista bonos
 facerēt, aut Christianos, sed quod minus
 malos redderēt, ac mox successuræ Chris-
 sti prædicationi præpararent. Neque enim
 usquā Ioannes docuit, non esse iurandū,
 non esse repudiandam uxorem, tollendā
 crucem, benemerendum de inimico. Ista
 quæ proprie Christianos facerēt, Christo
 seruabātur. Fortassis ad hoc tempus per-
 tinet, prima discipulorum prædicatio, cū
 iubētur exemplo Ioannis ad pœnitentiā
 prouocare, regni cælorū uiciniam denū-
 tiare,

c s tiare,

Tempus
tertium.

tiare, de Christo filere. Et haud scio, an baptismus, quo tum baptizabāt, huiusmodi fuerit. Nam tum quoque baptizabant apostoli, cum Christus ipse, teste Ioāne, neminem baptizaret. Nec omnino proditum est canonicis literis, quenquam à Christo baptizatū fuisse. Tertium esto, si libet, Christo iam late miraculis, ac doctrina clarescente terrarū orbi, cū sic euāgelica doctrina proferretur, ut tamen legis obseruatio non interdiceretur, quod tempus cōplectitur, & post datum spiritum sanctū, rudis adhuc & nascentis ecclesiae primordia. Videntur autē ad hoc quaedam peculiariter attinere, uelut oēs illae parabolae, de colonis uineae, qui domini filium occiderāt, de nuptiis, & excusantibus inuitatis. Item quaedam supplicijū praeicatorum Christus praedicat, ac fortassis quae praecipit de tollenda cruce, de excutiendo pedum puluere, de nemine salutādo in uia, de fugiēdo à ciuitate in ciuitatem, de relinquēdo patre ac matre & uxore, de beatitudine castrantiū se ppter regnū dei, de uandēdis possessionibus, ac renuntiando omnibus affectibus, de
sub.

subinde mutādo loco, postremo quæ de
 signis dicta sunt, eos qui crederent secu-
 turis, alioqui Christiani nō essemus ho-
 die, quos hæc signa constat non esse secu-
 ta, licet ex superioribus illud ad nos per-
 tinet, quod ubicūq; inciderit necessitas,
 hoc animo iubeamur habere, quicquid
 habemus charū, ut parati simus ob Chri-
 sti gloriā relinquere. Ad idem tēpus per-
 tinet & illud, quod in Actis apostolorū p
 Iacobum ac Petrū decernitur, ut qui ex
 gentibus ad Christū sese cōtulissent, ab-
 stinerent à suffocato, a sanguine, quorū
 neutrum apud nos habetur nepharium.
 Siquidē datum est hoc inuicibili Iudæo-
 rū ptinaciæ, qbus cōuenire non poterat
 cū incircuncisis, si nihil habuissent omi-
 no iudaismi. Paulus præcipit, ut episco-
 pi suas uxores ac liberos bene gubernēt,
 nūc & hypodiaconis ius habēdi uxores,
 indicitur. Paulus uult, uxorē fidelē ma-
 nere cū infideli marito, Augustinus di-
 uersū sentit, et hodie sec^o iudicat ecclesia,
 Paul^o nō uult, seruū Chriānū ab hero E-
 thnico discedere, secus hodie decretū est
 Sunt id genus alia permulta, quæ p tēpo-
 rum

Tempus
Quartū.

Quintū.

rum illorum usu instituta, post oblitterata sunt, aut mutata, ueluti de cæremonijs sacramentorū pleraq;. Complura tum nō obseruata, quæ nūc iubemur obseruare, quod genus sūt dies festi, & fortassis hæc, qua nūc salubriter utimur, secreta admisso forum confessio. Nam per uniuersum terrarum orbem propagata iam & constabilita Christi religione, quam imperatores armis suis nō persequebantur, ut solebāt, sed tuebātur, nec deprædabātur opes ecclesiæ, sed accumulabant (sit enim hoc, si uideatur, quartum tempus) pro mutato rerum statu, nouæ leges sunt inductæ, quarum aliquot uiderentur cū Christi decretis pugnare, nisi distinctione temporum scripturas in concordiam redigamus. Iam quintū tempus facere licebit, ecclesiæ prolabantis ac degenerantis à pristino uigore Christiani spiritus. Ad quod opinor pertinere, quæ dicit dominus in euāgelio, qd abundante iniquitate, refrigescet charitas multorū. Ad hæc futuros, qui dicerent, ecce hic est Christus, ecce illic. Sed ne tanta temporum, personarum, ac rerū uarietas inuoluat lectorem, non abs re fuerit,

erit, uniuersum Christi populum in tres Circuli
tres.
 circulos diuidere, quorū omniū tamen
 unicum sit centrū, Christus Iesus, ad cuius
 simplicissimā puritatem, p̄ sua cuiq̄
 uirili, enitendum est om̄ibus. Neq̄ enim
 oportet scopū suo mouere loco, quin po-
 tius omnes mortalium actiones ad sco-
 pum dirigendæ. Primū autem circulū te- Primus
circulus
 neāt, qui quoniā uelut in uices Ch̄i suc-
 cesserūt, Christo proximi sunt, illi semp̄
 adhærētes, ac sequentes agnū, quocunq̄
 ierit. Quales sunt, sacerdotes, Abbates,
 Ep̄iscopi, Cardinales, ac summi Pontifi-
 ces. Hos oportet quāmaxime puros esse,
 à rerum mundanarū contagio, cuiusmo-
 di sunt, uoluptatū amor, pecuniæ studiū,
 ambitio, uitæ auuiditas. Horum est Chri-
 sti puritatem a lucem e proximo haustā,
 in secundum circulum transfundere, qui Secūdus
circulus
 principes habet prophanos, quorum ta-
 men arma legesq̄ suo quodā modo Chri-
 sto seruiūt, siue dum necessariis, ac iustis
 bellis profligant hostem, publicamq̄ tu-
 entur trāquillitatem, siue dum legitimis
 suppliciis coercent facinorosos. Tertiū Tertius
 circulum promiscuo uulgo dare licebit,
 ceu

Gradus
in singul^r
circulis.

ceus crassissimæ huius orbis, quem fingimus, partem, sed ita crassissimæ, ut nihilo secius ad Christi corpus pertineat, quam in singulis circulis ordinem aliquem imaginari licet. Etenim cum sacerdotes sacrificijs litant deo, cum pabulo sermonis euangelici pascunt populum, cum puris precibus cum deo colloquuntur, cumque pro salute gregis interpellant, nimirum in purissima circuli sui parte versantur. Cæterum dum principum affectibus obsecundant, ne provocati, grauiore excitent tragœdias, dum infirmorum imbecillitati multa procedunt inuiti, ne ad deteriora plabant, in extrema circuli sui versantur ora, ad quam tamen non aliter sese demittunt, nisi ut alios ad se rapiant, non ut ipsi fiat deteriores. Inter elementa quibus infimus hic mundus constat, suus cuique locus est, sed ignis, qui proximum orbem lunarem locum obtinet, cum in summa sui parte purissimus sit, ac liquidissimus, cælicę naturę simillimus, in aeris confinio seipso crassior est. Aer item in summo sui circuli margine simillimus igni, in infima parte, qua confinis est aquę crassescit. Fortassis idem de aqua, terręque dici potest. Et cum ignis paulatim omnia rapit ad se,

Ordo in
elementis

ad se, & q̄ad licet in suā transformat natu-
 ram, Terrā spiritibus attenuatā v̄tit in a-
 quā, Aquā eliquatā v̄tit in aērē, Aērē ex-
 tenuatū in se trāssformat. Cōfinia seruiūt
 trāssformatiōi, nō in deterius, sed in meli-
 us, Sic et Ch̄s ad discipuloꝝ imbecillita-
 tē sese frequēter accōmodabat. Sic Paul⁹
 multa indulgebat Corinthiis, distinguēs
 interī, quæ dñi noīe p̄poneret p̄fectis, &
 quæ suo noīe cōdonaret infirmis, hac spe
 tñ, ut p̄ficerēt. Prōinde cū sūmi pōtīfices
 p̄donatiōib⁹, & indulgētis, ut uocāt, se-
 gnes, aut fortasse desperatiōi p̄ximos, eri-
 gūt ac fouēt, donec ad meliora p̄ficiāt, nō
 v̄sant in sūma circuli sui parte. Idē dū le-
 gib⁹ cauēt, de decimis p̄dialib⁹, ac p̄sona-
 libus extorquēdis, de usu pallij redimē-
 do, de anat̄ exigēdis, de p̄rimonio Petri,
 ut uocāt, armis uindīcādo, de subigēdis
 bello Turcis, deq̄ alijs innūeris, ut done-
 mus eos tractare rē ad cōem uitā necessa-
 riā, aut certe utilē, nemo tñ dixerit eos v̄-
 sari, in eo q̄d p̄priū est ph̄ie cælestis. Atq̄
 haud scio an sūmi pōtīfices, etiā si maxie
 uelint, possint ita moderari leges suas, q̄s
 ad cōem hoīm uitā edūt, ut p̄ om̄ia Ch̄i
 decretis

Simile.

Functio
non sum-
ma.

Leges pō-
tificiæ.

Leges Cæ
sareæ

decretis respondeant. Christus, ut purissimus ille fons omnis lucis, & innocentiae, præcepit ea quæ cælum sapiant. Pontifices homines & hominibus infirmis, atq; adeo uarie infirmis, pro tempore præscribunt, quod uidetur expedire. Proinde fieri nõ potest, quin in horum quoq; placitis insint quædam, quæ sapiant humanos affectus, & in quibus innocentiam Christi desideres. Porro quemadmodum ignis infima pars liq̄dior est aëris summa parte, ita par est, ut quod in pontificum constitutionibus crassissimũ est, p̄pius tamẽ accedat ad Christi simplicitatem, quàm quod in Cæsarum aut magistratuũ legibus est maxime diuinum. Nam hi quoniam in hisce rebus uersantur, quæ cum infima fece, quæq; cum sordidis mundi negotiis coniunctæ sunt, argumẽto suo respondeant, oportet. Neq; enim horum legibus fit, ut boni simus, sed ut minus mali. Proinde, si quid geritur aut constituitur ab his, quod non nihil degenerat à Christi decretis, etiã atq; etiã caue, ne Christianæ philosophiæ purissimũ fontem, cum horum qualibuscunq; lacunis cõmiscas

commisceas. Debent humanae leges ab hoc archetypo peti, ab eodem lumine, legum humanarum scintillae sumuntur. Sed aliter relucet aeternae ueritatis fulgor, in leui tersoque speculo, aliter in ferro, aliter in lympidissimo fonte, aliter in lacuna turbida. Haec ideo dicta sunt, nec caelestem Christi philosophiam, hominum uel legibus, uel disciplinis uitiemus. Maneat intactus ille scopus, sit illibatus unicus ille fons, seruetur illa uere sacra ancora doctrinae euangelicae, ad quam in tanta rerum humanarum caligine confugere liceat. Neque pertinere, quod ab istis praescribitur, sed circumspice, quis praecipiat, quibus praecipiat, quo tempore, qua occasione praecipiat. Spiritualis omnia diiudicat, inquit Paulus, ipse a nemine diiudicandus. Quod si ad leges humanas Christi dogmata detorqueantur, quaeso te, quae spes iam reliqua est? Multo minus etiam, si ad cupiditates hominum deflectatur diuina philosophia, & iuxta Graecorum puerbium, Lesbica nobis fiat regula. Superhaec, non mediocrem adferet utilitatem, si diligenter euoluentes libros utri-

d usque

Concen-
sus doctri-
nae & ui-
tae Chri.

Prophetae
& typi.

Angeli.

Pastores
Magi.

Baptista.

usque testamenti, attente consideremus mirabilem illum orbem, & consensum totius Christi fabulae, ut ita loquar, quam nostra causa peregit, factus homo. Sic enim futurum est, ut non solum rectius intelligamus, quod legimus, uerum etiam ut certiore cum fide legamus. Nullum est enim sic arte compositum mendacium, ut undique sibi constet. Ex ueteris instrumenti uoluminibus confer typos, & prophetarum oracula, quorum illi Christum deliniant, atque adumbrant, haec eundem aduentantem, uelut oculis fidei demonstrant. Succedit his angelorum testimonium, Gabrielis uirgini caelestes nuptias renuntiantis. Rursum in natiuitate chori angelici concinentis, Gloria in excelsis deo, mox accedit pastorum deinde Magorum testimonium. Praeterea Simeonis & Annae, deinde praedicit Ioannis baptistae praedicatione, digito iam indicatis praesentem, quem prophetae uenturum praedixerant. Ac ne nesciremus, quid nobis esset ab eo sperandum, addit, Ecce qui tollit peccatum mundi. Hic unus est agnus, omnis maculae nescius, nec agnus est solum, uerum etiam agnos facit. Non prae-
mittit

PER ERASMV M ROT. 51

mittit suis regnū aut opulentiā, innocen-
tiam pmittit, si modo resipiscāt. Nihil au-
tem uerorū bonorum abfuturū est, si adsit
innocentiā. Post hęc oēm uitæ seriē ob-
serua, quō adoleuerit, usq; pficiēs in me-
lius & apud deū, & apud homīes. Apud
deum laus est bonæ cōscientiæ, apud ho-
mīes decus est honestæ famæ, quæ non
affectata, felicius cōsequit̃ uerā uirtutē.
Duodecim natus annos in tēplo docens
uicissim & audiens, primū sui specimē
dedit. Rursum in nuptiis primo miraclo
priuatim edito paucis innotuit. Nā præ-
dicandi munus, nō nisi baptizat^o, & colū-
bæ signo, patrisq; uoce cōmēdat^o, postre-
mo, nō nisi q̄dragenario ieiunio, & fata-
næ tentatiōe spectatus & exploratus, ag-
gressus est. Excute natiuitatē, educatio-
nem, prædicationē, mortē, nihil aliud re-
peries, quā paupertatē, & hūilitatē, imō in-
nocentiæ totius exēplar. Totus doctrinæ
circulus, ut secū cōsentit, ita cū ipsius ui-
ta cōsentit, etiā ipsius naturæ iudicio cōsen-
tanea. Præcepit innocentiā, ipse sic uixit,
ut nec subornati testes, cū id uarijs modis
conarent, repirēt qd pbabili^{ter} calūniarent

Christus
puer.

Christus
adolescēs

Doctrina
Vita.
Natura.

d ij Docuit

Docuit mansuetudinem, ipse tanquam ouis ad mactationem ductus est. Docuit paupertatem, ipse nihil unquam possedisse legitur. Deterruit ab ambitione & fastu, ipse discipulis suis lauit pedes. Docuit hanc esse uiam ad ueram gloriam & immortalitatem. Ipse per crucis ignominiam, affectus est nomen, quod excellit omne nomen, & dum nullum regnum ambit in terris, meruit caeli pariter, ac terrae principatum. Vbi resurrexit, non alia docuit quam ante docuerat. Docuerat pijs non esse metuendam mortem, & ob id exhibuit sese rediuuuium suis. Iisdem uidentibus, ascendit in caelum, ut sciremus, quod nobis esset enitendum, quodque referenda omnia. Postremo loco delapsus est spiritus ille caelestis, qui tales afflatu suo reddidit apostolos, quales Christus esse uoluit. Reperies fortassis in Platonis aut Senecae libris, quae non abhorreant a decretis Christi, reperies in uita Socratis, quae utcumque cum Christi uita consentiant. At circulum hunc, & omnium rerum inter se congruentium harmoniam in solo Christo reperies. Multa sunt in prophetis, & dicta diuinitus, & gesta

Mors.

Resurrectio.

Ascensio.

sta

sta pie, multa in Mose, cæterisque uiris uita
 tæ sanctimonia claris, orbẽ hunc in nul-
 lo reperies homine. Qui quidem orbis à
 prophetis exorsus, per apostolorum uitam
 ac doctrinã, in sese coit. Hi quicquid Chri-
 stus docuit, expresserunt, quicquid pro-
 misit præstiterunt, eundem hauserant spi-
 ritum, eadem sonant ac docent, quæ Chri-
 stus. Hactenus adoranda sunt omnia, cæ-
 tera cum delectu, iudicioque legenda, aut
 etiam imitanda. Quanquã & apostoli sic
 Christum referunt, ut tamẽ ad illius ma-
 iestatem nõ assurgant. Neque uero cõfun-
 dit hæc harmoniã, Christi uarietas, imò
 sicut è diuersis uocibus apte compositis,
 cõcentus suauissimus redditur, Ita Chri-
 sti uarietas pleniorẽ efficit cõcentum.
 Sic omnia factus est omnibus, ut nusquã
 tamen sui dissimilis esset. Nunc diuinæ
 naturæ profert indicia, cum uentis impe-
 rat ac mari, cū peccata remittit, cum in
 monte nouam speciem, & humana præ-
 stantiorẽ exhibet suis. Nunc diuinita-
 tem dissimulans, hominẽ agit, cum esu-
 rit, cum sitit, cum fatigatur labore, cū esu-
 riens ad ficum accurrat, cum mœret, cum

Varietas
Christi.

Christus
& deus et
homo.

d iij affligitur

affligitur cum occiditur. Quosdam ultro ad se uocat, alios à retibus, Matthæum è telonio. Quosdam sequi uolentes reijcit, Cuius exemplum habes apud Matthæum cap. viij. de scriba, dicente. Magister sequar te, quocunque ieris. Cui respondet Iesus, Vulpes foueas habent, & uolucres cæli nidos, at filius hominis nō habet ubi caput suū reclinet. Rursus ibidem, alteri postcētiueniam abeundi, Sequere, inquit, me, & sine mortui sepeliant mortuos suos. Huic timuit, ne relaberetur, illum sciebat inutilem negotio minime delicato. Zacchæi delectat⁹ ardore, ultro sese ad illius ædes inuitat, quemadmodum legis Lucæ capite xix. Herodem ubique cōtemnit, ut impium Iudæum, & ob id Ethnicis deteriorem. Eum uulpem uocat. Lucæ. xiiij. Ite & dicite uulpi illi, ad quem adductus nec alloquio dignatur. Nōnunquam ultro ueluti captata occasione miraculum edit, sicuti de ficu, quæ ad execrationem illius exaruit, de turba satiata paucis panibus, de Lazaro, aliàs ceu grauatim & coactus facit, quod genus est, cum apud Ioan-

Varietas
in edēdis
miracul⁹.

Ioannem euangelistam in nuptiis, matris
 de uini defectu submonenti, respondet,
 Quid mihi tecum est mulier? nondum ue-
 nit hora mea. Rursus cum apud Matthaeum
 cap. xvij. rogatus sanare lunaticum, cui
 discipuli non potuerunt opitulari, com-
 motus exclamat, O generatio incredu-
 la, & peruersa, Quousque ero uobiscum?
 Quousque patiar uos? Afferte huc illum
 ad me. Cananæam grauatim, nec nisi in-
 terpellatus, audit, nec statim obsequitur.
 Ex aduerso leproso se facilem præbet,
 Volo, inquit, mundus esto. Rursum
 Phariseis signum ab ipso poscentibus,
 plane negat. Generatio, inquit, ma-
 la, & adultera, signum querit, & signum
 non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophe-
 tæ. Cõsimilit' cap. xvi. Phariseis ac Sad-
 ducais tentatibus Iesum, ut e caelo signum
 aliquod ederet, respondet. Faciem caeli
 diiudicare nostis, signa autem tempo-
 rum nõ potestis? Alicubi sileri iubet mi-
 raculum editum, uelut apud Matthaeum
 cap. ix. Cæcis sanatis infirmatus edicit,
 Videte ne quis sciat, haud ignar' futuræ,
 d iij ut tanto

ut tanto magis diuulgarent. Ad consimilem modum, apud eundem euangelistam cap. xij. curatis multis præcepit, ne se facerent manifestum uulgo. At Marci cap. v. dæmoniacū sanatum non admittit in suum consortiū, neq; tamē silere iubet, sed apud suos prædicare, non Iesum Christum, sed, quid sibi beneficio dei cōtigisset. A suis confessionē exigit, uos autem, quē me esse dicitis? Dæmoni palam confitenti, ipsum esse Christum, silentiū indicit. Rursus aliās exigit gratiā ab ijs, qui beneficium acceptum cælant, uelut à muliere, quæ cōtactu pallij desierat profluere sanguine, quis me tetigit, inquiēs, neq; destitit donec illa corā om̄ibus beneficium agnosceret. Similiter nouem leprosis ingratitudinē exprobrat, qui cum essent Iudæi, non redierint tamen, daturi gloriam deo. Est & alia quædā in miraculis edendis uarietas. Alios sine negotio sanat, ut cum uerbo puellam excitat, puella, tibi dico surge. Cæco lutum spuito maceratum illinit oculis, nec hoc contentus, præcipit ut se abluat in piscina Siloë, atq; ita demū sensit restitutæ sanitatis be-

tis beneficiū. Neq̄ decē illi leprosiptinus mundati sunt, sed iussi adire sacerdotes, inter eundum lepra liberati sunt. Porrō Lazarum excitaturus, fundit etiā lachrymas, infremit spiritu, iubet sibi cōmonstrari sepulchrū, tolli saxū, atq̄ ita defunctum ualido clamore euocat. Nonnunquam irascitur ac minatur morbo. In huiusmodi uarietatibus cōueniet philosophari, & pia curiositate diuini consilij scrutari mysteriū. Est item uariis in responsis, captiose sciscitantibus, oblique respōdet, & cautiū. Veluti pharisæis de repudianda uxore sciscitantibus, de censu Cæsari reddēdo, de magno præcepto. Ex ostenso numismate, capit occasionē admonendi, quid illi non facerent, cum id in primis ad rem pertineret. In diuortijs retundit illorum licētiam, non ex iure concessam, sed inuincibili malitiæ datam. De præcepto item declarat eos non facere, quod scirent in primis esse faciendum, Pharisæis legis scientiam tribuens, pietatē adimens, Sadducæos obstolidā interrogationem, stultitiæ damnat, qui non intelligerent, quod legerent. Est ubi

d s nihil

Varietas
in respon
sis Chri.

nihil respondeat, sed quæstionem quæstione, ceu clauum clauo retundat. Veluti cum interrogatus, qua nam autoritate faceret ea, quæ faciebat, uicissim rogat, baptismū Ioannis utrum è cælo censerent esse, an ex hominibus. Aliàs respondet quidem, sed interrogationē in interrogatione resequitur. Veluti cum apud Matthæum capite uigesimo secūdo, rogat pharisæos, Christus cuius filius est? Cunque respondissent Dauid, quomodo inquit Dauid in spiritu loquens uocat eum dominum suum, cum sit ipsius filius? Apud Marcum capite uigesimo sexto, nihil respondet testibus, consimiliter capite uicesimo septimo, apud Herodem prorsus obticet, apud Pilatū per pauca respondet, nec ad omnia tamen. Apud Caiphā tacet, uinctus, cæsus, irrisus, nihil responset, Alapa cæsus, respondet, ad cōuicia Iudæorum in cruce mutus est, At idem non sustinet deplorari à sequentibus mulierculis. Nonnunquam ceu tedio affectus, fugitat turbam, Rursus aliàs misericordia motus, ultro petit turbas, ac premi se patitur. Aliquādo

quando semet abdit in altissimum seces-
sum, ut oret. Aliquando sponte sese in
confertissimam templi frequentiam in-
gerit, aliquando furtim elabitur è manib
bus insidiantium, uelut in montem du-
ctus, ut præcipitaretur, atque iterum la-
pidandus à turba, clanculum euanescit.
Quædam mandat Apostolis, ut prædi-
cent, quædam credit ad tempus silenda,
ueluti uisionem exhibitã in monte Tha-
bor, & arcanum cum Mose colloquium
de morte sua. Rursus aliter loquitur di-
scipulis, aliter promiscuæ multitudinî.
Postremo à resurrectione, nunc hac nunc
illa specie semet exhibet suis. Adeo quum
nostro Christo nihil sit simplicius, tamẽ
arcano quodam cõsilio Proteum quen-
dam repræsentat uarietate uitæ atq; do-
ctrinæ. Ea fortassis nouo Theologiæ ty-
roni futura est admiratiõni, uerum attẽto,
& exercitato non erit difficile, singulorũ
causas inuestigare. Sed magis his offen-
dunt, quæ prima specie pugnare etiã int̃ se
uident, quod gen^o sunt illa, qd in euãge-
lio Ioãnis negat Ioannẽ baptistã esse lucẽ
cum

Cõtraria
in diuinis
literis.

cum de eodem postea testetur, erat lucerna ardens & lucens, cunctis dicat Apostolis adhuc rudibus, Vos estis lux mundi. Item cum ait, Mea doctrina non est mea, si quis uerborum summam modo cutem attendat, uidentur sibi non constare. Rursus apud Ioannem cap. vi. cum ait, Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam, Contra paulo post, Spiritus est, qui uiuificat, caro non potest quicquam, nonne pugnantia loqui uidetur? Simillimum est huic, quod proximo capite, cum dixisset, & me scitis, & unde sim scitis, mox subiicit, uelut à seipso dissentiens, uerus est qui misit me, quem uos nescitis. Alicubi negat se iudicare quenquam, alibi testatur, dicens, Pater omne iudicium dedit filio. Discipulos suos uetat irasci, cum ipse legatur ira commotus fuisse. Quin & in narrationibus quibusdam manifesta in specie uarietas, impiorum calumniæ patuit. Quod genus est, quod Matthæus unum cæcum sanatum prodit, cum Lucas testetur duos sanatos. Item cum aliquoties nomen pro nomine positum uidetur, cum aliter narrare uidetur in actis Stephanus, quam

Pugnātia
narrationis.

quàm in Geneseos habeantur historiae,
 Huiusmodi scrupi, si quãdo inciderint,
 non oportebit offendi, aut de fide scripti
 dubitare, sed pensitatis om̃ibus circun-
 stantijs, explicandæ difficultatis rationẽ
 quærere. Qua quidem in re sudatum est
 à maioribus nostris, quorũ industria iu-
 uabimur, si minus à nobis reperietur, qd
 animo faciat satis. Iam & illud obser-
 uandum erit, quibus argumentis Chri-
 stus utrãq; naturã, dei & hominis decla-
 rarit. Siquidem à puro homine, quis spe-
 raret ueram salutẽ? Rursum purum de-
 um, quis crederet pati quicquã? Voluit
 autem, ut ipsum redamaremus, ut uerũ
 hominẽ, uere pro nobis afflictum, necq;
 dubitarem⁹, quin præstaturus sit, quic-
 quid promiserat, cũ sit uere deus. Quid
 quod ne exẽplum quidem sat efficax fu-
 turũ erat, si quod in Christo gestum est,
 nõ ueris affectibus gestũ sit, sed ficta mo-
 do quædã fabula obiecta sit oculis? Hu-
 manæ naturæ indicia sunt, quod cõcipi-
 tur in utero foeminae. diuinæ, quod è spi-
 ritu sancto. Humanæ, quod statis tempo-
 ribus è grauida nascitur, Diuinæ, quod
 citra

Argumẽ-
 ta utrius-
 q; naturæ
 in Chro.

citra uirilem operam. Hominem uerum
 arguunt, quod sese subinde uocat filium
 Adæ, qd adolescit solitis ætatē auctibus,
 quod dormit, quod uescit, quod esurit,
 quod sitit, quod ex itinere lassescit, quod
 humanis affectibus tãgitur. Sæpenu-
 ro legit̃ misertus turbæ, ueluti Matthæi
 cap. xv. apud Marcum cap. iij. irascitur,
 & indolescit, apud eūdem cap. viij. inge-
 miscit spiritu. Rursum Ioannis cap. xij.
 multo ante passionē turbatur animo, In
 hortulo usq; ad sanguineū sudorē angit̃
 animo. In cruce sitit, quod ex more solet
 in eo supplicij genere accidere. Flet ꝓspe-
 cta ciuitate Hierosolyma. Flet & apud La-
 zari monumentū, & turbatur animo. Et
 diuerso tot editis miraculis diuina natu-
 ra prodebat. Nam factis, quàm uerbis
 hanc maluit declarari, quanquã & uerbis
 testatur se filiū dei, è cælo missum, & in
 cælo fuisse, & esse, cū uersaretur in terris,
 cunq; patrē deum subinde inculcat, qd et
 à ludæis intellectum est, cum aiunt, Tu
 homo cum sis, facis teipsum deum. De-
 niq; cum resurgit à morte, dum fertur in
 cælum, dum mittit paracletū, subito no-
 uantem

uantē Apostolos. Sed hoc ut paucis ad-
 moneri potest, ita nimis plixum fuerit,
 singulatim explanare. Ad diuini cōsilij
 perpensionem, & illud pertinere uidetur
 annotare, quot modis testatum esse uolu-
 it, Iudeos, quibus olim promissus, & ex-
 pectatus fuerat Messias, suapte culpa fu-
 isse reiectos, ob incredulitatē, gentes ob
 fidei simplicitatem in horū locum rece-
 ptas. Nouerat suæ gentis duritiem Chri-
 stus, quæ hoc longius aberat à uera iusti-
 tia, quod falsa iustitiæ persuasione tume-
 ret, nouerat esse genus calumniosissimū.
 Proinde nihil non ab eo factū est, ne quā
 ansam haberent expustulandi cum deo,
 quod præter meritū promissis essent fru-
 strati. Prædictum erat à prophetis, fore,
 ut gentes fide ad euāgelij gratiam irrum-
 perent, Iudæi uitio suo à promissis ex-
 ciderēt. Apud ipsos nasci uoluit, quibus
 erat promissus, decantatus est ab ange-
 lis, prædicatus à pastoribus, indicatus à
 Magis, agnitus à Simeone & Anna, de-
 monstratus ab Ioanne Baptista, patris or-
 raculo commendatus, tot miraculis in-
 claruit, tot beneficijs illos prouocauit.

Quare
 merito
 reiecti
 Iudæi.

Tam

Tam salubria docuit. Et tamē his rebus nihil profectum est. Inuidia, superbia, & auaritia excæcati, prophetas occiderūt, Ioanni non credebant, miracula calūniabantur Beelzebub præsidio fieri, Christum ipsum persequiebantur. Et tamē interim inani legis titulo, & templo per orbem uenerabili, supbiebant, dicentes, tēplum domini, templū domini, templum domini. Magi primi oīm adorant, Herodes Iudæus puerꝝ persequitur. Hoc cōsilio Christus prohibuit suis, primū ad euāgelij munus emandatis, ne subirent urbes Samaritanorum, ne quid hinc cauillarentur Iudæi, uelut à Christo neglecti. Telonem uocat, & relictis oīmibus sequitur, pharisæi tot modis prouocati, moliuntur in diuersum. Ingerit eis exempla fidei, ab ijs, quos illi pro sceleratis habebant & abominandis. Exhibet Cananæam, uix auditam, mox etiam cum conuictio repulsam, inuicta fide peruinentem & Christum ad beneficiū præstandum, ueluti cogentē. Quem em̄ nō expugnet illa mulier? uox? Etiā domine, Nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensis

mensis dominorum suorum. Audis superbe Iudæe, Cananææ foeminae plenā fidutiæ modestiam? Illa sic reiecta, tamē instat ac urget, tu null' officijs potes pellici. Proinde illa audit, O mulier, magna est fides tua, fiat tibi, sicut uis. Quid audiunt Iudæi? Relinquetur uobis domus uestra deserta, & apud Matthæū cap. xxi. palam exprobrat illis, quod publicani et meretrices, ob ardorē fidei præcederent illos in regnum dei. Ingeritur Centurionis exemplum Matthæi cap. viij. in tantum fidentis Christo, ut putaret ad rem non ptinere, uisere domū suam, cum posset uerbo nutūq; cōferre sanitatē. Quid hic sentis infelix Iudæe? Cēturio prophanus, & militiæ minister, qui prophetas non legerat, sic fidit Christo, & tu sine fine reclamas seruatori tuo, tot iam sæculis expectato? Proinde meretur audire, Amen dico uobis, nō inueni tantam fidem in Israel. Tibi uero qd dicitur? Nēpe quod legimus apud Lucam cap. xi. Regina austrī surget in iudicio aduersus uiros generationis huius, & condemnat bit illos, quod illa ab extremis terræ finibus ue-

e

bus ue-

bus uenerit Hierosolymam ut audiret sapientiam Solomonis. Tibi ultro exhibitus est, ad cuius sapientiam nihil erat Solomon, & audire grauaris. Idem facient Niniuitæ, qui ad prædicationem Ionæ submiserunt sese, Tu spernis eum, ad quæ Ionas non est conferendus. Ingeritur exemplum Zacchæi, qui ardore uidendi Christi conscenderat arborem. Audis auare Iudæe, prophanum hominem desistantem, Dimidium bonorum meorum do pauperibus, ut intelligeres, non generi, sed uitæ fidei quæ promissum regnum cælorum. Audit itaque te coram, Hodie salus contigit huic domui, eo quod & ipsa filia sit Abrahæ. Gens alioque zelotypa, tot tamen exemplis non prouocatur ad æmulandum, ne tam multis quidem parabolis flectitur. Apud Lucam capite decimooctauo, ingerit tibi publicanum peccatorem, sed humilem, sed misericordiam implorantem, superbo iusto prælatum. Te tibi depingit capite decimo septimo, cum nouem leprosi Iudæi, beneficium dissimulant, solus Samaritanus rediens, agit gratias. Idem designat parabola

parabola

parabola de uulnerato, quē Iudæis prætereuntibus, solus Samaritanus curandū suscipit. Nec aliud agitur apud Matthæū capite uicesimoprimo, duabus parabolis, altera de duobus filijs, quorum alter pollicitus se patris iussa facturum, non fecit, alter primum detrectans, sed mox resipiscens, fecerit, quod se facturū negarat, Altera de impijs colonis, qui prius seruis male mulctatis, postremo filium ipsum & hæredem occiderunt. Sic enim subiicit euangelista, Et cum audissent principes sacerdotū & Pharisei parabolam eius, cognouerunt quod de ipsis diceret, & adeo non sunt tacti pœnitentia, cum sibi male conscij forent, ut sequatur, Et quærentes eum tenere, timerunt turbas. Eodem pertinet & inibi sequens parabola, de inuitatis ad nuptias. Iudæi partim excusant, partim seruos inuitantis ad conuiuium contumelijs afficiūt. Iure igitur his præteritis, p̄miscua gentiū turba implent triclīnia nuptialia

Quid em̄ facias ihs, q̄ puocati ad salutē obstinate sæuiunt in amice consulentē?

e ij

Nec alio

Nec aliò spectat parabola de conductis mercenarijs, ad operam præstandam in uinea. Murmurant enim Iudæi aduersus nos, qui serius uenerimus, & tamen in euangelij gratia simus illis æquati. Arbitror & parabolam de filio prodigo horum spectare, in qua filius qui legis iustitiam obseruarat, indignat aduersus fratrem, post longas erroris ambages resipiscentem, & ob hoc à clemente patre cum gaudio receptum in familiã. Iudæus sua bñfacta cōmemorat, Ethnico resipiscēti, nō exprobratur admīssa uitæ prioris. Consimilis argumenti sunt, ut arbitror, parabolæ de drachma perdita & inuēta, de oue erratica, ad gregē reducta, de ficu post trienniū adhuc sterili, in pximū annum succidenda, nisi stercoratiōe adhibita, desineret esse sterilis, de pueris in foro sedentibus, & alterne inter sese concinentibus, Tibijs cecinimus, & nō saltis, lugubria cecinimus uobis, et nō plo rastis. His tam uarijs ratiōibus seruator optimus, simul & Iudæorū pertinaciam exitio dignam, testatā esse uoluit, & Apostolorum animos nō nihil adhuc Iudaismo in-

mo infectos instruebat, ne ab ethnicis, in euangelij consortiū recipiendis, abhorrerent. Quando Petrus posteaquam audierat à Christo, Ite in orbē uniuersum, & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, post acceptum spiritum caelestem, nō audet Cornelium admittere, nisi uisione admonitus. Proinde apud Ioānem cap. x. præmonet eos, dicēs, ego & alias oues habeo, quas oportet me adducere, & fiet unū ouile. Rursus apud Lucam, Regnū caelorum uim patitur, & quis uim facit in illud. Vī irruerunt Ethnicī, q̄ foris erāt, ob diffidentia exclusi sunt Iudæi, qui intus erāt. Hierosolyma uersa est in Sodomam, & ubi antea dicebatur, non populus, dicti sunt filij dei. Hæc quæ dicta sūt antehac, ita pertinent ad illa tempora prisca, ut nihilo secius ad omne tempus queant accommodari. Nulli ætati desunt sui pharisæi, nulli nō est periculum, si dei beneficijs abutatur. Proximū uidetur his, animaduertere, quot modis Christus suam innocētiam omnibus testatam esse uoluerit, ne quid esset, quo posset aliq̄s hu-

Argum.
innocētis
Christi.

e iij ius

ius doctoris auctoritatem eleuare, Ex parentibus modicis, sed probis tamē, & inculpatis nasci uoluit, nō, quod apud deum parentum cōmissa liberis imputentur, sed quod uulgo soleat atrocius obijci filijs, siquid designarint parentes, quā ipsi scelerum autoribus. Quin & uitricum probum habere uoluit, de quo legis apud Matthæum, Ioseph autē cum esset uir iustus. Angeli cælitus testatur de puero. Magi muneribus numen agnoscunt. Pastores, quæ uiderāt, prædicant. Simeon amplectitur tot sæculis expectatū infantem. Attestatur Anna castissima uidua. Pater deus semel atq; iterum de cælo clamat, Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Toties de eo testatus est Ioannes. Agnoscunt, & confitentur dei filium & dæmones, etiam si grauatur ab ijs prædicari. Turba toties admiratur in eo diuinam potentiam. Testantur & ministri, apud Ioannē cap. vii. in hoc missi, ut illum cōprehensum adducerent, Nūquā sic locutus est homo, ut hic loquitur. Confitetur Martha, Tu es Christus filius dei, q̄ in hunc mūdum uenturus erat.

Confite-

Confitetur Samaritana, Propheta es tu.
 Confitentur Apostoli, Tu es Christus fi-
 lius dei uiui. Nam quisquis deum agnos-
 scit, liberat eum ab omni crimine. Testa-
 tur & Pilatus, Purus ego sum à sanguine
 iusti huius, Vos uideritis. Testatur &
 huius uxor, Nihil tibi, & iusto isti. Atte-
 statur afflatus pphetico spiritu Caiphas,
 Expedi uobis, ut unus moriatur homo
 p populo, & nō tota gens pereat. Agno-
 scunt huius innocentiam & inimici iudi-
 ces, multorū testimonio reiecto. Decla-
 rant & ipsi testes, ut mentirentur subor-
 nati, non habent quod obijciant, nisi de
 templo soluendo, ac denuo erigendo, at-
 que hoc ipsum secus obijciunt, quā ab
 eo dictum fuerat, & obijciunt, quod nō
 intellexerāt. Confitetur & infelix Iudas,
 Peccaui, tradens sanguinem innoxium.
 Cōfitetur ad crucem Centurio, Vere fi-
 lius dei erat iste. Confitentur & scelera-
 ti Pharisei, qui crucifixo nihil habebāt
 qd exprobrarent, nisi qd tēplum dei de-
 moliturus fuisset, & in triduo excitatur.
 Adeo fuit immunis ab omī crimīe, ut ni-
 hil in illum pbabiliū uel confingi posset.

e iij

Sub

Consiliū
Chri, in
ptrahēdo
mundum
in suas les
ges.

Sub hæc obseruabit pie curiosus lector, quibus modis, quoue consilio Christus mundū uniuersum, in tot religiones dissectum, in sua decreta pertraxerit. Neq̄ em machinis bellicis subegit regna mundi, nō philosophorū syllogismis, aut rhetorum enthymematis, nō opibus. Nihil ex humanis præsiidiis huic negotio uoluit admisceri, quod totum cælo deberi uoluit. Primū, ad fidem faciendam adiuuabat, tot uaticiniorū cōsensus, quibus astipulatur Ioannis testimoniū, Neq̄ enim subito nouauit orbē. Difficillimū est, ex hominū mentibus reuellere, quod à pueritia imbibimus, quod publico cōsensu traditū est à maioribus. Diu prælusit Ioannes baptismo pœnitentiæ, præluserūt Apostoli, nondū Messiam annūtiantes, sed tātum instare regnum cælorum. Per homines tennes, & idiotas rem aggreditur, ne quid hinc sibi uindicaret mūdus, quos ipsos diu rudes ac diffidentes tolerat, ne uiderētur temere credidisse. Thomas pertinacissime diffidit, nec nisi conrectatis clauorum, & lācæ uestigiis, dicit, Dominus meus, & deus meus. Quin
ascēsurus

ope Beelzebub exigere dæmonia, Omne inquit, regnum diuisum cōtra se, desolabitur. Et in iudicio cæsus, Si male dixi, inquit, testimoniū phibe de malo, sin bene, cur me cædis? Addidit miracula, sed hæc ipsa nihil aliud erant, quàm beneficia. Nec ullum edidit miraculum, cui non certam fidem adiunxerit. Turba teste ferè gessit omnia. Leprosos mittit ad sacerdotes, non ut mundarentur, sed ut magis cōstaret, esse uere mundatos. Cæcus uulgo notus sanatur, accersuntur parentes, reuocatur ipse, nec aliud his omibus rebus agitur, nisi ut fides astrueretur miraculo. Vbiq; declarat, quicquid patitur, præscium ac uolētem sese pati, & nobis pati, non sibi. Nec illud mediocrem fidem illius doctrinæ conciliauit, quod ex omnibus suis benefactis nihil unquā præmiū captauit, non gloriā, non opes, non uoluptatē, nō regnū, ut in eum ulla corrupti officij suspicio cōpetere posset. Nec ante missum spiritū cælestem, euangelica tuba per orbē uniuersum intonuit, ne quid ipsi uiuo quæri uideretur. Porro nullum est efficacius testimoniū inter mor-

mortales, quàm sanguinis. Morte sua, & suorum, fidẽ asseruit suæ doctrinæ. Nam de concentu totius uitæ, iam ante non nihil attigimus. Cæterũ de genere doctrinæ, quod ferè constat ex similibus, quæ ex rebus uulgo notissimis ducuntur, & ob id non solum efficax est, uerum etiam ad imperitæ quoq; multitudinis captum accomodum, aliquanto post non nihil dicemus. His fermè præsiðijs Christus, & post hunc apostoli, Iudaicæ gentis expugnauerunt peruicaciam, Græciæ philosophiæ tumētis uicit supercilium, his tot Barbararum nationum armis inuictam feritatem subegit, his totius orbis tyrānos ac satrapas, fidei iugo subdidit, & in suas leges pertraxit, iuxta uaticiniũ Esaiæ, quo māsuetissimus gentiũ expugnator Chrs ita depingit. Ecce puer meus, quẽ elegi, dilectus meus, in q̄ bñ cõplacitũ est animæ meæ, ponã spiritũ meũ super eũ, & iudiciũ gentib⁹ nũtiabit, nō cõtēdet, neq; clamabit, neq; audiet aliq; in plateis uocẽ eius, Arundinẽ quassatam non cõfringet, & linũ fumigãs nō extinguet, donec enũciat ad uictoriã iudicium, & in

Christi
præsidia.

Esaię 42.

& in nomine eius gentes sperabunt. Hic nō audis arte contortos syllogismos, nō audis minas ac fulmina, non audis ferro armatas copias, non audis strages & incendia, Sed iudicium audis, māsuētudinem audis, audis lenitatē erga imbecilles, in quibus ulla spes esset bonæ frugis, Victoriā audis non machinis extortam, sed iudicio quæsitā, Victorem audis, nō formidabilem uictis, nō expilatorem, & grauē ijs quos subegit, quid igitur? Talem audis, ut in eo gētes officijs deuictæ, salutis suæ spem fixerūt. Quis autē non uidet, quibus rebus resp. Christiana nata, aucta constabilitaq; est, ijsdem esse tuendam, ac uindicandam, ubi collapsa sit, præsertim ab ijs, qui se in Christi, & apostolorum uices successisse profitētur. Verum hæc aliās crebro sunt à nobis dissertata. Nunc quod institutū est, psequamur.

Illud item animaduertēdum, quibus rationibus, & quā diligenter præmunitur os, ad euāgelij negotium ituros, ut intelligāt, qui hodie prædicandī Christū munus suscipiūt, quibus rebus oporteat instructos esse. Regnū cælorum uocatur, à quo

Quibus
rebus o-
porteat
instructū
esse præ-
dicatōrē.

à quo cōuenit procul abesse cupiditates terrenas, quæ regnū obtinent in ijs, qui mundum diligunt. Eas omneis quanto studio suorum animis exemerit operæpretium est considerare. **Luxus.** Luxum, & uoluptatum affectū exemit parabola de diuite comessatore, & Lazaro mendico, quorum alter à temporarijs delitijs ad æternos cruciatus detractus in tartara, alī ab huius uitæ malis in æternā quietem trāslat⁹, ob oculos ponitur. **Auaritia.** Diuitiarū studium exemit parabola diuitis, horrea sua dilatantis, sibiq; suauem ac mollem uitam in multos annos pollicentis, cum eadē nocte mors immineret misero, semel ereptura, quicquid ille tot annorū sudore cōgessisset. Rursum dū phibet nos esse sollicitos de crastino, dum iubet recondi thesauros æternos, nec tineis, nec furib⁹ obnoxios, dum præcipit, ut cælestis patris bonitate prouidentiaq; freti, liliorum ac passerulorum more in diem uiuamus, dum Marci cap. x. occasiōe iuuenis, qui mœrens discesserat, simulatq; iussus est relinquere diuitias, habebat autem optimas, uersus ad suos ait, esse facilius, ut camelus

melus eat per foramen acus, quàm diues
 ingrediatur regnum cælorum. Atq; id
 ut experimento quoq; persuaderet, disci-
 pulos sollicitos de panibus, commonefa-
 cit eius, quod paulo ante uiderant, pau-
 cis panibus, ac piscibus aliquot hominũ
 millia saturata, & ita saturata, ut corbes
 multi reliquũs onusti, tollerẽtur à conui-
 uio. At hæc, cum eos nullo instructos ui-
 atico, legat ad primam prædicationem,
 & reuersi facti sunt, sibi nihil defuisse. Pa-
 rentum & cognatiõis affectum (quãdo-
 quidem hic quoq; non raro solet auoca-
 re nos à studio pietatis) multis modis re-
 uellit, iubens, ut toti pendeãt à patre cæ-
 lesti, neq; quenquã patrem appellent in
 terris, Item negans se agnoscere discipu-
 lum, qui non patri ac matri, sororibus ac
 fratribus, deniq; qui non uxori quoq; re-
 nũtiarit, ubi poposcerit negotium regni
 dei. Ipselicit matrẽ habuerit unice piã,
 tamen huic nusquã, blandus est. De ui-
 no interpellanti, Quid tibi inquit, mecũ
 est mulier? In tẽplo obiurgatus, Quid
 est, inquit, quod me quærebatis? An ne-
 sciebatis, qd in his, quæ patris mei sunt,
 oportet

oportet me esse? Rursum apud Matthæum capite duodecimo, inter docendum multitudinē, imperiosius interpellatus, matris & fratrum nomine cupientium eum conuenire, quā non blande respondit, Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Rursum, in cruce mulierē, nō matrem appellat, sui loco Ioannem supponens. Cæterum honoris studium, & Ambitio ambitionis morbum, qui generosis, & erectis ingenijs maxime solet innasci, q̄t modis ex animis discipulorum reuellit? haud ignarus, hanc fore præcipuam pestem procerum ecclesiasticorum. Et hoc affectu passus est suos tangi, quo efficacius eximeret. Ambitionis erat, quod filij Zebedæi per matrem in hoc subornatam, postulabant, ut Christo proximi sederant in regno cælorum. Ambitionis erat, quod inter se disceptant, quis esset futurus primas in regno cælorū. Proinde audiunt à dño, Principes gentiū dominantur eis, & q̄ potestatem habēt, exercēt in suos. Nō sic erit inter uos, imō quicūq; uoluerit inf̄ uos maior fieri, sit uester minister, & qui

& qui uoluerit inter uos primus esse erit uester seruus. Nec hoc contentus obiicit exemplum sui, Sicut filius hominis non uenit, ut sibi ministretur, sed ut ministret alijs, & animam suam det pro multis. Pape, quantũ hæc orō discrepat ab ambitionis affectu? Exhibet puerum humilẽ, ac pusillum, negans quenquã ingressurũ regnũ cælorũ, nisi qui sese ad eius modulũ submitteret. Rursum Matthæi. cap. xxiiij. scribarũ ac Phariseorũ fastũ, & ambitionem palàm infectatus, quod dilatatis phylacterijs, ac fimbrijs ampliat ostẽtantes sese captarẽt primos accubitus in cœnis, & primos cõsessus in synagogis, atq; in foro gauderent honoris gratia saluari Rabbini, Vos autẽ, inquit, nolite uocari Rabbi, Vnus est em̃ magister uester, om̃es autem uos fratres estis. Et patrem nolite uobis uocare sup̃ terrã, unus est em̃ pater uester qui in cælis est. Nec uocemini magistri, quia magister uester unus est Christus. Qui maior est uestrũ, erit minister uester. Porro qui semet extulerit, hũiliabitur, q; se hũiliauerit exaltabit. Idẽ agit Lucae cap. xiiij. parabola de inui-

de inuitatis, inter quos qui sibi postre-
 mum locum delegerat, iubetur ascende-
 re. Eodem pertinet, quod inuitat, ut sub-
 missi blandum ac molle iugum suum ac-
 cipiant, Discite, inquit, à me, quod mitis
 sim, & humilis corde, & inuenietis re-
 quiem animabus uestris. Tumultuosa
 res est superbia, cōtendit de honore, uin-
 dex est, & dum nulli cedit, nunquam à
 pugna uacat. Quanquā nulla doctrina
 efficacior, quā ipsius uita. Quem em̄
 homunculum non pudeat erigere cerui-
 cem, cū ille uere summus, præcinctus lin-
 teo, lauat pedes discipulis suis. Caput, ce-
 ditur, cōuicijs afficitur, ac ueluti flagitio
 sus in crucem tollitur. Deniq; p̄ summā
 deiectionē sui, promeruit ad summā eue-
 hi dignitatē. Porrò permulti tument ge-
 neris nobilitate, qui morbus oīm quidē
 cōmunis, Iudæis tamen peculiariū ad-
 hæsit, qui sine fine iactabant patrē Abra-
 ham. Ne cœperitis, inquit, dicere, Filij
 Abrahæ sumus. Dico em̄ uobis, Potens
 est deus, de lapidibus his suscitare filios
 Abrahæ. Et aliās filios Abrahæ uocat, q̄
 cunq; Abraham factis referrent, ipsos
 f qui se

Superbia

Generis
fiducia

qui se gloriarentur Abrahæ filios, diaboli filios esse, qui parentem hunc impijs factis æmularentur. Omnis igitur Christianorum nobilitas recte factis æstimanda est, non stemmatis. Is demum pudendæ cõditionis est, quisquis seruit uitijs. Centurionem alienigenã præfert Iudæis, Samaritanũ leprosum, anteponit Iudæis. Rursum Samaritani uulnerati uiator & curatore, anteponit sacerdoti & leuitæ, quæ Samaritanos, ut extremos homines, aspuebantur, seipso pro semideis gerebant. Sæuitiæ malum funditus exigit, tot parabolis ad clementiam & ignoscendi facilitatem prouocans, apud Matthæũ cap. xviij. de seruo, qui noluerit remittere cõseruo, cum ipse domini cõmunis lenitatem esset expertus. Dum inibi iubet errantem fratrem clanculum absq; arbitris corrigi, dum septuagies septies resipiscēti, totidē iubet ignoscere. Rursum cum Lucæ cap. xix. Samaritanis Christũ non recipiētibus, Iacobus & Ioannes, Visinquiunt, ut iubeamus ignem e cælo descendere, qui cõsumat istos. Ab hoc affectu protinus eos reuocat ad affectum mansuetudinis,

Sequitia.

tudinis, & acriter increpitis illis, Nescitis
 inquit, cui⁹ spiritus estis. Filius hominis
 non uenit ad perdendas animas, sed ad
 seruandas. Est & alius affectus, qui inter *Fiducia*
 ipsa benefacta bonis etiam uiris insidia, *fui.*
 tur, ni cauerint, fiducia nostri. Non tole-
 rat hunc in suis Christus. Parū pius est,
 qui sibi pius uidetur. Phariseum sua me-
 rita prædicantē è proximo fastidit, Pub-
 licanū è longinquo sibi displicentē agno-
 scit. Item apud Lucam, cap. xvij. adhi-
 bita similitudine declarat, nihil gratiæ
 deberi seruis, etiam si p̄ omnia suo functi
 fuerint officio, Sic & uos, inquit, cū fece-
 ritis omnia, quæ præcepta sunt uobis, di-
 cite, serui inutiles sumus, q̄d debuimus
 facere, fecimus. Nec aliud agit proximo
 capite, parabola de talentis ab hero con-
 missis. Sors est aliena, quantulacunq̄
 est, quicquid hinc quæritur industria no-
 stra, domino quæritur, nō nobis. Dis-
 pensatio nobis est credita, male nobis, si
 cessauerimus, non est quod gloriemur
 nostro nomine, si cū officio rem gesserim-
 us. Huc spectat, q̄d legimus apud Mat-
 thæū cap. xix. cum cuiusdam interrogati,
 f ij quid

quid boni sibi faciendū esset, ut haberet uítam æternā, Quid me, inquit, interrogas de bono? unus est bonus deus. Sensit morbum hominis, sibi bonitatis laudem arrogantis, cum omnes nostræ iustitiæ corā oculis dei, nihil aliud sint, quam pannus mulieris menstruo pfluuio pollutæ. Ad hæc apud eūdem cap. xxv. solos illos agnoscit, qui ipsi sua benefacta nesciūt, Domine, quādo te uidimus esuriētem, & pauimus, sitientem, & dedimus tibi potum? Quando autem te uidimus hospitem, & collegimus te, aut nudum, & cooperuim⁹ te? Aut quādo te uidimus ægrotum, aut in carcere, & uenimus ad te? Hoc est certissimū ueræ pietatis argumentum, si conatus pro uiribus omnia, tibi uidearis expers pietatis. In iusti mirātur, si quod officium præterissent, adeo sibi non uidebātur impij. Ne eos quidē agnoscit apud Matthæū cap. vii. qui sese cōmemorant & dæmonia p illius nomen eiecisse, futura prædixisse, multaq; stupēda gessisse, Amen, inquit, dico uobis, nescio uos. Huc alludit ni fallor, parabola, quam apud Lucā cap. xii. pponit,

proponit, admonēs, ne quis iustitiæ suæ
 fidutiā, prouocet ad iudicem, iuris rigo-
 rem experturus, cōponat magis cum ad-
 uersario litē. Nec aliud agit Ioannis cap.
 xv. cum ait, Nō uos me elegistis, sed ego
 uos elegi, & posui uos ut eatis, & fructū
 adferatis. Atq; inibi paulo superius, se ui-
 tem uocat, discipulos palmites. Si quid à
 nobis adfertur bonæ frugis, totum stirpi
 transcribēdum est, sine qua nihil sum?
 nisi ignis alimonia. Ac mox capite pro-
 ximo discipulos nō nihil sibi placentes,
 cum aiunt, Nūc scimus, quod scis omnia,
 nec opus est ut quisquā te interroget, per
 hoc credimus, quod à deo sis profectus,
 ut mox repellit, nec sinit in eo manere af-
 fectu, Nunc inquit, creditis. Ecce ueniet
 hora, & iam uenit, ut me deserto, disper-
 gamini aliq; aliō. Nec Petrum tulit huma-
 na fidutiā magnifice de se pollicentem,
 Etiam si omnes offensi fuerint, ego certe
 non labascam. Amē inquit dico tibi,
 qd hac nocte, priusquā gallus bis canat,
 ter me negabis. Alios discipulos, iactan-
 tius referentes, quā in primo prædica-
 tionis tyrociniō res successisset, damo-

Pudor hu
manus.

nijs quoq; subiectis, Amen, inquit, dico uobis, Vidi Luciferum tanquam fulgur de caelo cadentem. Nolite gloriari super hoc; quod spiritus subiiciuntur uobis, de hoc potius gloriemini, quod nomina uestra scripta sunt in cael. Nec solus Petrus se fortem fore praedicarat, uox illius, uox erat omniu, nec ille solus diffusus est, diffugerunt caeteri quoq;, metu territi. Praeter haec, est mira uis pudor humani, quem saepenumero non possunt contemnere, qui possunt opes ac uoluptates continere. Proinde beatos pronuntiat, cum illis exprobrarint homines, confictis calumnijs eos traducetes. Addit exemplum sui, Si patrem, inquit, familias Beelzebub uocauerunt, quanto magis domesticos eius? Non est discipulus supra magistrum. Et in Actis, gloriae sibi ducunt Apostoli, publicitus flagris caesi, quos deus dignos habuerit, ut pro Christi nomine contumelijs afficerentur. Atque alibi uices mutuas pollicetur, Quem mei puduerit, inquit, apud homines, huius me quoque pudebit apud patrem meum, & qui me professus fuerit apud homines, hunc uicissim

cissim agnoscam apud patrem. Paulus
 nō alijs de rebus gloriatur, quā de cruz
 ce domini Iesu Chri, quam mūdus sum
 mū probrum esse ducit. Idem nouit, per
 infamiam & bonam famā, euangelij ne
 gotium agere, sic, ut si quid gloriæ con
 tigisset, Christo transcriberet, si quid
 ignominia, gloriæ loco duceret, ob Chri
 stum male audire. Restabat extrem^o af
 fectus, a deo nobis insitus natura, ut in ex
 pugnabilis uideri posset, nisi nihil non
 posset deus. Quis em̄ humanis præsi
 dijs contēnat metū iudiciorū capitaliū, fæui
 tiam tyrannorū, crudelissima supplicia,
 deniq; mortē etiam p̄brosam apud homi
 nes? Hac q̄q; in parte, suos securos esse
 iubet, præcipiens ne meditent̄ apologiā,
 quā se tueant̄ p̄ tribunali^o, se suggesturū,
 q̄d dicto fuerit op^o, se suppeditaturū faci
 diā, cui nō queant aduersarij resistere, nō
 formidādos eos, q̄ corpus ualeāt occide
 re, animā non possint, qua incolumi, ni
 hil totius hominis perit, quādo pollicit^o
 est, ne pilū quidē capitis nostri periturū.

Ab his igit̄ affectibus liberos, quid est
 quod uel corrumpere possit, uel terrere?

f iij

Rursus

Persecutio.

Rursus qui his obnoxius est, non potest
 cōstanter Christi negotium gerere. Vi-
 det episcopus qd expediat gregi, & uult
 illi cōsultum, sed protinus reclamāt affe-
 ctus, si hāc pergās, decrescet cēsus, offen-
 des principem, non assequeris galerum
 cardinalitium, habeberis delirus. Nec ta-
 men est irritandus quisquā, sed si Christi
 res secus obtineri non potest, magno ani-
 mo ferenda sunt rerum dispendia, famæ
 probra, capitis discrimina. Apostoli nus-
 quam prouocant magistratus, aut prin-
 cipes, nō exprobrāt populo pristinae ui-
 tæ dedecora, tantū ad Christum, ad uitæ
 nouitatem, ad salutē inuitant, & om̄ibus
 quantū licet sese accōmodāt, quo plures
 pelliciant ad Christum. Quod si fluctib⁹
 rerū humanarū sic inuoluemur, ut quō
 Christus & animi uotū inuitat, ptendere
 non possimus, tamē hūc pro uiribus eni-
 tēdum erit. Opibus onerauit te fortuna,
 fortasse non expedit abijcere, posside cō-
 temptim, & ut Pauli uerbis utar, posside
 tanquam non habeas. Minus angeris, si
 quid decurtatum sit, minus metues, si qd
 immineat dispendij. Cōtigerunt tibi pa-
 rentes

Chri no-
 mine qd-
 uis auden-
 dum cum
 ipsa uo-
 car res.

rentes claris, contigit uxor insignis, habere
 to tanquā non habeas, & minus auoca-
 bit à pietate horū possessio. Cōtigit prin-
 cipis fauor, ne hinc intumescas, sed abu-
 tere potius, quatenus licet, in rem Chri-
 sti. Inuolutus es aulae negotiis, explica te
 p uirili, nihilo secius interim ex hoc ma-
 lo decerpens, si qua bonæ rei sese obtule-
 rit occasio. Semper interim Martha mur-
 muret aduersus Mariam, inuidens illius
 otio. Super omnia adsit innocētia, quā
 pudeat & malos incessere. Adsit charitas
 ad benemerendum de omnibus exposita
 & alacris. Adsit animi lenitas, quæ saui-
 tiam impiorū uel mitiget, uel toleret. Ad-
 sit simplex prudentia & prudens simpli-
 citas, quæ sic declinet iniuriam, ut ipsa
 nullū afficiat iniuria. Adsit certissima fi-
 des, quæ de Christi promissis nihil addu-
 bitet. Hos animos si præstiterit ij, qui in
 Apostolorū uices succedunt, tū uere me-
 reatur dici regnum cælorū, ecclesia Chri-
 sti. Nūc adeo pleriq; absunt ab hac ima-
 gine, ut sint, qui hæc uelut obsoleta ride-
 ant, ut sint, qui diuersa doceāt. Quoniā
 autem huc tēdit uniuersa Chri doctrina, Exēpla uē
 tæ è sacris
 literis.

f) ut ipsi

ut ipsi pie, sancteque uitam traducamus, conueniet ad omnes uitae actiones exemplum, ac formam e diuinis libris uenari, praecipue uero ex euangelij, e quibus potissimum nostra ducuntur officia. Obseruandum igitur, ut ipse Christus se gesserit erga uarios uarie, erga parentes, puer & natu grandis (puer obtemperat, docens contemnit) erga discipulos, erga pharisaeos elatos, erga percotantes infidiose, erga plebem simplicem, erga afflictos, apud suos, apud exteros, apud magistratus, Quibus etiam rationibus suos ubique praemuneri t, quomodo se gerere debeant, erga cognatos, & amicos, quos ne saluari quidem uult cum euangelicae praedicationis dispendio, erga benemerentes & excipientes euangelij gratiam, erga reijcientes, erga persecutores, erga iudaeos, erga gentes, erga fratrem imbecillem, aut errantem, erga fratrem incorrigibilem, erga iudices impios, erga gregem sibi commissum, caeteraque quae nobis in quotidiano uitae usu solent incidere. Horum si uidetur locos aliquot commemorabimus, ob imperitiores,

res,

res, quo facilius reliqua per se possint an-
notare. Duo quædã peculiariter & per-
petuo inculcat Christus, fidem, & cha-
ritatem. Fides præstat, ut nobis diffisi,
fidutiam omnem collocemus in deo.

Fides &
charitas

Charitas hortatur, ut de omnibus bene
mereamur. Primum apud Matthæum
capite nono, alienam etiã fidem impu-
tat paralytico, Videns autẽ Iesus fidem
illorũ. Ac paulo post, cæcis opem, ac mi-
sericordiã implorantibus, non prius suc-
currit, quã de fide stipulatus, Creditis,
inquit, quod hoc possim facere uobis?
Cunq; respõdissent se credere, tum deni-
que tetigit oculos eorum, dicens, Secun-
dum fidem uestrã fiat uobis. Rursus ibi-
dem, mulieri contactu uestis sanitatem
assecutæ, Confide, inquit, filia fides tua
te saluam fecit. Apud eundem euangeli-
stam cap. xiiiij. discipulis expauefactis,
ac uociferantibus præ timore, Habete,
inquit, fidutiam, ego sum, nolite timere.
Ac mox Petrus fide fultus, ad exẽplum
præceptoris ambulat super aquas. Idem
hæsitans, pessum it, & audit, O parum fi-
dens, quare dubitabas? Ac pximo capi.
ueluti

ueluti coactus per Cananææ fidutiã, ut
 cui nollet, præstaret hoc beneficij, excla-
 mat, O mulier magna est fides tua, fiat tibi
 sicut uis. Apud Lucam cap. xvij. le-
 profum fidei uult acceptã referre sanita-
 tem, Surge inqt, uade, qa fides tua te sal-
 uum fecit. Rursum Ioannis cap. iij. re-
 guli fides salutem impetrat filio moriēti,
 Credidit, inquit, homo sermoni, quē di-
 xit ei Iesus, & ibat, iam autem eo descen-
 dente, serui occurrerunt ei, & filij salutē
 nuntiant. Iterum Matthæi cap. xvi. di-
 scipulis de panibus solliciti ὀλιγοπισίαν
 exprobrat. Apud eundem cap. xvij. di-
 scipulis admirātibus quid obstiterit, quo-
 minus potuerint sanare lunaticū, Prop̄
 incredulitatem, inquit, uestrã non potui-
 stis. Ac mox declarãs quãta sit fidei uis,
 Si habueritis, inquit, fidem, sicut granū
 sinapis, dicetis monti huic transi hinc, &
 trāsibit, neq; quicquã erit uobis impossi-
 bile. Apud eundem cap. xxi. discipulis
 admirantibus ficum ad execrationē Iesu
 exaruisse, Amē, inquit, dico uobis, si ha-
 bueritis fidem, nec hæsitaueritis, non so-
 lum qd accidit ficui facietis, sed etsi mōti
 huic

huic dixeritis, tollere, & proijce temet in mare, fiet. Et quicquid postulaueritis in precibus ur̄is, accipietis. Item apud Marcum cap. x. cæcus sanat̄ audit, Fides tua te saluum fecit. Apud Lucam cap. viij. discipulis ob tempestatis uim periclitantibus, Vbi inquit est fides uestra? Ac mox eodẽ cap. exanimato Archisynagogo, ad nuntiata[m] filiæ mortem, dominus Iesus, Noli, ait, timere, crede tantũ, & salua erit. Tãta res est fides, ut ex huius uel inopia, uel imbecillitate ferẽ nascatur, quicquid uitiorum Christianorũ mores corrumpit. De charitate uero quid attinet indicare? Quid em̄ aliud docet, quid aliud tota sua uita inculcat Chrs̄, nisi summam charitatem? unũ hoc erat, qd nos docturus uenerat. Siquidem apud Lucã cap. xii. Ignem inquit, ueni ut mittam in terram, & quid uolo, nisi ut accendatur? Iam apud Ioannem totũ hoc, quod loquitur, quod agit apud discipulos, imminẽte mortis tẽpore, quid aliud sonat, quid aliud spirat, quã igneam ac flagrantissimã charitatem? Quis tam faxeuse est, ut illa legat absq; lachrymis? Hæc est charitas,

Charitas

Ioan. xiiij.

Ceremoniæ.

ritas illa, morte fortior, quæ amantem ad mortis usque contemptum inflamat, quæ efficit, quod nulla possunt humana præsidia. Huius unius symbolo uoluit suos discipulos à cæteris discerni. Per hoc inquit, cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si charitatem habueritis inter uos mutuam. Deus, inquit, charitas est, ab hoc excidit, quisquis excidit à charitate. Pròinde Matthæi cap. uigesimoqnto, declarans, & ob oculos ponens, quibus factis debeat cælum, uide quid commemorat. Num uestem fordidam? Num ieiunia? Num ciborum delectum? Num psalmorum uim demurmurata? Num eruditionem? Num miracula? Nihil horum. Quid igitur? Pauistis, inquit, esurientem, potum dedistis sitienti, excepistis hospitem, nudum texistis, ægrotum inuistis, carcere inclusum subleuastis alloquio. Nihil autem aliud sunt hæc, quàm officia charitatis. Euolue testamentum omne nouum, nihil usquam reperies præceptum, quod ad ceremonias pertinet. Vbi de cibis aut ueste uerbum ullum? Vbi de inedia, aut similibus, ulla mentio?

mentio? Solam charitatem suum præ-
 ceptum uocat. Ex ceremonijs oriuntur
 dissidia, e charitate pax. Apud Matthæ-
 um obmurmurant Christo Pharisei, qd
 fame perpulsi sabbato uellerent spicas.
 Quibus Dauid obijcit exemplum, qui
 nõ ueritus sit sacrosanctis uesci panibus.
 Quod si nossetis, inquit, misericordiam
 uolo, & non sacrificium, nunquã con-
 demnassetis innocẽtes. Dominus est em̃
 filius hominis etiam sabbati. Atqui hæc
 erant à deo præcepta, & tamen non uult
 obseruari, quoties charitatis officium est
 præstandum. Quid igitur dicent hominũ
 culi obscuri, qui ob interdictũ esum car-
 nium, aut his frigidiores constitutiun-
 culas postulant, ut totus homo ueniat in
 capitis periculum? Apud Ioannem cap.
 ix. magnas excitat tragœdias, quod cæ-
 co reddidisset oculos die sabbati. Apud
 eundẽ cap. iij. paralytico sanato obmur-
 murant, qui iussu Christi grabbatum su-
 um sabbato sustulisset. Apud Matthæũ
 uero cap. ix. Taciti secum obganniunt,
 qd peccata remitteret. Obmurmurãt ali-
 bi, qd sabbato sanasset mulierẽ ptractã,
 qui

qui bouem aut asinum in puteum delapsum, non uerentur educere sabbato. Christus clamat, non hominē ob sabbatum esse conditum, sed sabbatū ob hominem esse repertum, & tu uis tuas leges tantum ualere, ut citius pereūdum sit homini Christiano, quā ab ijs latū digitum discedat? Rursus obmurmurant apud Matthæum cap. xv. quod discipuli manibus illotis cibum caperent. Hic uero nō solum pius dominus excusat suos, uerū etiā crimē in ipsos retorquet, qui ob Corban, quod auaritia sacerdotū repererat, negligebant dei præceptū. Nam dei uocat, quod ad naturalem pietatem attinet. Succurrere parētibus, charitatis est, ab hac auocabant, modo nō nihil accresceret gazophylacio. Christus clamat, non quod intrat in os polluit hominem, & tu exigis à Christiano, ut ingenti ualetudinis dispēdio uescatur piscibus? Imò præ te non ducis pro Christiano, qui corporis habitu compulsus, quocūq; die, quocūq; cibo uescens grās agit deo? Adeo placet Christo bñficientia, quā eleemosynam appellat, ut apud Lucam cap. xvi collaudet

collaudat iniquū dispensatorē, qui fraudato domino, subuenerit debitoribus. Iā quid aliud nobis commendant Apostoli suis epistolis? Et nos ad hæc omnia penē surdi, plusquā Iudaicis constitutionibus oneramus Christi sanguine liberos? Ob has calumniatur immerētem? Verum hæc infectari, non est huius instituti. Reliqua carptim, ut quicquid occurrerit, attingemus. Annotandum, quod Christus ubiq; ferē miseret turbæ simplicis, in solos Phariseos, Scribas & diuites uæ formidabile intonat, uidelicet indicans, in episcopis, Theologis, ac principibus esse situm, ut populi uigeat pietas. Ab illis omne malum oritur. Miseret populi, qui dum Pharisei suū agunt negotium, destitutus oberrat, in morē gregis à pastore deserti, disiectiq;. Christus more Iudæorum ieiunasse creditur, uel hoc argumento, quod eo nomine calumniantur discipulos, non ipsum, ut legis apud Matthæum cap. ix. significans oēm occasionem calumniæ uitādam ijs, qui pastores agunt, aut principes. Christus bis dūtaxat sæuisse legitur, in primores,

g Matthæi

Matthæi xxi. & apud eūdem cap. xxiij. in negotiantes in tēplo, satis testans, his fontibus uniuersam ecclesiæ pestem ori- turam. Nullos esse magis capaces Euā gelicæ doctrinæ, quàm simplices, mites ac modestos, aperit. Ubique pusillos am- plectēs, & horū esse regnum cælorū præ- dicans. Non admittēdum cuiusquā ho- minis consiliū, qđ auocet à pietate, docet exemplo suo, cum Petrū paulo ante col- laudatum Satanam appellat, & qui con- sultor præire uolebat, imitatione mortis sequi iubet, quemadmodum legis apud Matthæū capite decimooctauo. Quæ- dam & præter ius facienda, ne turbetur ordo publicus, submonet eodem cap. iu- bēs solui didrachmū, cum testatus esset, immunes esse regni filios. Nihil insana- bilius esse impietate, pietatis imagine p- sonata, docet apud eundem Euangelistā capi. xxi. Amen, inq̄ens, dico uobis, qđ publicani & meretrices præcedunt uos in regnū dei. Pharisei nusquā non recla- mant Christi doctrinæ, sanctimonix fal- sa specie turgidi. Publicani & meretrices morbum agnoscentes suum, ad medicū accurrunt.

accurrunt. Ac mox ibidē, In factis, nō
 uerbis, in affectu, nō cultu, in obediētia,
 nō cāremonijs sitam esse uerā pietatem,
 docet, pposita parabola de duob' filijs, e
 qbus laudaſ is, qui qd v'bis detrectarat,
 re preſtitit. Episcopis, & ijs, q legitimis
 fungunt honoribus, etiā parz probis, ta-
 mē obtēperandum esse, modo recta do-
 ceant, admonet apud eūdem capi. xxiiij.
 Super cathedrā Moſi federunt ſcribæ, &
 Pharifæi & c. Audiēdus est, q docet euā-
 gelium, etiā ſi non uiuat euāgelice. Cæ-
 terum eodē in loco taxat eos, qd huma-
 nis ꝑſtitutiōibus, onerent populū, ſub in-
 dicans in hmōi negligēdos, quādo qui-
 dem aliās & apostoſos defendit aduerſus
 Pharifæos, calūniantes qd illoſis mani-
 bus cibū caperent. Nō temere, neqz ſu-
 bito irrūpendum ad munus euangelicæ
 prædicationis, docet ipſe tot teſtimonijs
 ante cōprobatus, Ioannis, colūbæ, p̄ris,
 à baptiſmo ſeceſſit, ieiunauit, tētatus est,
 uicit, atqz ita demū undiqz ſpectatus atqz
 inſtruct⁹, nō ſtatī ſūma docuit, ſed ab loā-
 nis prædicatione fecit initiū, ad reſipiſcen-
 tiā, & ſupioris uitæ pœnitudinē ꝑuocās.

g ij Nullus

Nullus enim opem medici desiderat, cui non displicet sua ualetudo. Quod autem ultro quosdā accersit, uelut Iacobū, Andream, Petrum, ac Matthæum, quosdam sequi uolentes, reijcit, nos admonitos uoluit, nō quoslibet esse recipiendos ad nostræ religionis cōfortium, sed eos dūtaxat, qui syncero simpliciq̄ accedūt animo. Id quidem certo liquebat ei, cui patebant omnia, nobis idem coniecturis p̄uestigādum est. Christus, ut omnibus prædicauit, ita neminem unquā blādimentis, aut humanis p̄missis ad se pellexit, neq̄ quenquā uī adegit, cum esset omnipotēs, benefactis traxit, exemplo uitæ traxit, Idem factū ab apostolis. Pro inde uidendum rectēne sentiant ij, qui Turcas bellicis machinis student Christianos facere. Imò potius tonet apud illos Theologorum uox, apostolicæ similis, Luceat uitæ cādor, Sic fiūt uere Christiani. Apud Matthæum cap. viij. Geraseni, cōspectis miraculis, rogāt Iesum, ut excederet suis finibus, quod ad ipsorum affectus esset inutilis. Ita n̄ris quoq̄ tēporibus pleriq̄ sunt, qui taceri uelint doctrinā

doctrinam euangelicā, ut cum ipsorum
 uitæ instituto pugnantē. Christus ad-
 huc infans, fugit in Aegyptū, uir, ultro
 sese offert satellitibus, indicans esse tem-
 pus fugiendī, ac subducēdi sese, cum im-
 minens periculum non uidetur facturū
 ad gloriā Christi. Apostolos suos diu
 rudes & incredulos, lenissimo ptulit ani-
 mo, donec paulatī pficerent, Ita sacerdo-
 tes summa māsuētudine ferre debent po-
 pulum infirmū, donec sensim ad melio-
 ra prouehatur. Idem se facilem, ac po-
 pularem, & expositum, omnibus præbu-
 it, ne publicanorū quidem, ac peccatorū
 fugiens conuiuia, sed nusquā non agens
 euangelij negotium. Ita conuenit episco-
 pum, aut horum uicarios, omnibus sese
 accōmodare, sed hoc interim agētes, nō
 ut ipsi ditiores euadant, uerū ut suos red-
 dant meliores. Asciiuit te princeps in re-
 giam, ut sis à cōfessionibus, aut à concio-
 nibus, ne id agas ut episcopatū auferas,
 sed ut pauciora peccentur inter aulicos.

Carnis necessitudines obstare ijs, qui
 rem euangelicam gerunt, testatur apud
 Matthæum cap. xii. inter suos pauciora

g iij

pferens

proferens miracula, ob illorū incredulitatem. Nonne, inquiunt, hic est fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacob, & Ioseph, & Simon, & Iudas? Et sorores eius omnes apud nos sunt? Vnde ergo huic omnia ista? Atq; alibi cognati illius parant eum in uincula conijcere, dicentes, in furorē uersus est, ut legim⁹ Marci cap. tertio Proinde qui uirtute uelit prodesse multis, maiore cū fructu peregre faciet, quā domi. Discipulos, nō habentes quod pro se responderent, ubiq; defendit aduersus Phariseorum calumnias. Velut apud Matthæū cap. xij. dum sabbato uellunt spicas, Rursum cap. xv. dum illois manibus cibum capiunt. Iterum alibi, dum nō ieiunant, quēadmodum Ioannis discipuli. Non adnitendum, ut à quibusuis lauderis, sed duntaxat à probatis, & ab ijs, qui nō laudent, nisi honesta, docet diuersis locis. Nam Marci capite primo, in templo uociferanti dæmonio respondet, Obmutesce, & exi ab homine. Apud eundem capite tertio, Spiritibus clamantibus, Tu es filius

filius dei, additis minis interdicit, ne se
 proderent. Iudam admonuit, non re-
 iecit, nec ab osculo solito submouit, nec
 prodidit, à quo erat prodendus. Tātum
 tribuit amicitiae, ac domesticæ familia-
 ritati, docens non temere deferendam
 semel inītam amicitiam. Sic & Marti-
 nus tulit Brixium suum. Quod Pe-
 trus à negatione resipiscit, Christo in il-
 lum oculos defigente, Iudas pœnitenti-
 ne facti ductus, abiit, ac suspendit se la-
 queo, duplicem indicat pœnitentiam,
 frugiferam & infrugiferam. Felix au-
 tem peccator, quē lapsum aspicit Chri-
 stus, Infelix qui semet ab illo auertit, ut
 uideri non possit. Est aliquid, seruato-
 rem, uel eminus sequi. Quid nobis
 agendum sit, si quando ingruerit extre-
 ma malorum procella, aut mortis neces-
 sitas, quæ neminem non manet, docet
 ipse, sub tempus mortis secedens, uigi-
 lans, instanter orans, prostratus in ter-
 ram, ueluti suis præsijs destitutus, to-
 tus à patris auxilio pendeat. Martyr, qui
 suas metitur uires impar erit supplicij.

g iij

Chrs

Christus raro edidit miracula, quæ præter admirationem nihil haberent utilitatis, qualia ferè sunt, quæ nunc fingunt de diuis. Sanauit ille, pauit, liberauit à periculis, quæ beneficentiæ sunt. Proinde qui magnus uideri uult in ecclesia, huiusmodi factis magnū sese declaret, quæ iuuent, non quæ populi malo uires ipsius testentur. Nunquā cessandum à doctrina sacra, licet non proficiat omnibus, docet parabola seminantis. Sat est si quædam pueniunt. Christus cum suis discipulis, ut ab amicis ultro, porrigentibus quædam accepit. Ita nihil exegisse legitur, aut captasse, nec nisi pro uitæ usu præsentis. Ita qui præsumt gregi Christiano, gratis doceant, nō deerunt, qui ultro suppeditent, si modo frugi sint, & ultra naturæ necessitatem nihil requirant. Nihil accipiendum ab ijs, qui pertinaciter aspernantur salubrem admonitionē, ne uideamur illorum fauere peccatis. Docent apostoli, quæ ex doctrina domini, pedum quoque puluerem excutiunt in eos, qui nō recipiunt euāgelium. Non esse statim prohibendos, qui administrant ecclesiæ
sacra,

facramēta, aut qui doctrinā Christi prædicant, etiā si uita parum respondeat, subindicat Marci cap. nono, uetans prohiberi, qui miracula ediderat sub nomine Christi, cum ipsum non sequeretur.

Boni pastoris esse, nonnunquā se in altissimū otium abdere, ac secedere, quo liberius precibus ac sanctæ lectiōi uacet, ut ijs rebus redintegratus, uegetior redeat ad episcopi munia, docet Marci capi. sexto, suos abducēs in locum desertum, ut aliquātisper requiescerent. Quales oporteat esse secessus episcoporū, multis docet locis, non ad uoluptates secedens, aut uenationes, sed ad orandum, ad familiarius colloquēdum cū suis. Tales erant secessus olim præsulum, quos ob infrequentiam monasteria uocabant. Solam ficum execratus est Christus, quæ folijs, uelut imposuit esurienti, significans nullum hominū genus sibi esse inuisius, quā hos, qui sub pietatis prætextu sunt impij, & religionem titulo, cultūq; profitentes, uiuunt irreligiose. Quicquid ad salutē nostrā ptinet, id crebris precibus à deo flagitandum, docet ipse subinde orans,

g) quicquid

quicquid obtigerit boni, id deo ferendum acceptum, docet ipse, frequenter gratias agens patri. Idem inculcat parabolis aliquot, uelut illius, qui cogit improbitate sua, nocturnum amicum surgere. Item uiduæ, iudicem inexorabilem assidua interpellatione defatigatis. Idem non uno in loco præcipit discipulis suis, Petite & accipietis. Indolem egregium pastoris etiam in puero submicare, ac scintillis quibusdam sese prodere docet ipse, puer duodecim annos natus, in templo sapientia sua specimem, ac gustum præbens. Item in nuptiis præludens miraculo, & ante baptismum iam seu meditans euangelicum munus, ac prægestiens ad futuram prædicationem. Qui uelit prædicationis Euangelicæ negotium suscipere, eum oportet ab omnibus carnis affectibus esse repurgatum, neque quicquam nisi cælestia sapere. Christus in baptismo spiritu impletus est, huius impetu raptus est in desertum. Hinc à tentatione uictor, spiritus impetu raptus est in Galilæam, quemadmodum legis apud Lucam cap. quarto. Hinc ingressus Nazarenam synagogam explicato

cato uolumine Esaiaë, locū nactus est de
 spiritu, Spiritus dñi super me, eò quod
 unxit me, ad euangelizandum paupe-
 ribus misit me. Nicodemum iubet rena-
 sci, non ex carne, sed ex spiritu. Apосто-
 lis post resurrectionē ad prædicationem
 ire iussis, afflat spiritum sanctum. Rur-
 sum ab Ascensione mittit spiritum igne-
 um. Quidam ob hoc ipsum sancti uolūt
 haberi, quod semet abdunt à uulgi cons-
 pectibus. At exemplo Christi, qui uere
 Christianus est, non horret confortium
 imbecillium, modo spes sit ulla resipiscē-
 tiæ. In conuiuio contrectatur à muliere
 peccatrice, Colloquit priuatim cū muli-
 ercula Samaritana, quæ cū sexto uiuebat
 adultero. Cōuiuatur cū publicanis. Cur
 em horreat fidus & amic⁹ medicus hoīes
 morbidos, modo spes sit sanitat⁹? Be-
 neficiū grat⁹, & absq; spe redituri fœnor⁹
 esse collocandū, docet apud Lucam cap.
 xiiii. nec ullā bñfactor⁹ mercedē expectā-
 dam, nisi in resurrectione iustor⁹, parabo-
 la pposita, monens nō esse inuitādos co-
 gnatos, aut uicinos, aut diuites, sed pau-
 peres, debiles, cæcos, & claudos.

Cum uul-

Cum uulgus horum, qui sibi pijs uidentur, in preculis, aut superstitionis ceremoniolis summam pietatis collocet, Christus apud Lucam cap. xv. praeipuum pietatis officium, deoq; gratissimum declarat esse, si quis peccatorem ad resipiscentiam adducat, eandem sententiam tribus parabolis inculcans, ouis centenariae receptae, drachmae decimae repertae, & filij prodigi resipiscentis. Atq; inibi summus ille pastor, qui solus omnium prorsus ab omni uitiorum labe fuit immunis, docet peccatorem ex animo resipiscentem, cum gaudio recipiendum, cum uulgo his insultemus, & cum aeterna nota recipiamus, perinde quasi nos uacemus omni crimine.

Vbiq; facta dictaq; sua refert ad autorem patrem, exemplo dato, ne quid nos homunculi nobis arrogemus, neue nostrae innitatur prudentiae. Quicquid uita communis obtulit, hoc fere uertit in occasionem docendae pietatis, osteso Caesaris nomismate & imagine, detorquet huc, ut ex imagine mentis meminerim, quid debeamus deo. Turbas frequentius affluentes, ob consuium exhibitum, hortat

hortatur ad cibum qui nō perit. Rursus apud eundem Ioannem efflagitantibus signum aliquod, quod cum mamna cælitus olim delapso conferri possit, ad sui corporis epulas uocat, longe quouis māna sacratiores. De insigni sceleratorum quorundam supplicio renuntiantes, per occasionem inuitat ad pœnitentiã. Pueros oblatos uertit in exemplum mansuetudinis, tēpli structuram ostentantibus, meminit de morte & resurrectione sua, mulieris elogium, clamãtis beatum uterum, qui talem gestasset infantem, beata ubera, quæ tali puero lac porrexissent, Hūc deflectit, ut potius beatos ostendat, qui cōcipiunt sermonē diuinum, & hinc fructum edūt nunquã periturum. Quãquã hæc ratio latius patet, quàm ut sit omnibus exemplis explananda. Quod apud Ioannē cap. xij. pharisæi destinant & Lazarū interficere, typum habet, qđ improbi nō solum oderūt Chrm ipsum, sed eos quoq; per quos Christi nomen illustratur. Annotandus est apud eundem circulus, in quo ferè se uoluit, ubiq; & societate & foedus Christianū commēdans,

dans, præsertim cap. xij. & xij. se declarat idem esse cum patre, adeo ut qui filiū norit, norit & patrem, qui filiū spernat, spernat & patrem, nec separatur ab hac cōmunionē spiritus sanctus, Sic enim legis in epistola, Tres sunt, qui testimoniū dāt in cælo, pater, sermo, & spiritus. Atq; hi tres unum sunt. In idem confortium trahit suos, quos palmites suos appellat, obsecrans, ut quēadmodum ipse idem erat cū patre, ita & illi idem essent fecum. Imptit iisdem cōmunem patris suumq; spiritū, omnia conciliantē. Nō credit Petro suas oues pascēdas, nisi ter amorē Christi professo, subindicans episcopo nihil spectandum, præter salutem gregis, & Christi gloriā. Ac mox ostendit, quo debeat se præparare fidus ac uerus pastor, subiiciens. Amē dico uobis, cum esses iunior, cingebas te, & ambulabas quō uolebas, cum autem senueris, porriges manus tuas, & alius cinget te, ducesque quō non uis. Ad hunc modum conueniet in singulis mysticorum uoluminum locis philosophari, præsertim in euangelijs. Nam hæc exēpli gratia dū

tia dūtaxat in medium adduximus, quo
 niam indicaremus alijs, forsitan his me-
 liora reperturis. Sed bona difficultatis
 pars sita est in ipso sermonis habitu, quo
 traditæ sunt nobis sacrae literæ. Nam tro-
 pis & allegorijs, ac similibus seu parabo-
 lis, ferè opertus est & obliquus, nonnū-
 quam usq; ad ænigmatis obscuritatem,
 siue id Christo uisum est, quo prophe-
 tarum sermonem, cui Iudæorum aures
 assueuerant, referret, siue hac difficulta-
 te segniciem nostram exercere uoluit, ut
 postea gratior esset fructus, non sine ne-
 gotio quæsitus, siue hoc cōsilio sua my-
 steria prophanis & impijs operta cæla-
 tacq; esse uoluit, ac sic ut interim pijs scru-
 tatoribus non intercluderetur assequen-
 di spes, siue genus hoc dictionis potissi-
 mum placuit, quod ut ad persuadendum
 cum primis efficax est, ita doctis pariter,
 & indoctis expositum & familiare, ma-
 ximèque secundum naturam, præfer-
 tim si similitudines ducantur ab ijs re-
 bus, quæ uulgo notissimæ sunt, quod
 genus fermè fuisse leguntur Socrati-
 cæ. Neque uero tantum ad docendum,
 ac p-

Tropi ser-
 monis sa-
 cri.

parabola ac persuadendum efficax est parabola, ue-
 rum etiã ad cõmouēdos affectus, ad de-
 lectãdum, ac perspiciuitatem, ad eãdem
 sentētiã, ne possit elabi, penitus infigē-
 dam animo. Nã uehementius afficit ani-
 mū adhibita parabola, de filio pdigo re-
 sipiscente, in qua narratur adolescens à
 patre postulare portionem substantiã,
 quæ ad se rediret, deinde sibi filius, cõmit-
 tere se regioni longinquæ, mox oblitus
 indulgentissimi patris, cum turpissimis
 scortis, ac nepotibus pdigere rem, paren-
 tis benignitate datã, deinde coactus ex-
 tremã rerum oĩm penuriã, tandē amen-
 tiam suam agnoscere, & relictæ uitæ tan-
 gi desiderio. Reuertitur filius, agnoscit
 erratum, occurrit pater, in amplexus filij
 effundit sese, profertur noua uestis, pro-
 fertur anulus, occidit uitululus saginatus,
 tota domus lætitiã perstrepat, nec aliter
 gaudet senex recepto iuvene, quàm si re-
 uixisset. Nõ exprobrañ temeritas poscē-
 tis, non luxus ac nequitia profundentis,
 nõ meminit iam horum paterna pietas,
 cui satis est quod resipuerit, qd sibi red-
 ditus sit filius. Hæc inquã, acrius feriūt
 animū,

Filius p-
 digus.

animum, quàm si quis citra parabolam dicat, deum libenter recipere peccatorē, modo ex animo pœniteat superioris uitæ, Nec exprobrari peccatum ei, qui ipse uehementer oderit sua cōmissa. Rur-

sus adhibita ex Genesi parabola mysti- ca, cum Abrahā passim fodit puteos, Phi- listæi, iniecta t̄ra obturāt fossos, refodit eosdem Isaac, ac plures insup addit, qui uenas habeant uiuī laticis, Nonne iucū- dius audieris, quàm si simpliciter dicas, ex diuinis libris petenda præcepta recte uiuēdi, ab his abhorrere, qui terrenis bo- nis addicti sunt? Item qui nude declaret, qbus uirtutibus oporteat episcopū esse præditum, frigidius audietur, quā si to- tum Aaron apparatus, à Mose diligen- tissime descriptum, ad allegoriā accomo- det. Sunt quæ gratius p̄ crySTALLUM, aut succinum pelluceant, quàm si nuda con- spiciantur. Et nescio quo pacto, quæ sa- crasunt, plus habent maiestatis, si sub in- uolucro proferātur oculis, quàm si pror- sus resecta uisantur. Iam qui dicat, q̄- quid in nobis boni sit, id à Christo nobis autore, p̄ficisci, Intelligetur quidem, uerz

Gen. xvi.
Itē. xxvi.
Putei A-
brahæ, et
Isaac.

Simile.

h

si huc

si huc accommodet similitudinem de stirpe uitis, & palmis, de capite & membris, de radice & ramis, mox uelut imagine depicta, res oculis subiicitur.

Quin aliquoties fallit Christus suos ad tempus allegoriarum ænigmatibus, quo post altius inhæreat, quod uolebat intelligi, ueluti cum Matthæi cap. xvi. monet cauendum à fermento Phariseorum, illis de panibus omissis succurrit, cum ille de uitanda Phariseorum hypocrisi loqueretur. Rursum cum apud Lucam diuendita tunica iubet emi gladium, Cunctis respondens duos adesse gladios, ait, sufficit, per occasionem, animam addit Petro, ut gladio rem aggrediretur, cum hoc ageret, Christus, ut hunc affectum uitendi sese aduersus persecutiões, penitus ac radicitus ex animis suorum euelleret.

Item cum apud Ioannem, admirantibus ingentem templi structuram, ait, Soluite templum hoc, & in triduo excitabo illud, nec apostoli senserunt illum de corpore suo loqui, occidendo, & intra triduum reuicturo. Ad hæc cum ait, apud eundem, Modicum & non uidebitis, &
iterum

iterum modicum & uidebitis me, ueluti
 per ænigma significauit, se breui mori-
 turum, sed mox à resurrectione semet il-
 lis exhibiturum, usq; ad diem ascensio-
 nis. Apud Matthæum uero, quot pa-
 rabolis regnum cælorum nobis adum-
 brat? Seminantis uarie, rursus semi-
 nantis bonum semen, grani sinapis, fer-
 menti exigui, in ingentem farinæ mas-
 sam abditi, thesauri in agro defossi, in-
 signis margaritæ. His finitima, cogna-
 tāque sunt puerbia, quod genus est, Ce-
 cinimus uobis tibijs, & non saltastis, Ce-
 cinimus lugubria, & non plorastis, quo
 significatum est, Phariseos, nec Ioannis
 austeritate, nec Christi ciuilitate fuisse p-
 uocatos ad pœnitentiā. Sunt autem tro-

Parœmisq;

Tropi.

h ij quod

quod dicimus, benefacere eum qui bene meretur de quopiam, At non item commune, quod illi dicunt εὐπαθειμ. i. bene pati, pro beneficio affici. Cōmune est cū illis, quod pro ἔχω χάριμ dicimus habeo gratiam. Non est cōmune, quod illi pro eodem dicunt οἶδα χάριμ. i. noui gratiā. Iam apostoli, tametsi Græce scripserūt, tamen non parum referunt ex proprietate sermonis Hebraici. Porro septuagīta, qui ueteris instrumētī libros nobis Græce tradiderūt, permulta referunt ex Hebraici sermonis pprietatibus, quæ fere sunt ab Hieronymo mutata, q̄ ueterem sustulit translationem, quam in opere de locutiōibus adducit Augustinus (si quis uelit illius gustū capere) adeo ut qui sit eius sermonis rudis, etiamsi probe græce calleat, non assequetur aliquoties sententiam loquentis. Cuius generis sunt, ut uñ
 In, p per. tia producam, Iurat in cælo, pro eo quod erat, iurat per cælum, & credit in eo, pro eo quod erat, fidutiā habet in illo, & cōfitetur in eo, confitetur illum, In hoc cognoscent, in gladio percussit, per hoc cognoscent,

gnoscent, gladio percussit, Ero illi in patre, erit mihi in filium, ero illi pater, erit mihi filius, duos & duos, per binos, Magis fortior est nobis, fortior est nobis, Mulier si fuerit uiro alienigenae, pro eo quod erat, si nuperit uiro alienigenae, Homo homo, pro quisque, Viri uiri, pro cuiuscumque uiri, Quae fecit uirtutem eorum, pro, quae fecit exercitibus illorum. Nam hoc arbitratus est Augustinus ad Hebraicum idioma pertinere, cum nihil uideatur idiomatis Graecanici. Hebraicum est, pronomen ex superuacuo addere. Beatus populus, cuius dominus deus eius, Ostendit, pro fecit. Bonas bonas, pro ualde bonas. Maria Cleophae, pro Maria uxor Cleophae. Iacobus Alphei, Iacobus Alphei filius. Eclipsis est familiaris Hebraeis. Omnis caro, pro omnes homines, Ceterum animae, pro ceterum hominibus, Verbum pro facto, Quid uerbum hoc fecisti nobis? Honor, pro subsidio, Misericordia, pro beneficentia. Porro quod usu uenit, in his quae uersa sunt ex sermone hebraico, idem accidit in iis quae translata sunt ex sermone graeco, quoties interpretis illius linguae reddit idio-

Honor pro subsidio.

Graeci sermonis idioma.

h iij ma.

ma. Verū huius generis formas, aliquot indicauimus in annotatiōibus, quas scripsimus in nouum testamentū. Et Aurelius Augustinus libris aliquot idem egit, quibus titulus est, De locutiōibus. Quāquam in hoc argumento felicius uersari poterat, si quod annotauit ex Hebræorū potius, quā Græcorum fontibus hausisset. Extant & annotationes Titami Græci, scriptoris, ut apparet, neoterici, in hoc ipso genere. Iam alijs quoq; tropis frequenter explicat̃ difficultas. Nam quod Matthæus & Marcus prodiderunt latrones, qui cum Christo erant crucifixi cōuiciatos ei fuisse, cum Lucas tradat alterum dūtaxat id fecisse, sic explicat nōdum Augustinus, ut dicat esse ετέρωσιπ numeri, latrones dictū pro latro. Rursum Christum triduo fuisse in sepulchro, per synecdochen explicant, quēadmodum & illud qd apud Marcum post tres dies resurrecturus scribitur, cum diluculo tertij diei surrexerit. Quoties autem explicato hyperbati anfractu, sensus obscuritatē discutiūt, & Origenes, & Chrysostomus, & Hieronymus, & Augustinus?

Heterosis
numeri.

Synecdo-
che.

Hyperba-
ton.

nus? Quin & hyperbole non raro sic **Hyperbole**
 currit. Velut illic, ascendunt usq; ad cæ-
 los, & descendunt usq; ad abyssos, cū ue-
 hementem tempestatem undarū intelli-
 gi uellet psalmista. Neq; continuo men-
 daciū est, quod ultra ueri fidē dicitur.
 Sed in hoc adhibetur tropus, ut acrior &
 ardentior sit oratio. Ac ne quis absurdū
 putet, in diuinis libris hyperboles memi-
 nisse, facit hoc non raro Origenes, facit
 Chrysostomus, facit Augustinus, & Hie-
 ronymus. Huius generis sunt illa. Fa-
 cilis est camelum per foramē acus tran-
 sfire, quā diuitem intrare in regnū cæ-
 lorum, cum nihil aliud intelligi uellet,
 quā esse difficillimū, ut diues obtem-
 peret euangelicæ doctrinæ. Item apud
 Lucam, ubi parabola iubet ad conuiui-
 um adhiberi debiles cæcos, & claudos,
 nihil aliud significatur, quā abiectos
 & calamitosos esse subleuandos benefi-
 cio gratuito. Rursum ubi prohibet, ne
 quem inter uiam salutent Apostoli, cum
 hoc uoluerit intelligi, non committen-
 dum eis, ut ob humanos affectus, ullis
 dispendijs euangelij negotiū remorent.

Figurate
dicta.

h iij

Vbi

Vbi uetat, ne peram uel baculum tollant in uiam, sensit, eos his præsijs liberos esse oportere, quibus uulgus se munit, iter initurum. Neque enim dubium, quin Apostoli peras & baculos habuerint, cum Paulus & lacernam, & bibliothecam reliquerit Troade. Vbi suos iubet liliiorum exemplo uiuere, sentiri uoluit, abijciendam anxiam sollicitudinem reponendi in posterum comatus. Vbi iubet præberi maxillam leuam percutienti dextram, quid aliud uult, quam non referendam illatam iniuriam? Idem sentiendum opinor, de relinquenda tunica ei, qui pallium abstulerit, & ultro ambulando bis mille passus, cum eo, qui ad semel mille compulisset. Vbi negat esse suum discipulum, qui non oderit patrem & matrem, plus dixit, quam intelligi uoluit. Vbi iubet ungi faciem oleo, ne uideamur ieiunare, nihil aliud sensit, quam in benefactis non captandam ostentationem. Nam arbitror Apostolos non solitos ungere faciem, cum ieiunarent. Origenes indicat hyperbolen esse, quod in Genesi scriptum legimus, Lauit in uino stolam suam, & in sanguine uuxæ pallium suum.

consimili ratione explicabuntur & illa, ne diuertas ab uxore, ne resistas malo, ne irascaris. Iam quod Ioannes in euangelij sui calce scripsit, totum mundum non fore capacem librorum, qui de Christo scribendi forent, Cyrillus & Chryso-
 mus ingenue fatentur hyperbolen esse. Opinor & cum prohibet ne quem uocemus patrem in terris. Præterea cum ait, nec iota, nec apiculum unū legis omittendum, qui non impleatur, intelligens nihil omnino prætereūdum ex promissis diuinis. Quæ constare possunt, etiā si apices aliquot sublati fuerint. Sed huius quoque generis aliquot exēpla cōmonstrauimus in annotatiōibus, quibus nouum testamentum explanauimus. His cognata sunt illa, quæ an tropis consistant nescio, certe ad uulgarem sensum accommodanda sunt potius, quàm ad uiuum, ut aiūt, exigenda. Veluti cum prohibet omnino iurare, sentit non esse iurandum, ut uulgus deierabat, ob quaslibet causas, Cum prohibet sollicitum esse de crastino, sentit iuxta uulgi morem, qui ceu deo diffusus anxie torquebat cura futuri tēporis.

Cum

Ad uulga-
 rē sensum
 accommodanda.

Cum prohibet resistere malo, sentit malo non esse propulsandum malum, ut uulgus hominum solet. Alioqui licet reprehendere peccantes, licet & coercere. Cum prohibet, ne uocentur Rabbi, sentit, ne Phariseorum more, qui supercilio turgebant, ob hunc titulum. Cum prohibet in precibus multiloquiū, sentit non esse precandum iuxta quorundam exemplū, qui existimabant deum multitudine uocū capi, magis quā affectu mentiū. Alioqui legimus & Chrm orasse plixē. Sic iubet non irasci, sentiens iram uulgarē, quæ tendit ad iniuriā, Sic dānat eum q̄ fratri suo dixerit, fatue, sentiens, qui, quod uulgo solet, cōtumeliæ gratia id fecerit. Alioqui Christus ipse suos discipulos, & Paulus Galatas stultos appellat, sed arguens, non incessens. Huiusmodi ferme sunt, Cum apud Matthæum ait, Misericordiam uolo, non sacrificium, Omnino sacrificiū uolebat, quod ipse indixerat. Sed prius est præstare misericordiā, quā offerre sacrificium. Rursum cum ait, doctrina mea, non est mea, suā negat esse, quam patri, ut homo ferebat acceptam.

Rursum

Sermo latinus.

Rursum cum ait, nondū fuisse spiritum, quod Iesus nondū esset glorificatus, non sentit simpliciter non fuisse spiritum, sed in Apostolis nondū apparuisse spiritum illum euangelicum. Quin & ipse sermo latinus habet sua quædam idiomata, quæ parum attentis, aut minus eruditis imponunt aliquoties. Quod genus est illud, apud Marcum capite quinto, Cum ab Archisynagogo uenire dicuntur, qui ab illius ædibus ad illum uenirēt, Quem locum habemus iam olim deprauatum ab ijs, qui non agnoscebant latinæ linguæ proprietatē, qua dicimus, ad me ibimus, pro eo quod erat, ad domū meam. Cæterum addubites forsitan, an in apostolicis & euangelicis literis reperire liceat Ironiam, cum dubium esse non possit, quin in uetere testamento reperiat, nimirum libri regum iij. cap. xvij. Helias irridēs prophetas Baal, Clamate, inquit, uoce maiore, Deus enim est, & forsitan loquitur, aut in diuersorio est, aut in itinere, aut certe dormit, ut excitetur. Potest & in his uerbis Christi accipi Ironia Dormite iam, & requiescite, iuxta Theophy-

Ironia.

ophylacti Vulgariensis episcopi sententiam. Rursum apud Paulū, epistolæ prioris ad Corinth. cap. vi. Contemptiores qui sunt, hos ad iudicandum constituite, per Ironiam dictum uideri potest, præsertim cum sequatur, Ad pudorem uestrum dico. Fortassis & illa Christi uerba, non multū absunt ab Ironia. Non est bonum sumere panem filiorum, & proijcere canibus. Nec illa. Non ueni ad uocandum iustos, sed peccatores, Neq; em̄ uere sensit eos esse iustos, sed exprobrat quod sibi iusti uiderentur. Sunt & aliæ figuræ complures uerborum ac sententiarum, quæ ad compositionem, aut grauitatem, aut iucunditatē orationis faciunt, quas diuus Augustinus nō grauatus est multis uerbis indicare in libris sacris, in opere, cui titulus de doctrina Christiana. De omnibus diligenter tradiderunt Donatus ac Diomedes, sed his diligentius Quintilianus libro rhetoricarum institutionum nono. At ne quis hanc literaturæ partem fastidiat, ut grammaticam, ac triuialē, Augustinus in opere de doctrina Christiana iubet non indiligenter addisci,

Figuræ.

Amphibologia.

disci, uelut utilem ad intelligēdos libros canonicos. Iam amphibologia uitium quidem est orationis, sed quod sæpenu-mero uitari non potest, etiamsi Fabius quoad fieri potest, uitādum esse monet. Augustin⁹ adeo uitari uult, ut existimet manifestarium solœcismū citius admit- tendum, quā ambiguum dictionem, & ossum dici mauult, quā os si unū ali- quod significamus, quæ multa dicuntur ossa, non ora. Qua quidem in re non illi prorsus assentior. Verum hæc incōmo- ditas frequentius accidit in lingua græ- ca, quā latina. Proinde nos compluri- bus locis & indicauim⁹, & ubi licuit sub- mouimus. Tollitur autem ferè uel com- positione, siue ordine sermonis cōmuta- to, si ex contextu nascatur, uel dictione anticipati, p̄ periphrasin explicata. Quod ipsum Augustinus exēplis aliquot pro- sequitur. Verum abusus uocis nonnun- quam anticipitem reddit orationem, sed qui non tam linguæ sit peculiaris, quā scriptori, ut sunt & inter autores sua cui- q̄ propria. Nam frequenter hærebit in Quintilianī sermone, qui præter Cicero-
nem,

nem nihil legerit. Sic Paulus aliàs carnē uocat cognatos, aut sanguinis affinitatem, aliàs totum hominem carnem appellat, nonnunquam crassior hominis, aut alterius cuiuspiam rei pars caro dicitur, Interdum affectū hominis ad uitia sollicitantem carnem appellat. Item corpus sæpe uocat, quod ex mēbris cōstat, aliquādo corpus idem illi ualet, quod caro. Spiritum alicubi uocāt summū illum ac cælestem, alibi mentis impetum spiritum dicunt. Rursus aliàs dona spiritus sancti dicuntur spiritus, nonnunquā aēr hic motus spiritus dicitur, ut ibi, Spiritus ubi uult, spirat. Cui penē idem est quod ait Paulus. Spiritus quidem meus orat, mens uero mea sine fructu est. Huius generis sunt & illa, cum fidem dicunt pro fiducia, cū Latinis fides sit uel pollicentis, ut dare fidē, uel præstāt, aut nō præstantis, pmissū, ut soluere fidē, præstare fidē. Fident, aut credēt, nō est, nisi cū sic loquimur, habeo tibi fidē, abrogat illi fidem. Item cum Paulo dicit ædificare, q̄ pdest, & destruere, q̄ nocet. Rursus cum benedictionē uocat beneficiū sponte collatū.

Sed de

Sed de his plura sparsim dicta sunt nobis
 in annotationibus, & in argumentis, quæ
 scripsimus in epistolas Apostolorum non
 allegorię nihil attigimus. Verum in allegorijs,
 ut huc redeamus, quoniam his omnis fe-
 re constat diuina scriptura, per quã æter-
 na sapiëntia, nobiscum ueluti balbutit, præ-
 cipua cura ponenda est, quæ nisi succur-
 runt, præsertim in ueteris testamēti uo-
 luminibus, maxima pars fructus perie-
 rit lectori. Aliquoties periculosus est uer-
 borum sensus, nisi adhibeas allegorię re-
 medium. Quod genus illud, Beati qui se
 castrauerunt propter regnum dei. Et il-
 ad Ro. xij lud Pauli, Hoc enim faciēs, carbones igne
 os congeres super caput eius. Augustinus
 & illud huius esse generis opinatur, Ni-
 si quis ederit carnem meam, & biberit san-
 guinem &c. Hic igitur, ut dictum est, con-
 ducet rerum naturalium cognitio, tum
 in poetiis allegorijs per ætatem prælu-
 sisse, aut etiam ab omni genere rerum du-
 cendis, ac tractandis similibus, qua de re
 & nobis olim libellus editus est. Sunt quoque
 noui quoque testamenti historiam ad alle-
 goriã trahunt, quod ego sane uehementer
 approbo,

approbo, cum aliquoties sit necessariū, sapissime festiuū & elegans, si quis modo scite rem tractet. Nam mihi uideat Ambrosius in hanc partem, ut illius pace dixerim, immodicus esse nonnunquā. Ambrosius.

Veluti cum Petrum ad prunas calfaciētem se, negat corporis frigus sensisse, cum id temporis frigus esse non posset, sed mentis hoc fuisse frigus. Eleganter hoc, quod ait in allegoria uersans. Sed frigus erat, ubi Iesus non agnoscebatur, ubi nō erat, qui lucem uideret, ubi negabatur ignis consumēs, Cæterāq; in hāc sententiam, uerū nihil uetat, quo minus & narrationis cōstet fides. Addit autem, si tempus consideremus, frigus esse nō poterat, ac paulo post, frigus ergo mentis, non corporis. Etenim licet in ea regione satis tepet cælum illis mensibus, tamen nox in æstuantissimis etiam plagis suum frigus habet. Huic simillimū est quod subiicit de negatione Petri, magis argute, quam Petri negatio. uere patrocinaēs ei, quē Christus ad hoc ipsum labi passus est, ut ipse resipiscens miserāte Christo, cōfirmaret fratres suos. Et tamen adeo nouum uideri uult,

i potuisse

potuisse peccare Petrum, ut peccatum illius nec ab Euāgelistis comprehendi potuerit, perinde quasi satis idoneum sit argumentum, illos non affecutos, de quo uarie narrarint, cum idem plurimis accidat locis. Deinde cum apud Matthæum, ac Marcum pro denti puellæ, respondet, Nescio qd dicas, hūc detorquet, quasi non negarit dominum, sed à muliebri proditione se separarit. Quod si maxime quis urgeat illum abnegasse, quod esset de numero eorum, qui fuerant cum Iesu Galilæo, aut ut à Marco scriptum est, Nazareno, tamen hūc uerba deflectit, quasi negasset se nosse Galilæum, aut Nazarenum, quem dei filium nouerat. Rursum quod apud Matthæum habetur, Nō noui hominem, eodem torquet, quasi discipulus hominis non esset, qui discipulus dei uellet haberi. Nam quod confirmanda rei grā adducit ex Paulo, Paulus apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed p̄ Iesum Christum & deum patrem (etiā si non nesciam secus ab alijs explicari) mihi uidetur, nō naturam significasse Paulus, quam Christo non ademit,

ademit, sed infirmius quiddam & humilius intelligi uoluisse hominis uocabulo, ueluti cum ait, An secundum hominem hæc loquor? Atque hæc quidem licet plausibiliter & argute dicerent in schola declamatoria, tamē in rebus sacris, neque ludendū est, neque decet argutari, neque expedit torquere quicquā, ne dum falsa defendimus, ueris fidē abrogemus. Simplex est, iuxta Tragici sententiā, ueritatis oratio, Nihil autē Christo neque simplicius, neque uerius. Fortassis huius generis est, quod Augustinus in homilia quadā, de muliere in adulterio deprehensa, quinque uiros, & sextū uirum, non uirum ad allegoriam accommodat, meo iudicio coactius. Iam in numeris passim philosophantur, de numero trigésimo, sexagesimo, & centesimo, rem Hebraicā ad Græcos aut Latinos numeros accommodantes. Itē de quinque millibus hoīm satiat, de quinque panibus, de duobus piscibus, de talentis decem, quinque, & uno, de farinae satis tribus, non quod negem alicubi in numeris latere mysteriū, sed quod in quibusdā ascita, detortaque uideant adferri.

i ij

Simpli-

Simplicissimum est, quod idem uerissimum esse puto, decem, quinque, & unū posita esse, pro plurimo, mediocri, & minimo. Est ubi summā parabolæ satis sit attigisse, etiam in ijs, in quibus allegoria uitari nō potest, uelut in parabola patris familias, aduersus nocturnum furem uigilantis, quæ nihil aliud deliniat, quàm eius diei subitum & inopinatum aduentum. Sunt qui fastidiant omnes allegorias, tanquam rem arbitrariā, somnijq; simillimam. A quibus ut uehementer dissentio, cum uideam absq; his plerosque sensus, aut absurdos esse, aut pñciosos, aut futiles, leues ac frigidos, cunq; constet Christum allegorijs usum, & Paulū aliquot ueteris instrumenti locos per allegoriā interpretari, ita non possum non improbare quorundam ineptum allegorismum, qui fingunt, quod explicent allegoria. Viator fessus insedit tergo ingētis draconis, arboris truncum esse ratus, is excitatus deuorauit miserum. Viator est homo, draco mundus, qui sibi innitentes perdit. Satis est ea, quæ reperiuntur in sacris literis ad allegoriam accommodare,

modare, si res ita postulet, ut ipsi nihil af-
 fingamus. Audiui quendam Theologū
 Parisiensem, qui de filio prodigo parabo-
 lam, in quadraginta dies protraxit, affin-
 gens iter abeuntis ac redeuntis, quasi
 nunc in diuersorio uesceretur artocrea, e
 linguis confecta, nūc præteriret molam
 aquatilem, nunc aliud atq; aliud ageret,
 & ad eiusmodi cōfictas nānias, Prophe-
 tarum, & Euangeliorum uerba detor-
 quebat. Atque interim imperitæ multi-
 tudini, & crassulis magnatibus deus esse
 uidebatur. Nec sine causa ridet Hiero-
 nymus eos, qui poëtarū fabulas ad Chri-
 stum detorquent, nisi si quid ad mores
 cōmode deflectetur, Veluti fabula Pro-
 tei, in incōstantes, Phaëtonis, in teme-
 rarios, Tantali, in auaros & parcos, Mi-
 dæ, in diuites stolidos, Danaës, in ius pe-
 cunia corruptū, Ixionis & Danaidum,
 in frustra laborantes. Quandoquidem
 dubium non est, quin ueteres in hunc us-
 sum pleraq; cōmentū sint. Nullum aus-
 tem familiarius docendi genus, nec effi-
 caciū, quā per similitum collationem.
 Ea Christus à rebus uulgatissimis sumit,
 i iij qui

qui suam doctrinam quammaxime popularem esse uoluit. Quis enim nō uidit iaci semen in terram? Quis non conspexit piscatores, iaciētes retia? Quis nescit palmītes amputatos exarescere? Atque hæc uulgata mire nouat, ad suam philosophiam accommodans. De Scotidarum subtilitatibus, paucorum est differere, in his promptum est quibuslibet philosophari. Vides exorientem solem, exhilararis, Quid uoluptatis sensurus, si cordis oculis exoriatur sol ille iustitiæ? Molesta res est morbus corporis, quātq̄ molestior animi morbus? Horres contagium pestis corporalis, multo magis uitanda morum pestilentium contagio. Res elegans tibi uidetur, hortus omni florum & arborum genere uernans, quale spectaculum animus innocentia uirens ac uirtutum omni genere exuberans? Vides serpentem, habes exemplum Christianæ prudentiæ, Vides columbam, habes imaginem Christianæ simplicitatis, Vides ceruum, habes symbolum admonens auide sectandas diuinas literas, Vides agnum, habes typum innoxie mansuetudinis.

tudinis, Urget hyems, admoneris, ut in rebus aduersis, fortunæ melioris expectatione te sustineas, Blāditur æstas, admoneris, ut te præpares ad uēturas erumnas, Grauis est senectus, aspiras ad immortalitatem, Grata est iuuentus, admoneris, ut uenturæ senectuti uirtutum, & eruditionis pares præsidia. Ita quicquid hic uisibilis mundus offert oculis corporeis, eius ideam reperies in rebus animi. Cæterū quibus ex fontibus petendæ sint allegoriæ, partim explicat Dionysius in opere cui titulum fecit, De diuinis nominibus, partim Augustinus libro De doctrina Christiana tertio, propositis & explicatis Ticonij septem regulis, aliquanto plus honoris habens, primum infanti, deinde hæretico, quam nos habeamus scriptoribus quibusdam orthodoxis. Fortassis & à nobis nonnihil conferetur, si quando uacabit absoluerel libellum olim cœptum, de Theologicis allegorijs. Interim unum illud addam, non satis esse, circumspicere, quomodo iuxta sensum historicum, qui simplex est, quomodo iuxta tropologicum,

Allegoriarum Theologicarum.

i iij . qui ad

qui ad mores & uitam communem pertinet, quomodo iuxta allegoricum, qui capitis ac totius corporis mystici tractat arcana, quomodo iuxta anagogicum, qui caelestem attingit hierarchiam, diuersis in rebus uarie reluceat aeterna ueritas (nam ad hunc modum uideo quosdam diuidere) uerum etiam considerandum erit in singulis horum, qui gradus sint, quae differentiae, quae tractandi ratio. Quot modis tractat Origenes Abraham a deo tentatum, & in historia uersans, quos tamen locos inuenit: ut ne dicam interim, quod typus pro uarietate rerum, ad quas accommodatur, pro diuersitate temporum, uelut aliam accipit figuram. Sicut porcorum siliqua, quibus perditus ille filius cupit explere uentrem famelicum, adopes, ad uoluptates, ad honores ad mundanam eruditionem possunt accommodari, Et tamen adhuc uersaris in tropologia. Quin tota parabola potest ad Iudaeorum populum, ac gentes illius temporis applicari. Gentes resipiscunt, & recipiuntur, obmurmurant Iudaei, placat utrosque pater communis. Iam ex personarum, quibus

quibus accommodatur parabola, tempo-
 porumq; uarietate, noua penè facies ser-
 monis nascitur, qua de re non nihil atti-
 gimus in superioribus. Porro in tractan-
 dis allegorijs felicissimus artifex est Ori-
 genes, sedulus magis quàm felix Am-
 brosius, si quis forsitan requirat exem-
 plum quod imitetur. Quin & illud in Citatio.
 primis admonendus est Theologiæ can-
 didatus, ut apposite citare cõdiscat sacræ
 scripturæ testimonia, non è summulis,
 aut elenchis, aut sordidis conciunculis,
 aut alijs id genus collectaneis, iam sex-
 centies aliunde aliò confusis ac refusis,
 sed ex ipsis fontibus, nec imitetur quos-
 dam, quos non pudet oracula diuinæ sa-
 pientiæ uiolenter detorquere ad alienos
 sensus aliquoties & ad contrarios, Id ne
 fiat, prima sit cura, librorũ omnium ue-
 teris, nouiq; testamenti sententiã ex pri-
 scis illis interpretibus perdiscere. Audi-
 ui quosdam in palestris Sorbonicis non Palestræ
Sorboni-
cæ.
 uulgariter exercitatos, qui in frequentis-
 sima concione multa philosophabatur,
 non intellecto themate, quod ex more
 proposuerant, ne ad literam quidem, ut
 i / uocant,

uocant, magnóq; pudore doctorum hominum tumultuabantur, extra oleas, ut est in puerbijs, currentes. Sunt qui secum adferunt sua decreta, & uulgaribus opinionibus infecti, his seruire cogunt arcanam scripturam. Cum ex hac potius petenda sint animi decreta, Quod eleganter admonet Hilarius libro De trinitate primo, cui optimus diuinorum uoluminum lector est, qui dictorum intelligentiam expectet ex dictis potius quam imponat, & retulerit magis, quam attulerit, neq; cogat id uideri dictis contineri, qd ante lectionem præsumpserit intelligendum. Sunt qui eam ad publicos affectus ac mores pertrahunt, & cum huius regulæ seruire conueniat, quid oporteat fieri, huius patrocínio tuetur id, quod uulgo fit. Iam est occultius quidem, sed hoc ipso nocentius deprauandi genus, cum abutentes diuinæ scripturæ uocabulis, ecclesiam quæ Christi corpus est, interpretamur sacerdotes, mundum, quo uocabulo mali affectus designantur, interpretamur laicos Christianos, p inde quasi hi ad ecclesiã non ptineant, Interim qd
de Chri.

Ecclesia.
Mundus.

de Christianis omnibus est dictum, proprie monachis accommodantes, cum quod de cultu diuino dictum est, ad solas cæremonias deflectimus, quod de sacerdotis officio, ad solas preculas utcunq; dictas trahimus. Proinde q; recte uolet uti scripturis, non fat habeat, quatuor, aut qnq; decerpisse uerbula, Quin potius circumspeciat unde natum sit, quod dicitur, frequenter enim huius aut illius loci sensus ex superioribus pēdet. Perpendat, à quo dicatur, cui dicatur, quo tēpore, qua occasione, quibus uerbis, quo animo, quid præcesserit, quid consequatur. Quando quidē ex hisce rebus expēsis, collectisq; deprehendit, quid sibi uelit qd dictū est.

In his hæc quoq; seruāda regula, ut sensus quē ex obscuris v̄bis elicimus, respōdeat ad orbem illum doctrinæ Christianæ, respōdeat ad illius uitā, deniq; respōdeat ad æqtatem naturalē. Quidā impudens scripturā diuinā trahunt ad sensum alienissimū, uelut is, q; qd dictū est de tentorijis hostiū, apd Abacuc, Turbabūt pelles terræ Madian, detorsit ad Bartholomæum excoriatū, quod habet historia,
licet

Bernardus.

licet ea fide careat, Aut is, qui, quod habetur in libro Iudith, Gyranter uallem, uenerunt ad portam, stultissime deflexit ad argumenta quattuor librorum Petri Lombardi, qui scripsit sententias Theologicas. Sunt qui ludant uerbis scripturae diuinae, ac ueluti fit in centonibus poetarum, ad alienum sensum, ceu per iocum abutuntur. Quod aliquoties facit diuus Bernardus, uenuste magis, quam grauius, meo quidem iudicio. Sic enim imbiberat uir ille praeclearus sacras literas, ut nusquam non occurrerent. Nam quod hodie quidam, si quando festiui student uideri, uerba mystica deprauant ad iocos scurriles, non solum indoctum est, uerum etiam impium, & supplicio dignum. Impingit hoc Hieronymus Origeni, quod aliquoties uim faciat scripturis, opinor, ut nos prorsus abducat a litera, plerumque sterili. Quin potius nemo ferme ueterum non alicubi torquet, quoties cum aduersario dimicant. Atque ipse etiam Hieronymus, quod uno in loco prope modum fatetur. In his igitur cautius obseruandum, tum qua uis facta sit uerbis sacris.

sacris, nisi quis fas esse putat, id facere,
 quoties capiendus est hostis, aut à uitijs
 deterrendus infirmorum animus. Mihi
 uidetur rectissimū, ut caste, ut opportu-
 ne sacris uerbis utamur. Si primū cura-
 ris, ut id facias quàm optime, postea fiet,
 ut & facile facias. Id cum ubique præ-
 stari uelim, maxime tamē præstare con-
 uenit, ubi res est cum aduersarijs nostræ
 religionis, aut ubi refellitur falsitas, & as-
 seritur ueritas, aut ubi mysticæ scripturæ
 sensus enarratur. Fit enim alioqui, ut nō
 solum non euincamus, quod astruimus,
 uerum etiam risui simus aduersario. Et
 tamen mea sententia nusquā magis pec-
 catum est à ueteribus. Huius generis ar-
 bitror, quod Ambrosius libro De spiritu
 sancto ij. cap. vi. ex loco, q̄ est apud Pau-
 lum in epistola ad Philipp. capite tertio.
 Qui spiritu seruimus deo, ratiocinat̄ ad-
 uersus Arrianos, Spiritū sanctum aper-
 te deum dici, cōnectens has duas uoces
 πνεύματι & θεῷ, cū Græco sermone ma-
 gis exprimat̄ sensus diuersus, uidelicet
 nos colere deum, nō corporeis uictimis,
 ac cæremonijs, sed spiritu, præsertim cū
 spiritui

Spiritui non addatur suus articulus. Præterea quod Beda ex mulierculæ Cananææ uerbis, Misere mei domine fili David, colligit illam perfectâ fide & deum credidisse Christum & hominẽ, Quod id temporis opinor nec ipsos Apostolos credidisse, quasi deum agnoscat, quisquis domini nomine compellet, aut quasi subsidiũ huiusmodi non soleat & à sanctis uiris peti. Rursum quod Augustinus uerba Baptistæ, quæ leguntur apud Ioannẽ capite primo, Et ego nesciebã eum, abũde efficax telum arbitratur ad fundẽdas uniuersas Donatistarum phalanges, interpretans, unũ hoc eatenus latuisse Ioannem, quod Christus autoritatem baptismi sibi proprie seruasset, cum cætera nosset omnia. Neque enim Christus magis autor est baptismi, quàm ordinis, & tamen ab hæretico consecratus episcopus, reconsecratur, ut interim donemus uerũ esse sensum, quem inducit Augustinus.

Quod nunc dicturus sum, haud scio an uel præcipuam allaturũ sit utilitatem, si q̄s dextre prestiterit, Id est huiusmodi, ut locos aliquot Theologicos, aut tibi pares ipse,

Loci pa-
randi,

res ipse, aut ab alio quoquam traditos accipias, ad quos omnia quæ legeris, uelut in nidulos quosdam digeras, quo promptius sit, ubi uidebitur, quod uoles uel promere, uel recondere, Velut (ut exempli causa rem notem) de fide, de ieiunio, de ferendis malis, de subleuandis infirmis, de ferendis impijs magistratibus, de uitando simpliciū offendiculo, de studio sacrarum literarū, de pietate erga parentes, aut liberos, de Christiana charitate, de honorandis primatibus, de liuore, de obtrectatiōe, de castimonia, atq; alijs id genus, nam innumerabiles fingi possunt. His in ordinem cōpositis, iuxta rerum pugnantiam, aut affinitatem (ut in Copia quoq; nostra quōdam indicauimus) quicquid usquā insigne est in omnibus ueteris instrumēti libris, in Euangelijs, in Actis, in literis Apostolorū, quod uel ueniat, uel dissonet, ad hos erit redigendum. Quod si cui uisum erit, poterit ex antiqs interpretibus, postremo ul' ex Ethnicis libris hūc cōferre, quod usui futurū existimarit. Hac usum fuisse ratiōe diuū Hieronymū, ex ipsius scriptis mihi prope-

propemodū uideor animaduertere. Siue quid erit differendum, aderit ad manum parata supellex, siue quid explicandum, facilis erit locorum collatio. Quandoquidem hæc nō Origeni tantum, sed & Augustino optima ratio est interpretandi diuinas literas, si locum obscurum ex aliorum locorū collatione reddamus illustrem, & mysticam scripturam, mystica, sacra sacram exponat. Atque hisce iam rebus instructus iugī meditatione uersetur in diuinis literis, has nocturna curet uersare manu, uersare diurna, has semper in manibus, semper habeat in sinu. Ex his semp aliquid aut auribus instrepat, aut oculis occurrat, aut animo obuersetur. In naturā ibit, quod usu perpetuo fuerit infixū. Nec mea sententiā fuerit incōsultum diuinos libros ad uerbum ediscere, uel nō intellectos, autore Augustino, quod equidem sic interpretor, etiamsi sensum mysticum nondum percipias. Nam facere, quod apud monachos aliquot fieri uidemus, nec aliter ediscere psalmos, quā Psitacus ediscit uoces humanas, plus habet tedij, quā fructus.

De ediscendo.

ctus. Neque enim facilius tātum, ac tena-
 cius inhæserint memoriæ, quæ intelli-
 mus, uerum etiam maiore cum utilita-
 te. Id primum fieri uelim in noui testa-
 menti uoluminibus, quæ tanto præsen-
 tius faciunt ad nostram professionem, ut
 hodie uel sola sufficere possint, nimirū
 uulgata iam & animis oīm infixæ Chri-
 sti doctrina. Nam olim Iudæis ad fidem
 adducēdis, necessario erat adhibēda ue-
 teris autoritas instrumenti, Nunc nobis
 cum Iudæis, minimum est negotij, & a-
 pud alios non est eadem autoritas libræ
 Hebræorum. Etiam si non negem, pluri-
 mam ex illis utilitatem capi, si quis ad-
 hibitis allegorijs, uel ad Christum in il-
 lis adumbratum, uel ad mores accōmo-
 det. Atque id si non immodice, sed car-
 ptim fiat. Sūt enim, quæ uerbatim ad al-
 legoriam trahere frigidum sit, quod ad-
 mixta sint multa, non ut significant ali-
 quid, sed ut tenor ac series historiæ con-
 stet. Sit igitur apud nos primus honos
 nouo testamento, per quod Christiani
 sumus, & ubi Christus nobis multo ex-
 pressius, quàm in uetere depingit. Pro-

Nouū te-
 stamentū

k

ximus

ximus ueteri, & in hoc his libris, qui cū nouo maxime consentiunt, quales sunt Esaiæ libri. Quanquam si dispositis, ut dixi, locis, frequenter Paulinas epistolas cum Euangelijs, & cum utrisque cōferas Esaiam, reliquaque ueteris testamenti loca, futurū est ut hæc suapte sponte inhærescant & infideant memoriæ. Quod si q̄s deterret hic labor, illud quæso secum cogitet, qui conueniat, ut Theologus futurus, Sophisticas præceptiunculas ediscat, ediscat qualescunque in Aristotelem cōmentarios, aut etiam paraphrasim, ediscat Scoti conclusiones, quas uocant, & argumenta, & idem operæ grauetur dare libris diuinis, ex quorum fontibus uniuersa scatet Theologia, quæ modo uere sit Theologia. At quāto fatius est, semel hoc laboris (nec em̄ dixerim tedij) deuorare, quàm semper recurrentibus in orbem laboribus, quoties tractandum aut citandum erit aliquid, ad dictionarios, summulas, & indices confugere; ueluti faciunt mei similes quidam, qui cum domi nihil habeant supellectilis, quoties opus est cātaro aut patella,

patella, à uicino petunt utendam. At recte monet sapiens ille, ut aquam de tua bibas cisterna, & adeo non sit necesse aliunde rogare, ut tu potius de tuo fonte deriues in alios. Quin igitur omiſſis cōſuſis iſtis formularijs, & impurjs ſummariorum lacunis, tuum ipſius pectus bibliothecam facito Chriſti, ex eo uelut e penuario depromito prouidus paterfamilias, ſeu noua, ſeu uetera, utcunque poſtulabit res. Longe uiuidius penetrāt in animos auditorum, quæ e tuo pectore ceu uiua prodeunt, quàm quæ ex aliorum farragine ſubleguntur.

Atqui inter hæc roget aliquis, quid tu, De com-
num adeo facilem & expoſitam iudicas mētarijs.
ſcripturam diuinam, ut abſque cōmentarijs poſſit intelligi? Quid ni poſſit, aliquouſque, prius cognitjs dogmatibus, & hac qua dixi collatione locorum adhibita? Alioqui quid aliud ſecuti ſunt, qui principes in hanc commētarios ediderunt? inter quos præcipuus eſt Origenes, ſi hanc uenerem exorſus, ut nemo poſt illum auſit manus apponere?

k ij

Quid aus

Quid autem uetet alios eodem peruenire, quò peruenerunt illi, si eadem ingrediantur uia? Nō hæc dico, quod cuiquã autor esse uelim, ut præteritis ueterum commentarijs, diuinæ scripturæ scientiam sibi uindictet, aut etiã uenetur, Imò partem laboris adimat nobis ueterum labor, adiuuemur illorum commētarijs, dummodo primū ex his deligamus optimos, uelut Origenē, qui sic est primus, ut nemo cū illo conferri possit, post hūc Basilium, Nazianzenum, Athanasium, Athanasii Cyrillum, Chrysoptomum, Hieronymum, Ambrosium, Hilarium, Augustinum. Deinde ut hos ipsos cum iudicio delectūq; legamus, etiamsi reuerenter legi uolo. Homines erant, quædam ignorabant, in nōnullis hallucinati sunt, dormitarunt alicubi, nonnulla dederunt utcunque uincendis hæreticis, quorū contentionibus tunc feruebant omnia. Præterea uix quisquam est horum, cuius falso titulo non permulta circumferantur, atque adeo, quod est impudentius, cuius libris non multa admixta sint aliena, id qd in Hieronymo certe palàm arguimus,

Origenes
Basilis.
Naziãze.
Athanasii
Cyrillus.
Chrysof.
Hierony.
Ambros.
Hilarius.
August.

mus, & in Augustino forsitā arguemus. Nec ita multum negotij fuerit idem face-
 re in cæteris, hoc est, in Origene in Am-
 brosio, in Chrysofomo. Quod ni hic
 quoq; fuerit oculatus lector, periculum
 est, ne impostoris aut nebulonis somni-
 um, pro Hieronymi aut Ambrosij ora-
 culo amplectatur. Sic em̄ hodie quidam
 τοῦ ἡλίου ὑπερφρονοῦντες περ αἰμονται
 Sic ait Hieronymus in quodam sermo-
 ne, sic Augustinus in quadam homilia
 ad fratres eremitas, p̄inde quasi de tri-
 pode pronuntiarēt oraculum. Sit igitur
 delectus nō solum autorum, uerum etiā
 operum. Et in autoribus non hoc modo
 discrimen est, quod Græci precellūt La-
 tinos, quod ueteres recentiores, uerum
 etiam quod in singulis etiam generibus
 alius sit alio præstantior. In operibus ca-
 uendum, ne nothū & supposititium pro
 germano ueróq; amplectaris. Proinde
 quandoquidem in tanta librorum mul-
 titudine, & in tanta ætatis fugacitate, nō
 uacat euoluere omnia, superest, ut pri-
 mum legam⁹ optima. Quorsum attinet
 in hisce neotericis coaceruatorib⁹ uerius,

Delectus
 autorū et
 operum.

Coacera-
 uatores.

k iij quàm

quàm interpretibus, bonas horas haud bene collocare? In quibus primū quā multa sunt, quæ tibi postea sint maiore negotio dediscenda? Deinde si quid inest recti, id ex ueteribus haustum comperies. sed mutilum ferè ac decurtatū, quod ob linguarum & rerum inscitiam multa, & haud scio an optima, quoniam non assequerentur, coacti sūt prætermittere. Quid quod bona pars istorū, ne decerpit quidem ab illis, sed à sæpius collectis, ac trāffusis collectaneis, uelut è decima lacuna, suffuratur, ut pœnè nihil resipiant sui fontis? Deinde ne nihil de suo addidisse uideatur, aspergit aliquid suorum somniorum, aut è sordido quopiam, & pridie nato authore admiscet, quasi cum multa iura confundit coquus, ut inquit Plautus. Postremo, ut eadem doceant cum priscis, quàm frigent apud hos, sordentq; omnia, ob sermonis infantissimam balbutiem? At Hieronymus ita delitijs omnia condit, ac locupletat, ut cum aberrat à uero, aut à re digreditur, tamē plus bonæ rei doceat, quàm isti cum uere rem tradunt. Vt ne dicam interim, quod omnino tales ipsi reddimur, cuius-

cuiusmodi sunt authores, in quibus assidue uersamur. Neque enim perinde ciborum qualitas transit in corporis habitum, ut lectio in animum ac mores legentis. Si in ieiunis, in frigidis, in fucatis, in spinosis, ac rixosis scriptoribus assidui simus, tales euadamus oportet. Sin in his, quæ uere sapiunt Christum, qui ardent, qui uiuunt aguntque, qui ueram pietatem & docent, & præstant, hos saltem aliqua ex parte referemus. At dices, si nihil accesserit, parum instructus fuero ad palestram scholasticam. Neque uero nos pugilem instituimus, sed Theologum, & eum Theologum, qui quod profitetur malit exprimere uita, quam syllogismis. Nec est quod tibi tantopere displiceas, si inter istos parum Theologus habearis, quum inter eosdem, ne Hieronymus quidem ipse sit habiturus quod respondeat, ac fortasse nec ipse Paulus. In culpa est, non ipsa Theologia, quæ non sic nata est, sed quorundam tractatio, qui totam illam ad dialecticorum argutias, & Aristotelicam philosophiam detraxerunt, ut illic non paulo plus sit philosophiæ, quam theologiæ.

k iij Atqui

Atqui fieri potest ut rhetor aliquis, aut arithmeticus, aut musicus sic eandē tractet, ut nemo iam sit intellecturus, nisi qui prius artium illarum uim omnem cognitam habeat. Quid autē necesse est, ad omnes omnium quæstiunculas certa respondere theologum? Quarum neque numerus est ullus, neque modus, neque finis, dum hydræ in morē, pro una præcisa, sexcentæ repullulant? Sunt quæ parum pium sit inuestigare, sunt quæ citra salutis dispendium possint nesciri, sunt de quibus eruditius sit ambigere, & cum Academicis ἐπιχειρῶν, quàm pronūtiare. Quis enim fructus, si me torqueam, an deus creare possit hominem ἀμαρτητοῦ? An deus aliquo ab ipso distincto sit unus? An possit respectum producere sine fundamento, & termino? an anima Christi potuerit falli, aut mentiri? An hæc propositio, deus est scarabeus, eque possibilis sit, atque hæc, deus est homo? Dictum est, scrutamini scripturas, non ut semper dubitemus, sed ut dubitare desinamus. Non quod hoc exercitationis genus, in totum damnem. Sunt & in neotericorū
libris

libris multa digna cognitu. Sed ea p̄ta
 tem modice degustentur, sobrie casteq̄
 tractentur. Nam hoc studiorum genus
 olim apud Theologos prorsus incogni-
 tum fuit. Deinde posteaquam irrepsit,
 ut ferè fit in rebus humanis, paulatim in
 immensum increuit. Vnde cœpit in a-
 liquot iam Academijs parcius, ac mode-
 ratius adhiberi, uelut apud Anglos in
 Cantabrigiensi, apud Brabantos in Lo-
 uaniensi. Nec ideo minus florēt hęc stu-
 dia, sed uerius florent. Quale uero spe-
 ctaculum est, Theologum octogenari-
 um nihil aliud sapere, quàm mera so-
 phismata? Nam huiusmodi non paucos
 uidimus olim Lutetiæ, quibus siquid
 depromendum fuisset ex Paulo, uidebã-
 tur sibi prorsus in aliũ mundum transla-
 ti. Proinde si cui contigit tanta ingenij
 uis, ut utrunquẽ studiorum genus com-
 plecti possit, eat sanè per nos, eat quo
 illum sua uirtus uocat, eat pede fausto.
 Sed ab ijs tamẽ, quæ nos prætulim⁹, in-
 cipiendum, his maiorem ac meliorem
 uitæ partem impertiẽdam, ceseo. Quod
 si alterutrũ sit deserendum, non possum

k s non

non fateri quod uerissimum est, malim in hoc latus deflectere. Præstat paulo minus esse sophistã, quàm minus sapere in Euãgelicis, & apostolicis literis. Sati⁹ est ignorare quædam Aristotelis dogmata, quàm nescire Christi decreta. Denique malim cum Chrysoftomo pius esse Theologus, quàm cum Scoto inuictus. Illud certe negari non potest, per ueteres illos illustratam ac defensam Christi doctrinã, quos ita demum patiar antiquari, si constet horum argutissimis argutijs, & subtilissimis subtilitatibus uel unum Ethnicum conuersum ad Christi fidem, uel unum reuictum ac mutatum hæreticũ. Nam quod hodie pauciores sunt, aut certe extant hæreses, id, si uerum fateri uolumus, fasciculis debemus uerius, quàm syllogismis. Quis enim omnino nodus dialectica subtilitate necti potest, qui non eadem subtilitate dissoluatur, si liberum sit utrisque, quod uoluerint, assumere? Quis uero fructus, si nectas, quod explicare non potest, qui tamen non assentitur, immo aliquoties ne is quidem, qui nectit? Sed simplices illæ literæ, ueritate non argutia effi-
caces

caces, totius orbis populos, pauculis annis innouare potuerunt. Verum missam faciamus studiorum collationē, sit in his suum cuique pulchrū, & ut Paulinis uerbis utar, In suo quisque sensu acquiescat. Cui placent scholasticæ conflictationes, sequatur suo quidem arbitratu, quod in scholis receptum est, modo ne solum hoc agat, modo ne nimium diu. Nam uidi cōplures, qui iam semicani, cum prisca illa Theologia conati sunt redire in gratiam, sed parū feliciter successit conatus, nimium ferus. At si quis magis cupit instructus esse ad pietatem, quàm ad disputationem, statim ac potissimū uersetur in fontibus, uersetur in his scriptoribus, quos proxime biberunt de fontibus. Si quid extiterit dubitationis, in his quæ pertinent ad pietatem, non deerit integro, prudentique uiro, quod è diuinis oraculis salubriter respondeat. Habet Paulus fidele cōsiliū, ubi domini præceptum non habet. Quod diminutum erit in syllogismis, id pensabit sancta ad deum precatio. Denique satis inuictus fueris Theologus, si nulli

si nulli succumbas uitio, nullis cedas cu-
 piditatibus, etiamsi à contentiosa dispu-
 tatione discesseris inferior. Abūde ma-
 gnus doctor est, q̄ pure docet Ch̄m, Si tur-
 pe ducunt, nescire quid definiat Sco-
 tus, turpius est nescire, quid de-
 cernat Ch̄s. Si parum Theolo-
 gicum est non assequi, quæ
 scripsit Durādus, minus
 Theologicū est, non
 assequi quæ scripsit
 Paulus. A diui-
 nis oracu-
 lis no-
 men habet
 Theologus, nō
 ab humanis opinio-
 nibus. Et bona Theolo-
 giæ pars afflatus est, qui nō
 contingit, nisi moribus purgatissimis.

R A T I O N I S S E V C O M
 P E N D I I V E R A E T H E
 O L O G I A E, P E R D E S.
 E R A S M V M R O T E
 R O D A M V M,
 F I N I S.

HVTTVS ERAS. SVO S.

TVas infinitas ad me epistolas non uidi, nā
 unam accepi in exercitu cū Tubingam ob
 sideremus, eamq; per breuem, quod uide
 re te oportet, cui infinitas illas cōmittas. Verum
 de eo, quem hūc cum libro principi offerēdo mi
 sisti, nihil est quod sollicitus sis, omnia pertulit.
 Neq; ego segnius rem curauit tuam, & principem
 habui ad id negotium alacrem. Non egebat præ
 conio meo tuū munus, ornabat ipsum semet a
 bunde. Ut legendo percurrerat, en dignā inquit
 Erasmo rem, sic ille ut diu faciat, diu nobis sup
 sit, precatusq; est felicitatem tibi omnē, plenus
 optimæ de te spei. Quippe intelligit, quam tu lus
 cem studijs, quod studiosis cōmodum inuehas.
 Venit post Stromer, nam in Saxonia uxorem du
 xerat, neq; statim sequutus erat aulam, qui cum
 tua aliqñ omnia, magis quā credat aliq; ad
 miretur, tū uel imprimis hoc opus adorat. Gre
 gorium Coppum alterū principis medicū fecisti
 totū Erasmicū, habet tuos labores in manibus
 semp, legitq; ut uix alius aude. Hoc nomine iras
 scuntur tibi multi, quod ex medicis aiunt Theo
 logos facerete. Iam & iure cōsultis molestus es,
 quosdam à Bartholo transuersos agens, qui in
 tuis nūc otiantur, relicto penitus foro. Eandem
 cladem Theologistarū studio cum intuleris, ad
 huc miraris, qd te oderint, faciunt ipsum hoc suo
 quodā iure, nam bene raro faciunt aliquid. Fuit
 totum hic mensem rumor, & credo ad uos usq;
 peruenit, in bello occubuisse me. Hoc illi exulta
 bāt, hoc triūphabant. Quod si quid mihi accidis
 set, certum habeo, à Christo hoc impetrasse se, di
 cturos fuisse. Iam scio enim male precari nobis.
 Legi dialogū Latomi, & risi. Tu uero nō debes
 putare

EPISTOLA HVTTENICA

putare te hoc perdidisse tempus, quod scribendæ Apologiæ dedisti, nam id nobis magni lucri uice fuit. Quod scribis de Ferdinando, mire placet studia nostra amare adolescentem. Erexisti animum mihi, speranti fore, ut orbis capita aduersus barbariem nobiscum conspirent. Albertus Cardinalis strenue nos tuetur, meq; adhuc habet liberaliter, & tui desyderio tenetur maximo. Inique facis qui te non offers illi, non credens mihi toties clamanti propensam illius erga te benignitatē. Mihi commisit munus, quo te uicissim honorat. Patera est ex argento deaurato, præter id, quod pondere permagna est, arte adhuc commendabilis. Non iudicabis indignum principem munus. Quanquam ipse dicat, hoc se dare fugienti tibi, daturum siquãdo accedas ampliora multa. Vocatq; amoris hoc poculum. Ipse quò tibi mittam dubius sum. Nam in Angliam aiunt abire te. Scribe quid fieri uelis, de patera primū, deinde quid tibi proponas. Belli prospere omnia euenerūt. Magno Germaniã periculo publico metu liberauim⁹. Quid magnopere curemus enim, quod uiuat ille, cui quia ad emim⁹ oia uiuendū misere est? Totã aliquãdo rem leges. Studgardia Capnionem conueni, positū magno in timore. Militares furores metuebat bonus pater. Sed ego Francisco ductore apud duces intercedente caueram, si ui capienda Studgardia esset, in exercitu ut proclamaretur, Capnionis penetibus nequis noceret. Hoc nescis quantum ille & quale beneficium interpretetur, cum ego conscius mihi sim, officij mei fuisse, ut uiderē nequid pateretur se indignum uir doctissimus atq; optimus. Præcipue eo in negotio magnitudinem suam ostendit
Francis

AD ERASMV M ROT.

Franciscus, uir qualem diu nō habuit Germania,
& qui meretur, ut eum tuis quoq; literis posterita
ti commendas. Mihi quidem spes est, magnā hoc
ex uiro laudem accessuram huic nationi. Nihil in
antiquis admiramur, quod non studiose imitetur
ille. Viget in homine consilium, uiget eloquentia,
alacriter omnia adgreditur, industria est, qualem
in summo duce quæras, Nihil humiliter dicit, ni-
hil facit. Et iam fortè rem molitur longe pulcherrī
mam. Deus O P T. M A X. fortissimi uiri
conatus adiuuet. Mecum ipse Capnionem affatus
est perquam familiariter, qui nos salutādo Flagel
lum dei appellabat. Promisitq; Franciscus opē no
bis omnē suam. Quid multa? Intelligis quale no
bis ex illo præsidium esse possit. Imprimis Capni
onem non patietur opprimi. Hæc magna nobis fi
ducia esto. Vale mihiq; ocysime scribe de rebus
communibus copiose. Quid enim breuestuas epi
stolas mihi obijcis? iterum uale. Moguntia No
nis Iunij.

APVD AVREAM MOGVN
TIAM PER IOANNEM
SCHEFFER AN. M.D.
XIX. INTERREGNI
VERO
MENSE QVINTO.

AB: 155642

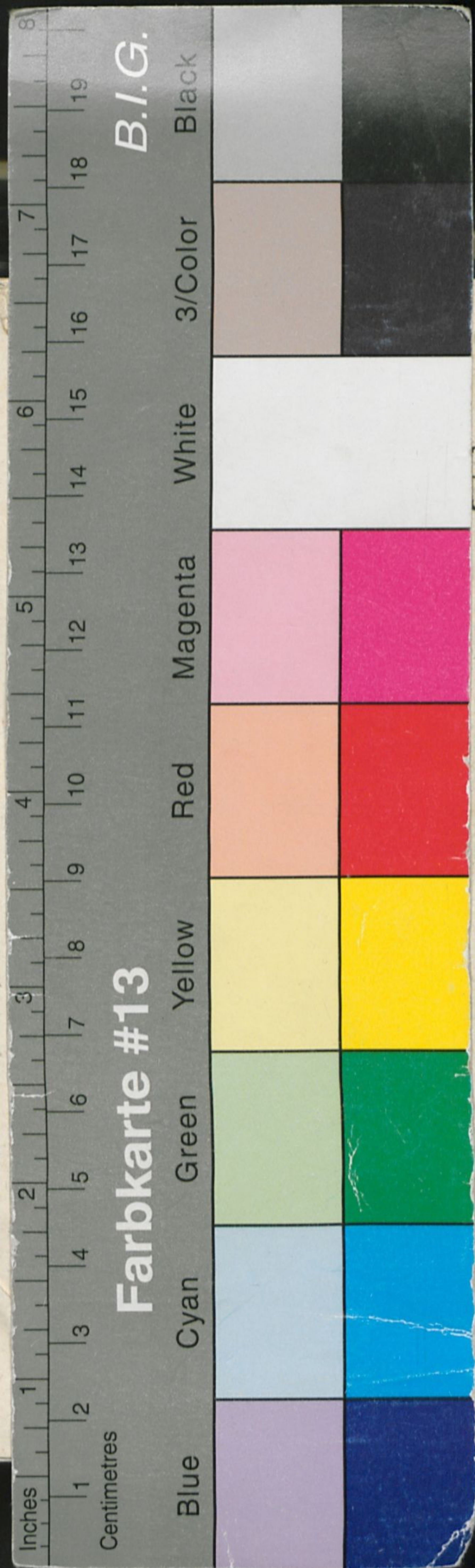
X 2204446

Sb.

R

R
VD 17

RATIO SEV
METHODVS COMPEN-
dio perueniendi ad uerā Theolo-
giam, per Erasmū Roteroda-
mum, ad Albertum princi-
pem, Cardinalem &
Archiepiscopū
Mogunti-
nēsem.

APVD AVREAM
MOGUNTIAM.
1519.

8

